

MONOGRAFIA
POKONFERENCYJNA

SCIENCE,
RESEARCH, DEVELOPMENT #16

Barcelona

29.04.2019- 30.04.2019

U.D.C. 72+7+7.072+61+082

B.B.C. 94

Z 40

Zbiór artykułów naukowych recenzowanych.

(1) Z 40 Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii.

(30.04.2019) - Warszawa, 2019. - 116 str.

ISBN: 978-83-66030-91-6

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Wszelkie prawa autorskie zastrzeżone. Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane. Wszelkie prawa do artykułów z konferencji należą do ich autorów.

W artykułach naukowych zachowano oryginalną pisownię.

Wszystkie artykuły naukowe są recenzowane przez dwóch członków Komitetu Naukowego.

Wszelkie prawa, w tym do rozpowszechniania i powielania materiałów opublikowanych w formie elektronicznej w monografii należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour».

W przypadku cytowań obowiązkowe jest odniesienie się do monografii.

Nakład: 80 egz.

«Diamond trading tour» ©

Warszawa 2019

ISBN: 978-83-66030-91-6

Redaktor naukowy:

W. Okulicz-Kozaryn, dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Poland; The International Scientific Association of Economists and Jurists «Consilium», Switzerland.

KOMITET NAUKOWY:

W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Poland; The International Scientific Association of Economists and Jurists «Consilium», Switzerland;

С. Беленцов, д.п.н., профессор, Юго-Западный государственный университет, Россия;

Z. Čekerevac, Dr., full professor, «Union - Nikola Tesla» University Belgrade, Serbia;

Р. Латыпов, д.т.н., профессор, Московский государственный машиностроительный университет (МАМИ), Россия;

И. Лемешевский, д.э.н., профессор, Белорусский государственный университет, Беларусь;

Е. Чекунова, д.п.н., профессор, Южно-Российский институт-филиал Российской академии народного хозяйства и государственной службы, Россия.

KOMITET ORGANIZACYJNY:

A. Murza (Przewodniczący), MBA, Ukraina;

A. Горохов, к.т.н., доцент, Юго-Западный государственный университет, Россия;

A. Kasprzyk, Dr, PWSZ im. prof. S. Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Polska;

A. Malovychko, dr, EU Business University, Berlin – London – Paris - Poznań, EU;

S. Seregina, independent trainer and consultant, Netherlands;

M. Stych, dr, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Polska;

A. Tsimayeu, PhD, associate Professor, Belarusian State Agricultural Academy, Belarus.

I. Bulakh PhD of Architecture, Associate Professor Department of Design of the Architectural Environment, Kiev National University of Construction and Architecture

Recenzenci:

L. Nechaeva, PhD, Instytut PNPU im. K.D. Ushinskogo, Ukraina;

М. Ордынская, профессор, Южный федеральный университет, Россия.

ARCHITECTURE IN HISTORY

Maksiuta O. I. 6

**ПІДБІР ДРІЖДЖІВ ДЛЯ ПРИГОТУВАННЯ БЕЗАЛКОГОЛЬНИХ
НАПОїв БРОДІННЯ У ЗАКЛАДАХ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО
ГОСПОДАРСТВА**

Рідкоус В. В. 10

**ВИКОРИСТАННЯ АДРЕСНИХ КОРМОВИХ ДОБАВОК В РАЦІОНАХ
ВІДГОДІВЕЛЬНОГО МОЛОДНЯКУ СВИНЕЙ**

Дехтяр Ю. Ф., Галушко І. А., Баркарь Є. В. 13

THE FIFTH OCEAN

Maksiuta O. I. 20

**ТЕРИТОРІАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ ЗАХВОРЮВАНОСТІ
НАСЕЛЕННЯ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ХРОНІЧНІ ОБСТРУКТИВНІ
ЗАХВОРЮВАННЯ ЛЕГЕНЬ**

Корнус О.Г., Корнус А.О., Шишук В.Д., Аль-Вхлії А.Х. 23

ЗМІНА ТЕМПЕРАТУРИ ПОВЕРХНІ ВІДКОСІВ ВПРОДОВЖ РОКУ

Крючков А. І., Бахтин А. І. 26

ФОТО ТА НЕКРОЛОГ ЯК ЄДНІСТЬ ЖИТТЯ ТА СМЕРТІ

Хотюн Л. В., Штепа А. Ю. 30

**ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО
МИСТЕЦТВА ДО ЖАНРОВО-ІНТОНАЦІЙНОГО АНАЛІЗУ
МУЗИЧНОГО ТВОРУ ЯК ЗАСОБУ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ЙОГО ЗМІСТУ**

Назаренко І. М. 41

THE MATTERS OF SPEECH CULTURE IN ALISHER NAVOI'S WORKS

Karimov B. M., Boltaboeva U. M., Akbarov T. T. 46

**ДОСЛІДЖЕННЯ У ГАЛУЗІ ЕЛЕКТРОФІЗІОЛОГІЇ – ВАЖЛИВИЙ
СКЛАДНИК РОЗВИТКУ НАУКИ В ПЕРШОМУ КИЇВСЬКОМУ
МЕДИЧНОМУ ІНСТИТУТІ (1920–1930 РР.)**

Варивода К. С. 49

PSYCHOLOGICAL IMPACT OF MUSIC ON A PERSON

Hulliev N. B., Andrushchenko M. A. 54

**СТРУКТУРА РЕФЛЕКСИВНИХ ПРОЦЕСІВ У СУБ'ЄКТІВ З РІЗНОЮ
КОПІНГ-ПОВЕДІНКОЮ В СИТУАЦІЇ СТРЕСУ**

Мирошник О. Г. 56

CRISIS SITUATIONS FROM THE CLINICAL PSYCHOLOGY POSITION

Pylypenko S. 59

PSYCHOLOGY OF MANIPULATION IN COMMUNICATION

Saichyshyna N. 61

**PROBLEM OF PERSONAL SELF-DETERMINATION OF YOUTH
IN UKRAINE: GENDER ASPECT**

Kikinezhdі O. 64

**GENDER APPROACH IN THE EDUCATION
OF PRESCHOOL CHILDREN**

Avdieiev O. D..... 67

ЕВОЛЮЦІЯ РОЗУМІННЯ ВІРТУАЛЬНОГО

Храменок Л. О..... 70

**HERITAGE ANTONY RADIVILOVSKY AS A SOURCE OF THE RESEARCH
OF UKRAINIAN MORALITY AND ETHICAL OPINION OF BAROQUE
EPOCH**

Spivak V.V..... 75

ВЕЛНЕС ТУРИЗМ ТА ЙОГО ОСОБЛИВАСТІ

Матюшенко Р. В. 77

**ACCESSIBILITY OF ENTERPRISES OF THE RESTAURANT BUSINESS
IN KHARKOV REGION IN THE SECTOR OF INCLUSIVE TOURISM**

Abramov V. V., Kraynyuk L. M., Polchaninova I. L. 80

ECOTOURISM: ADVANTAGES AND PERSPECTIVES

Lyashok D. K., Tomya A.S. 84

**THE ROLE OF GRAPHIC ART IN PRIMARY CLASSES
OF COMPREHENSIVE SCHOOLS AND ITS TRAINING METHODS**

Sadatov C. X., Rasulova A. K., Kholmatova S. Y., Yuldosheva S. A. 87

**THE IMPORTANCE OF INTERNET RESOURCES IN TEACHING
FOREIGN LANGUAGES**

Bahriddinova M., Kubayeva N. 90

**THE TYPES OF EXTRACURRICULAR WORK IN APPROACH
OF FOREIGN LANGUAGE**

Atakulova Sh., Berdiyeva Sh., Turdimurodova H., Hayotjonova Ch., Hayriddinov Sh. 93

**RESEARCH-BASED PRINCIPLES OF VOCABULARY INSTRUCTION
AND MULTIMEDIA LEARNING**

VaxobovaSh. 96

**PSYCHOLOGICAL EFFECTS OF READING ON HUMAN
CONSCIOUSNESS**

Avalboeva I., Sayfiddinova M. 99

**REGIONAL SECURITY AND COOPERATION IN THE GUARANTOR
OF PEACE AND THE ADVANCEMENT OF OUR HOMELAND**

Sattorov A. A. 101

**INTERNATIONAL STUDENT MOBILITY IS
AN IMPORTANT COMPONENT OF HIGHER EDUCATION**

Narzullayeva D. S. 103

МЕТОДИКА РАБОТЫ НАД ЛИРИЧЕСКИМИ ПРОИЗВЕДЕНИЯМИ

Хамидова Г. Ю. 107

**СТРЕМЛЕНИЕ К НАТУРАЛИСТИЧЕСКОМУ АНАЛИЗУ ДЕТАЛЕЙ
БЫТА В ЛИТЕРАТУРЕ XIX – XX ВЕКОВ**

Тоирова Д. Ф. 112

ARCHITECTURE IN HISTORY

Maksiuta O. I.

Student Kharkiv National University of Radioelectronics

Keywords: architecture, building, history, column

Architecture has been prevalent since the day man decided to create shelter. Whether you notice it or not, every space you live, work and play has been designed with a certain intention. Whether the design is good or bad is a discussion we will delve into on another day.

Eras of architecture have influenced one another throughout the ages. Universities have the tendency to focus on Western architecture, which refers to architecture in Europe and their impact in the Americas and other nations around the globe. Below is a series of major architectural periods with a visual representation of what buildings of that era look like [1].

1. Classical

ClassicalGlossary Term architecture began with the ancient Greeks, and was developed and elaborated by the Romans. In its purest and most familiar form, it is expressed by the temple, an oblong enclosure fronted or surrounded by columns.

Column

The formalized system of columns supporting an entablatureGlossary Term that was developed for these temples proved extraordinarily adaptable. For centuries, it was regarded as the key to beauty in building, and the best guide to true proportion. Just as the Greeks and Romans were thought to have reached

perfection in sculpture and art, so did their architecture haunt the imagination of the Western world. It was revived in the 16th and 17th centuries, and its use continued through the 19th century, alongside other revived styles such as the GothicGlossary Term. Even in the 20th century, when Modernist architecture spread all over the world, the stream of new classicalGlossary Term buildings never dried up entirely [2].

2. Gothic

The style represented giant steps away from the previous, relatively basic building systems that had prevailed. The Gothic grew out of the Romanesque architectural style, when both prosperity and relative peace allowed for several centuries of cultural development and great building schemes. From roughly 1000 to 1400, several significant cathedrals and churches were built, particularly in Britain and France, offering architects and masons a chance to work out ever more complex and daring designs.

The most fundamental element of the Gothic style of architecture is the pointed arch, which was likely borrowed from Islamic architecture that would have been seen in Spain at this time. The pointed arch relieved some of the thrust, and therefore, the stress on other structural

elements. It then became possible to reduce the size of the columns or piers that supported the arch.

So, rather than having massive, drum-like columns as in the Romanesque churches, the new columns could be more slender. This slimness was repeated in the upper levels of the nave, so that the gallery and clerestory would not seem to overpower the lower arcade. In fact, the column basically continued all the way to the roof, and became part of the vault [3].

3. Renaissance

The concept of the Renaissance, which aimed to achieve the rebirth or re-creation of ancient Classical culture, originated in Florence in the early 15th century and thence spread throughout most of the Italian peninsula; by the end of the 16th century the new style pervaded almost all of Europe, gradually replacing the Gothic style of the late Middle Ages. It encouraged a revival of naturalism, seen in Italian 15th-century painting and sculpture, and of Classical forms and ornament in architecture, such as the column and round arch, the tunnel vault, and the dome.

Knowledge of the Classical style in architecture was derived during the Renaissance from two sources: the ruins of ancient Classical buildings, particularly in Italy but also in France and Spain, and the treatise *De architectura* (c. 27 BC; "On Architecture") by the Roman architect Vitruvius. For Classical antiquity and, therefore, for the Renaissance, the basic element of architectural design was the order, which was a system of traditional

architectural units. During the Renaissance five orders were used, the Tuscan, Doric, Ionic, Corinthian, and Composite, with various ones prevalent in different periods. For example, the ornate, decorative quality of the Corinthian order was embraced during the early Renaissance, while the masculine simplicity and strength of the Doric was preferred during the Italian High Renaissance. Following ancient Roman practice (e.g., the Colosseum or the Theatre of Marcellus), Renaissance architects often superimposed the order—that is, used a different order for each of the several stories of a building—commencing with the heavier, stronger Tuscan or Doric order below and then rising through the lighter, more decorative Ionic, Corinthian, and Composite [4].

4. Beaux Arts

The "Beaux Arts" style evolved from the French classicism of the Style Louis XIV, and then French neoclassicism beginning with Louis XV and Louis XVI. French architectural styles before the French Revolution were governed by Académie royale d'architecture (1671–1793), then, following the French Revolution, by the Architecture section of the Académie des Beaux-Arts. The Academy the competition for the "Grand Prix de Rome" in architecture, which offered prize winners a chance to study the classical architecture of antiquity in Rome,

The formal neoclassicism of the old regime was challenged by four teachers at the Academy, Joseph-Louis Duc, Félix Duban, Henri Labrousse and Léon Vau-

doyer, who had studied at the French Academy in Rome at the end of the 1820s, They wanted to break away from the strict formality of the old style, by introducing new models of architecture from the Middle Ages and the Renaissance. Their goal was to create an authentic French style based on French models. Their work was aided beginning in 1837 by the creation of the Commission of Historic Monuments, headed by the writer and historian Prosper Mérimée, and by the great interest in the Middle Ages caused by the publication in 1831 of *The Hunchback of Notre Dame* by Victor Hugo. Their declared intention was to “imprint upon our architecture a truly national character.”

The style referred to as Beaux-Arts in English reached the apex of its development during the Second Empire (1852–1870) and the Third Republic that followed. The style of instruction that produced Beaux-Arts architecture continued without major interruption until 1968 [5].

5. Modern

Modern architecture became a dominant architectural style after the Second World war, and remained at the top for several decades.

As with other modern movements in literature, art, and music, modern architecture is believed to come from the Enlightenment and new technological abilities developed out of the Industrial Revolution. Modernity is also read as a reaction to eclecticism and the lavish, detail-oriented styles of the Victorian era and later Art Nouveau. Early examples of modern architecture, like Paxton's Crystal

Palace in London and Frank Lloyd Wright's Unity Temple in Chicago make use of these new construction materials, respectively iron and concrete.

The Bauhaus School, founded by Walter Gropius in 1919, was a leading voice in early modern styles.

The Bauhaus distanced itself from ornamentation and earlier ideas of “beauty”, opting for rationalization.

Modern architecture is still very alive today, and has become a stronghold of American aesthetics and popular culture. While many buildings have succumbed to demolition in the 1970s, many more are being actively protected and revered for their historical impacts on art and society [6].

6. Postmodern

Postmodern architecture, also known as postmodernism (or ‘pomo’), is an architectural style that emerged in the late-1960s as a reaction against modernism.

Modernist architecture had faced increasing criticism for its rigid doctrines, uniformity and perceived lack of local and cultural context. There were also those who derided the modernism of Le Corbusier and Ludwig Mies van der Rohe for being too bleak, formal and austere.

The failure of building methods and materials, such as the collapse of Ronan Point in 1968, and the gradual deterioration of once-‘utopian’ housing estates, also contributed to the backlash against modernism.

Postmodernism flourished during the 1980s and 1990s, sub-dividing into other styles such as high-tech, deconstructiv-

ism, and neo-classicism. Leading architects of the movement included; Philip Johnson, Charles Moore, Frank Gehry, Michael Graves, Terry Farrell and James Stirling [7].

Architects and designers of today use the great eras of architecture as inspiration. These eras also challenge designers to continue to design efficient, safe and sustainable buildings for everyday use.

Links to web pages:

1. History in general [Electronic resource] // Arte. – Access mode: <https://theartecentre.com/spaces-blog/2018/1/30/the-brief-history-of-architecture-design> (Application date: 24.04.2019).
2. Classic architecture [Electronic resource] // L at B. – Access mode: <http://www.lookingatbuildings.org.uk/styles/classical.html> (Application date: 25.04.2019).
3. Gothic architecture [Electronic resource] // SmartHistory. – Access mode: <https://smarthistory.org/gothic-architecture-an-introduction/> (Application date: 26.04.2019).
4. Renaissance architecture [Electronic resource] // Britannica. – Access mode: <http://www2.uiah.fi/projekti/metodi/135.htm> (Application date: 27.04.2019).
5. [5] Beaux Arts architecture [Electronic resource] // Hisour. – Access mode: <https://www.hisour.com/beaux-arts-architecture-28389/> (Application date: 27.04.2019).
6. Modern architecture [Electronic resource] // DailyNews. – Access mode: <http://www.dailynews.lk/2013/07/22/features/brief-history-modern-architecture-and-design> (Application date: 27.04.2019).
7. Postmodern architecture [Electronic resource] // DesigningBuildingsWiki. – Access mode: https://www.designingbuildings.co.uk/wiki/Postmodern_architecture (Application date: 28.04.2019).

ПІДБІР ДРІЖДЖІВ ДЛЯ ПРИГОТУВАННЯ БЕЗАЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ БРОДІННЯ У ЗАКЛАДАХ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

В. В. Рідкоус

Доцент кафедри готельно-ресторанної справи НУХТ, к. т. н.

Ключові слова: безалкогольний напій бродіння, дріжджі, бродильна активність дріжджів.

Анотація: в статті зроблена спроба підбору різних типів (пресованих і сухих) хлібопекарних дріжджів для виготовлення безалкогольних напоїв бродіння у закладах готельно-ресторанного господарства.

Актуальною задачею при збродженні сусла для безалкогольних напоїв бродіння у закладах готельно-ресторанного господарства є підбір дріжджів. Дріжджі повинні бути доступні, мати високу бродильну активність, бути невибагливими до азотного харчування та стійкими до автолізу. Безалкогольні напої бродіння виготовляються з сусла, яке містить у своєму складі підготовлену воду, екстрактивну частину (цукор і органічні кислоти) та ароматичну частину. В подальшому проводять ферментацію сусла культурами мікроорганізмів, з протіканням переважно спиртового або незавершених молочнокислого і супутнього йому спиртового бродіння, з накопиченням об'ємної частки етанолу в суслі не більше ніж 0,5 %. Дослідженнями зроблена спроба підбору дріжджів для виготовлення безалкогольних напоїв бродіння у закладах готельно-ресторанного господарства. Були досліджені: 1 – дріжджі пресовані хлібопекарські по ТУ У

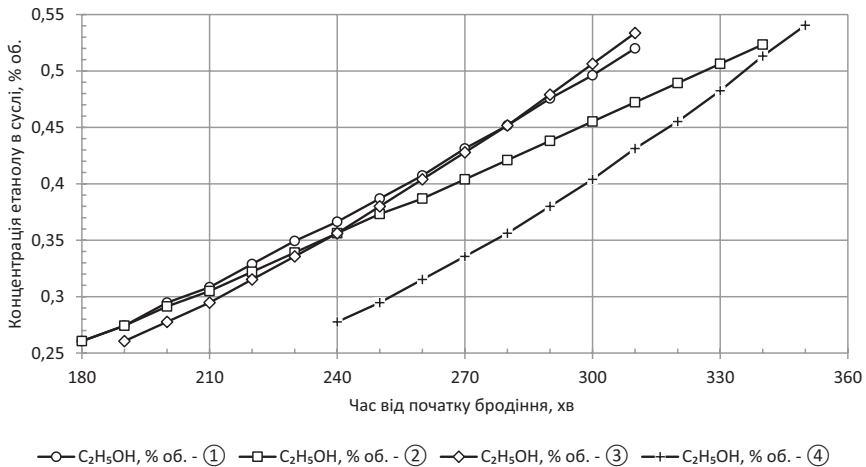
15.8-00383295-005:2005; 2 – дріжджі хлібопекарські пресовані по ТУ У 10.8-00383320-001; 3 – дріжджі хлібопекарські сухі швидкодійчі по ТУ У 10.8-30723648-007:2015; 4 – дріжджі хлібопекарські сухі швидкодійчі імпорتنі.

Для досліджень використовували воду питну за ДСанПіН 2.2.4-171-10 та ДСТУ 7525 попередньо прокип'ячену та охолоджену, цукор білий за ДСТУ 4623, дріжджі хлібопекарські пресовані та сухі різних виробників, пристрій для визначення бродильної активності дріжджів манометричним методом [1], неохмелене пивне сусло з світлого ячмінного солоду.

Дослідні зразки сусла готували змішуванням 10 % мас. пивного сусла та 10 % мас. розчину цукрози у співвідношенні 1:1.

В приготовлене таким чином сусло додавали дріжджі в кількості 0,05 % мас. по сухих речовинах. Сусло зброджували періодичним способом при температурі 30 °С.

Залежність накопичення етанолу від тривалості бродіння

Підбір дріжджів здійснювали по динаміці накопичення етанолу, як показнику їх бродильної активності. Концентрацію етанолу в суслі визначали за допомогою аналітичних рівнянь по тиску, що створює виділений вуглекислий газ в бродильних циліндрах [1].

Оскільки на практиці зброджування суслу проводиться протягом нетривалого часу, до накопичення в ньому етанолу не більше 0,5 % об., то немає сенсу враховувати вплив приросту кількості дріжджових клітин на збільшення їх сумарної бродильної активності.

На рисунку наведені результати зброджування суслу різними видами доступних дріжджів.

Як видно з результатів експериментів, накопичення етанолу в суслі у діапазоні 0,25÷0,5 % об. відбувалося в

межах 180÷360 хвилин від початку внесення дріжджів у сусло. Причому, дріжджі хлібопекарські сухі швидкодіючі по ТУ У 10.8-30723648-007:2015 зразок 3) і дріжджі пресовані хлібопекарські по ТУ У 15.8-00383295-005:2005 зразок 1) мають приблизно однакову динаміку бродіння і найменший час досягнення допустимої концентрації етанолу в суслі.

Дріжджі хлібопекарські пресовані по ТУ У 10.8-00383320-001 зразок 2) і дріжджі хлібопекарські сухі швидкодіючі імпорتنі (зразок 4) мають приблизно однаковий час досягнення допустимої концентрації етанолу в суслі, хоча динаміка бродіння останніх дріжджів вища.

Різниця в часі, для досягнення 0,5 % об. етанолу в суслі, між різними видами дріжджів становить не більше 30 хвилин, що не є критичним факто-

ром при підборі дріжджів для збро-
дження сусла безалкогольних напо-
їв бродіння.

На підставі проведених експеримен-
тів встановлено, що найвищу бродиль-
ну активність мають дріжджі пресовані
хлібопекарські по ТУ У 15.8-00383295-
005:2005 і дріжджі хлібопекарські сухі
швидкодіючі по ТУ У 10.8-30723648-

007:2015, які можуть бути використані
для приготування безалкогольних на-
поїв бродіння у закладах готельно-рес-
торанного господарства.

Література.

1. Рідкоус, В. В. Визначення бродильної активності дріжджів по вуглекислому газу манометричним методом. Наукові праці НУХТ. 2018. Т. 24. № 6. С. 211-219.

ВИКОРИСТАННЯ АДРЕСНИХ КОРМОВИХ ДОБАВОК В РАЦІОНАХ ВІДГОДІВЕЛЬНОГО МОЛОДНЯКУ СВИНЕЙ

Дехтяр Ю. Ф.

кандидат сільськогосподарських наук, доцент

Галушко І. А.

кандидат сільськогосподарських наук, доцент

Баркарь Є. В.

кандидат сільськогосподарських наук, доцент

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто ефективність застосування адаптованих до умов конкретного господарства кормових добавок у складі раціонів відгодівельного молодняку свиней.

Ключевые слова: премікс, мінеральні речовини, вітаміни, адаптована кормова добавка, продуктивність.

Ключові слова: премікс, мінеральні речовини, вітаміни, адаптована кормова добавка, продуктивність.

Key words: premix, minerals, vitamins, targeted feed additive, productivity.

Збільшення виробництва та поліпшення якості свинини пов'язані з пошуком шляхів підвищення продуктивності тварин генетичними та паративними факторами. До останніх відносяться корми і годівля.

Однією з головних умов підвищення продуктивності свиней є забезпечення їх повноцінною годівлею [1].

Одним із шляхів підвищення використання поживних речовин кормів

тваринами є збагачення раціонів кормовими добавками різної природи. При цьому все більше в якості кормових добавок використовують білково-вітамінні мінеральні добавки. Найбільшого поширення у тваринництві набули комплексні добавки нового покоління кількості яких постійно зростає, а їх дія на організм тварин невідома. У зв'язку з цим виникає необхідність наукового обґрунтування вико-

Таблиця 1

Схема досліджень

Група тварин	Умови годівлі
I Контрольна, n=15	Основний раціон (ОР) – збалансований за основними показниками поживності у відповідності до деталізованих норм годівлі
II Дослідна, n=15	ОР + 1% премікс "Текро"
III Дослідна, n=15	ОР + 1% адресна вітамінно-мінеральна добавка з лізином

Таблиця 2

Склад раціонів для відгодівельного молодняку свиней

Корми	Жива маса, кг		
	30...60	60...90	90...120
Кукурудзяна дерть	0,300	-	-
Ячмінна дерть	0,900	2,000	2,800
Пшенична дерть	0,550	0,430	0,500
Макуха соєва	-	0,100	0,100
Висівки пшеничні	0,280	0,450	0,500
Шрот соняшниковий	0,100	0,110	0,110
Сіль кухонна	0,011	0,015	0,019
Крейда кормова	0,024	0,040	0,050
Рибне борошно	0,050	-	-
Дріжджі кормові	0,050	0,025	-
Премікс «Tekro» (II дослідна група) або адресна кормова добавка (III дослідна група)	0,023	0,032	0,041

ристання у свинарстві нових кормових добавок [2,3,4].

Тому метою наших досліджень було вивчення ефективності використання адресних кормових добавок в раціонах молодняку свиней на відгодівлі адаптованих до умов конкретного господарства.

Наші дослідження проводились в умовах ПОП «Вікторія» Миколаївської області за схемою наведених в табл. 1.

Для відгодівлі був використаний помісний молодняк від порід велика біла та ландрас. У складі раціонів свиней I контрольної групи не використовувалися вітамінно-мінеральні кормові добавки, у II дослідній групі у відповідності до умов годівлі в господарстві, був використаний премікс «Tekro» у кількості 1% від маси концентрованих кормів. У раціонах тварин III дослідної групи була використана 1% адресна вітамінно-мінеральна добавка власної рецептури з додаванням пре-

парату амінокислоти лізину. Фактичний склад раціонів для відгодівельного молодняку свиней живою масою 30–60 кг, 60–90 кг та 90–110 кг визначався на основі вивчення первинного зоотехнічного обліку, рецептури розроблених комбікормів і преміксів.

Поживність раціонів відгодівельного молодняку свиней розраховувалась у відповідності з рецептурою комбікормів і преміксів для I і II та III періодів відгодівлі свиней. Балансування раціонів відгодівельного молодняку свиней проводилось на основі показників поживності раціонів для вагових груп від 30 до 60 кг, від 60 до 90 кг та від 90...110 кг, у відповідності до деталізованих норм.

Відповідно до схеми дослідів нами було розраховано раціони на перший (жива маса 30–60 кг), другий (жива маса 60–90 кг) та третій (жива маса 90–110 кг) періоди відгодівлі свиней. Склад раціонів наведено у табл. 2.

Таблиця 3

Вміст поживних речовин у раціонах відгодівельного молодняку

Показники	Жива маса, кг		
	30...60	60...90	90...120
	Міститься в раціоні	Міститься в раціоні	Міститься в раціоні
Кормові одиниці,	2,56	3,47	4,48
Обмінна енергія, МДж	28,24	38,70	49,91
Суха речовина, кг	1,91	2,66	3,42
Сирий протеїн, г	344,73	451,51	547,39
Перетравний протеїн, г	271,96	351,47	421,26
Сира клітковина, г	103,99	166,20	210,94
Сіль кухонна, г	11,00	15,00	19,00
Кальцій, г	15,95	21,37	26,83
Фосфор, г	13,51	16,07	19,55

Аналіз раціонів для тварин піддослідних груп показав, що вони майже відповідають вимогам деталізованих норм годівлі за основними показниками поживності. Вміст поживних речовин у раціонах відгодівельного молодняку наведено в табл. 3.

У раціонах годівлі свиней живою масою 30–60 кг в 1 кг сухої речовини містилося 14,8 МДж обмінної енергії або 1,34 корм. од., на 1 корм. од. припадало 106 г перетравного протеїну, сирій клітковини у сухій речовині містилося 5,5%.

Концентрація лізину в перетравному протеїні становила 5,2% а співвідношення кальцію до фосфору було в межах 1:1,18.

При відгодівлі свиней живою масою 60–90 кг в 1 кг сухої речовини містилося 14,6 МДж обмінної енергії або 1,30 корм. од., на 1 корм. од. припадало 101 г перетравного протеїну, сирій клітковини у сухій речовині містилося 6,3%, лізину в перетравному протеїні –

5,2% а співвідношення кальцію до фосфору було в межах 1:1,33.

У заключний період відгодівлі свиней живою масою 90–110 кг раціони мали наступний вміст основних поживних речовин: у 1 кг сухої речовини містилося також 14,6 МДж обмінної енергії або 1,30 корм. од., на 1 корм. од. припадало вже дещо менше перетравного протеїну – 101 г, сирій клітковини у сухій речовині містилося 6,1%, лізину в перетравному протеїні – 5,1% а співвідношення кальцію до фосфору було в межах 1:1,37, що відповідало вимогам деталізованих норм.

Хімічний склад адресних кормових добавок, що використовувався у раціонах відгодівельних свиней живою масою від 30 до 60 кг та від 60 кг до 110 кг наведений у табл. 4.

У складі преміксу міститься незамінна амінокислота лізин, яка відноситься до групи так званих “критичних” амінокислот, нестача яких часто спостерігається у раціонах свиней.

Таблиця 4

Склад 1% адресних кормових добавок для відгодівельних свиней

№ п/п	Компоненти	Одиниця виміру	«Текро»		Адресні кормові добавки	
			30-60 кг	60-110 кг	30-60 кг	60-110 кг
Амінокислоти:						
1	Лізін	г	160	182	56	41
Вітаміни:						
2	A	МО	700000	400000	251626	219334
3	D3	МО	87500	50000	25199	20608
4	E	мг	1960			
5	K3	мг	70			
6	B1	мг	70			
7	B2	мг	280	200		84
8	B3	мг	560			
9	B4	мг	20000			
10	B5	мг	1330			
11	B6	мг	196			
12	B12	мкг	1900	1000	1413	1897
Мікроелементи:						
13	Залізо	мг	12600	10400		
14	Мідь	мг	3000	2400	344	346
15	Цинк	мг	12900	10600	1042	818
16	Марганець	мг	3400	2800	572	567
17	Кобальт	мг	60	50	82	77

У преміксі наявні жиророзчинні вітаміни A, D, E і K також наявні водорозчинні вітаміни групи B, що не можуть синтезуватися в організмі свиней і повинні обов'язково надходити разом з кормами. Для забезпечення тварин мікроелементами до преміксу введено залізо, мідь, цинк, марганець, кобальт та йод в кількості від 75 до 12900 мг.

Так, порівняно з преміксом «Текро» вміст лізину у адресній кормовій добавці менше на 141 г або у 4,4 рази, вітаміну A – на 180666 МО або у 1,8 рази, вітаміну D – на 29392 МО або у 2,4 рази, вітаміну B2 – на 116 мг або у 2,4 рази, а вітаміну B12 навпаки введено

більше на 897 мг або у 0,5 рази. Також до кормової добавки було введено менше міді на 2054 мг або у 6,9 рази, цинку – на 9782 мг або у 13,0 рази, марганцю – на 2233 мг або у 4,9 рази менше, але введено дещо більше кобальту на 27 мг або у 0,6 рази.

Згідно методики досліджень контроль за ростом і розвитком свиней здійснювали шляхом індивідуального зважування. Вікові зміни живої маси підсвинків характеризує динаміка живої маси піддослідного молодняка, яка представлена в табл. 5.

За результатами досліджень встановлено, що тварини III дослідної гру-

Таблиця 5Динаміка живої маси піддослідних тварин (кг), $\bar{X} \pm S_{\bar{X}}$

Вік, міс	Піддослідні групи		
	I Контрольна	II Дослідна	III Дослідна
3	30,1±0,76	30,0±0,84	30,1±0,81
4	50,9±0,91	52,2±1,21	53,1±1,18
5	77,4±1,28	81,1±1,42*	82,8±1,12**
6	100,5±1,42	106,5±1,29**	109,4±1,35***

Примітки: * – $p \geq 0,95$, ** – $p \geq 0,99$, *** – $p \geq 0,999$, порівняно з контрольною групою**Таблиця 6**Динаміка абсолютних приростів молодняку свиней (кг), $\bar{X} \pm S_{\bar{X}}$

Вік, міс	Піддослідні групи		
	I Контрольна	II Дослідна	III Дослідна
3-4	20,8±0,43	22,2±0,51*	23,0±0,32**
4-5	26,5±0,64	28,9±0,72**	29,7±0,50**
5-6	23,1±0,79	25,4±0,82**	26,6±0,77***

Примітки: * – $p \geq 0,95$, ** – $p \geq 0,99$, *** – $p \geq 0,999$, порівняно з контрольною групою

пи відрізняються кращими показниками живої маси ніж тварини I контрольної та II дослідної групи.

При постановці на дослід у 3-місячному віці середня жива маса тварин у кожній піддослідній групі становила близько 30 кг.

У чотиримісячному віці вірогідної різниці між дослідними та контрольною групами тварин за живою масою не встановлено але найбільшу живу масу мав молодняк III дослідної групи – 53,1 кг. Вони переважали своїх аналогів у I контрольній групі на 4,3%, а у II дослідній на 1,7%.

У п'ятимісячному віці збереглася схожа тенденція. Найбільша жива маса була у тварин III дослідної групи – 82,8 кг, що більше ніж у контролі на 5,4 кг і у II дослідній – на 1,7 кг.

Тенденція більш інтенсивного росту підсвинків дослідних груп зберігається протягом подальшого періоду відгодівлі. Так, на момент завершення відгодівлі у 6-місячному віці тварини III дослідної групи мали найбільшу живу масу – 109,4 кг, що більше у порівнянні з тваринами I контрольної групи на 8,9%, а тварини II дослідної групи переважали аналогів контрольної групи на 6,0%.

Зміни за живою масою піддослідного молодняку свиней підтвердились в значеннях абсолютних, середньодобових приростів (табл. 6,7).

Аналізуючи дані досліджень (табл. 6), бачимо, що з віком спостерігається схожа тенденція динаміки абсолютних приростів живої маси тварин.

Молодняк II дослідної групи переважає тварин I контрольної групи

Таблиця 7

Динаміка середньодобових приростів молодняку свиней (г), $\bar{X} \pm S_{\bar{X}}$

Вік, міс	Піддослідні групи		
	I Контрольна	II Дослідна	III Дослідна
3-4	693±8,55	740±9,14*	767±9,01**
4-5	883±9,68	963±12,38**	990±11,83**
5-6	770±10,15	847±13,73**	887±13,79***

Примітки: * – $P \geq 0,95$, ** – $P \geq 0,99$, *** – $P \geq 0,999$, порівняно з контрольною групою

за абсолютним приростом у період 3...4 місяців на 6,7%. В цей же віковий період III дослідна група також переважає I контрольну на 10,6%. Різниця між дослідними групами тварин з контрольною за абсолютним приростом є статистично достовірною.

У період 4...5 місяців найкращі показники абсолютного приросту мають тварини III дослідної групи – 29,7 кг, що більше порівняно з I контрольною групою на 12,1% та на 3,0% порівняно з II дослідною групою.

У останній період відгодівлі найбільше значення абсолютного приросту спостерігалось також у молодняку III дослідної групи. Він становив 26,6 кг, що більше порівняно з тваринами I контрольної та II дослідної груп на 3,5 кг та 1,2 кг відповідно.

З даних отриманих в результаті аналізів середньодобових приростів (табл. 7) встановлено, що в період 3...4 місяців найкращі показники продуктивності спостерігалися у тварин дослідних груп, а найгірші у тварин контрольної групи. Так, у цей віковий період середньодобовий приріст тварин I контрольної групи був менше ніж у тварин II дослідної групи на 6,7% та на 10,6% меншим ніж у тварин III дослідної групи.

У період 4...5 місяців встановлено вірогідне збільшення рівня середньодобових приростів у тварин II та III дослідних груп порівняно з I контрольною групою. Так, у II дослідній групі середньодобовий приріст був більше за аналогів контрольної групи на 80,0 г, а у III дослідній групі на 106,7 г або на 9,1–12,1%.

У період 5...6 місяців середньодобовий приріст тварин дослідних груп також був більшим порівняно з I контрольною групою. У тварин II дослідної групи середньодобовий приріст був більше порівняно з тваринами I контрольної на 76,7 г, а у III дослідної групи на 116,7 г.

Отримані результати дають нам можливість стверджувати, що використання адресних кормових добавок в раціонах відгодівельних свиней має позитивний вплив на їх продуктивність за рахунок збільшення абсолютних та середньодобових приростів. Так, тварини дослідних груп відрізнялися кращими показниками живої маси у період відгодівлі, ніж контрольної групи. Жива маса на кінець періоду відгодівлі II і III дослідних груп була на 9,5 та 9,4 кг більша за показники контрольної групи. Свині дослідних груп характеризувалися кращими по-

казниками середньодобових приростів за весь період відгодівлі. У тварин II і III дослідних груп вони склали 850 г та 882 г, що більше за прирости аналогів контрольної групи на 8,5% і 12,5% відповідно.

Список використаної літератури

1. Ібатуллін І. І. Годівля сільськогосподарських тварин / І. І. Ібатуллін – Київ, 2003. – 241 с.
2. Кандиба В. Н. Пути повышения продуктивности свиней и рентабельности отрасли свиноводства в Украине / В. Н. Кандиба, И. В. Гноевой // Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини: (збірник наукових праць). – 2010. – Випуск 21. – Частина 1. – Сільськогосподарські науки. – С. 140–144.
3. Козир В. С. Адресні балансуєчі кормові добавки для свиней в умовах Степу України: Монографія / В. С. Козир, А. Н. Майстренко, К. Я. Качалова – Дніпропетровськ: Деліта, 2011. – 167 с.
4. Кулик М. Ф. Продуктивність і зміни внутрішніх органів свиней при використанні в раціоні нової кормової добавки / М. Ф. Кулик, І. М. Величко, Л. Р. Мазуренко [та ін.] / Наукові праці ВДСП. – Вінниця, 1996. – Вип.3. – С. 153–158.

THE FIFTH OCEAN

Maksiuta O. I.

Student

Kharkiv National University of Radioelectronics

Keywords: ocean, geographic, south, Antarctica

In 2000, the International Hydrographic Organization created the fifth and newest world ocean – the Southern Ocean – from the southern portions of the Atlantic Ocean, Indian Ocean, and the Pacific Ocean. The new Southern Ocean completely surrounds Antarctica [1].

The Southern Ocean extends from the coast of Antarctica north to 60 degrees south latitude. The Southern Ocean is now the fourth largest of the world's five oceans (after the Pacific Ocean, the Atlantic Ocean, and the Indian Ocean, but larger than the Arctic Ocean).

Are there really five oceans?

For some time, those in geographic circles have debated whether there are four or five oceans on Earth.

Some consider the Arctic, Atlantic, Indian, and Pacific to be the world's four oceans. Now, those that side with the number five can add the fifth new ocean and call it the Southern Ocean or the Antarctic Ocean, thanks to the International Hydrographic Organization (IHO).

The IHO, the International Hydrographic Organization, has attempted to settle that debate through a 2000 publication that declared, named, and demarcated the Southern Ocean.

The IHO published the third edition of Limits of Oceans and Seas (S-23), the global authority on the names and locations of seas and oceans, in 2000. The third edition in 2000 established the existence of the Southern Ocean as the fifth world ocean.

There are 68 member countries of the IHO and membership is limited to non-landlocked countries. Twenty-eight countries responded to the IHO's request for recommendations on what to do about the Southern Ocean. All responding members except Argentina agreed that the ocean surrounding Antarctica should be created and given a single name [1].

Eighteen of the 28 responding countries preferred calling the ocean the Southern Ocean over the alternative name Antarctic Ocean, so the former is the one that was selected.

Features of the Southern Ocean

The structure of the ocean floor includes a continental shelf usually less than 160 miles (about 260 km) wide that attains its maximum width of more than 1,600 miles (2,600 km) in the vicinity of the Weddell and Ross seas. There are oceanic basins farther north that are as much as 14,800 feet (4,500 metres) deep, defined by oceanic rises and often marked by ranges of abyssal

hills. There are also narrow oceanic trenches with high relief, such as the South Sandwich Trench on the eastern side of the South Sandwich Islands. Other relief features include oceanic plateaus that rise from the oceanic basins to depths of less than 6,650 feet (2,000 metres) below sea level and form rather flat regions, which are often covered by relatively thick sedimentary deposits. The most extensive such plateau is the Campbell, or New Zealand, Plateau, which rises southeast of New Zealand and extends southward beyond the Campbell Islands [2].

The flow of currents in the Southern Ocean is complex. Water cooled by cold air, outgoing radiation, and katabatic winds off of the Antarctic continent sinks and flows northward along the ocean bottom and is replaced at the surface by an equal volume of warmer water flowing south from the Indian, Pacific, and Atlantic oceans. The meeting point of the two is the Antarctic Convergence, where conditions favour the development of phytoplankton, consisting of diatoms and other single-celled plants. The ocean's most important organism in the higher food chain is the small, shrimplike krill. Animals on the sea bottom of the near-shore zone include the sessile hydrozoans, corals, sponges, and bryozoans, as well as the foraging, crablike sea spiders and isopods, the annelid worm polychaete, echinoids, starfish, and a variety of crustaceans and mollusks. At the sea bottom there are also eelpouts, sea snails, rat-tailed fishes, and codlike fishes. Rare nonbony types of fish include hagfish and skates. Many species of deep-sea fish are known south of the

Antarctic Convergence, but only three, a barracuda and two lantern fishes, seem to be confined to this zone.

The ocean floor of the Southern Ocean has not been extensively explored. However, scientists believe that within the depths of the ocean floor are immense deposits of oil and natural gas, particularly along the continental margin. Other minerals believed to lie under the Southern Ocean are gold deposits thought to be formed by gravity separation in the sedimentary process. Manganese nodules are the other natural resource believed to exist beneath the Southern Ocean. The belief of the existence of huge deposits of Manganese nodules in the Southern Ocean saw many mining companies express their interest in making explorations the ocean.

Due to the proximity of the Southern Ocean to the South Pole, the ocean experiences freezing temperatures. These below-zero temperatures lead to the formation of huge icebergs which float around the ocean with some being hundreds of feet in length. These icebergs contain huge amounts of fresh water which are estimated to provide enough freshwater for all people in the world for several months. The icebergs present a natural hazard to ships which sail around the Southern Ocean as a collision with a large iceberg can cause a shipwreck [3].

Despite the cold temperatures, the Southern Ocean is teeming with marine animals and has one of the most diverse habitats of marine animals anywhere in the world. The marine mammals found in the Southern Ocean include the largest animals in the history of the world; the blue whale which is

found in significant numbers around the ocean due to the abundance of Antarctic krill on which the blue whale feeds. Other marine mammals of the Southern Ocean are orcas, the Antarctic fur seals, Weddell seals and leopard seals. The ocean is also home to a variety of birds including the usual Antarctic resident, the penguin which has several species living in the Southern Ocean such as the emperor penguin, the rockhopper penguin and the king penguin. Other birds found in the Southern Ocean are albatross, terns, petrels, and gulls [4].

Links to web pages:

1. The New Fifth Ocean [Electronic resource] // ThoughtCo. – Access mode: <https://www.thoughtco.com/the-new-fifth-ocean-1435095> Application date: 21.04.2019).
2. Southern Ocean [Electronic resource] // Encyclopædia Britannica. – Access mode: <https://www.britannica.com/place/Southern-Ocean> Application date: 20.04.2019).
3. 10 Important Facts About The Southern Ocean [Electronic resource] // Worldatlas. – Access mode: <https://www.worldatlas.com/articles/10-important-facts-you-must-remember-about-the-southern-ocean.html> (Application date: 22.04.2019).
4. The Most Southerly Ocean in the World [Electronic resource] // Hurtigruten. – Access mode: <https://www.hurtigruten.com/destinations/antarctica/inspiration/attractions/the-southern-ocean/> (Application date: 22.04.2019).

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ ЗАХВОРЮВАНOSTІ НАСЕЛЕННЯ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ХРОНІЧНІ ОБСТРУКТИВНІ ЗАХВОРЮВАННЯ ЛЕГЕНЬ

Корнус О.Г.,

кандидат географічних наук, доцент,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Корнус А.О.,

кандидат географічних наук, доцент,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Шищук В.Д.,

доктор медичних наук, професор,

Сумський державний університет

Аль-Вхлі А.Х.,

аспірант,

Сумський державний університет

Key words: chronic obstructive diseases, major respiratory diseases, Sumy region.

Ключові слова: хронічні обструктивні хвороби, основні хвороби органів дихання, Сумська область.

Хвороби органів дихання займають провідні позиції у світі за поширеністю і часткою у структурі причин смертності – на них припадає 1/6 від усіх смертей у світі. У країнах Євросоюзу лише від захворювань легень щороку помирає 600 тис. осіб. За оцінками ВООЗ, в даний час 64 мільйони осіб мають хронічні обструктивні захворювання легень (ХОЗЛ) і 3 мільйони людей померли від цієї патології [4]. Хвороби органів дихання не тільки призводять передчасної смерті, а й інвалідизації працездатного населення, що додатковим соціально-фінансовим тягарем.

У структурі поширеності захворювань за підсумками 2016 р. хвороби цього нозокласу посідали друге місце (33952,9 випадків на 100 тис. осіб), а за

первинною захворюваністю – перше місце (28445 випадків на 100 тис. населення) [3; 5]. Не є винятком і мешканці Сумської області, у яких захворювання органів дихання є дуже розповсюдженими й поступаються лише хворобам серцево-судинної системи [6], що робить дослідження регіональних диспропорцій пульмонологічної захворюваності важливим і актуальним.

Спостереженням охоплено період 2005–2017 років. Станом на 1.01.2018 р. у Сумській області первинна захворюваність на хвороби органів дихання становила 22 070,29 на 100 тис. осіб, а поширеність хвороб – 28 054,31 випадків на 100 тис. населення. Протягом 2005–2017 років спостерігається зростання як первинної захворюваності (на

15,04 %), так і поширеності хвороб органів дихання – на 14,42 %.

За даними [1; 2] найбільш поширеними у Сумській області у 2017 р. пульмонологічними захворюваннями населення були хронічні обструктивні захворювання легень. Серед окремих адміністративних одиниць найбільша розповсюдженість даної патології спостерігається у мешканців Великописарівського (1 842,93 випадків на 100 000 осіб), Конотопського (1 844,74), Лебединського (1 979,03) та Путивльського (3 228,39 випадків на 100 тис. осіб) районах, а найменше на неї хворіють жителі Шосткинського (1 054,87) та Тростянецького районів (1 158,53 на 100 тис. населення).

Щодо первинної захворюваності, то за підсумками 2017 р. серед лідерів за цим показником є Буринський (141,87), Великописарівський (146,6), Охтирський (172,74) та Путивльський (421,73 випадків на 100 тис. осіб) райони. Найменше вперше зафіксованих випадків бронхіту, емфіземи та інших хронічних обструктивних хвороб було у жителів Роменського (35,71) та Середино-Будського (36,45 на 100 тис. населення) районів.

Також варто відзначити зниження поширеності даної групи патологій для мешканців усіх районів Сумської області, крім Путивльського, де цей показник протягом 2005-2017 рр. зріс на 18,35 %. У шести районах області спостерігається зменшення розповсюдженості цих хвороб більше, ніж на 50 %; у Ямпільському (на 66,21 %), Роменському (на 60,42 %), Середино-Буд-

ському (на 59,81 %), Конотопському (на 58,03 %), Шосткинському (на 56,87 %) та Охтирському (на 51,82 %) районах. Показники первинної захворюваності на пульмонологічні нозології також скорочуються у більшості адміністративно-територіальних одиниць області (11 із 19). Серед районів, де зафіксоване збільшення первинної захворюваності на ХОЗЛ, виділяється Путивльський, для мешканців якого даний показник зріс більш ніж вдвічі.

Проведена нозогеографічна оцінка території Сумської області, заснована на аналізі просторово-часової структури хвороб органів дихання, дала можливість встановити тенденції та територіальні відмінності рівня первинної захворюваності та поширеності хронічних обструктивних захворювань легень в розрізі адміністративно-територіальних одиниць і спрогнозувати подальші сценарії їх динаміки. Лідерами за показниками первинної захворюваності та поширеності хвороб органів дихання є Путивльський район.

Література:

1. Довідник показників діяльності установ охорони здоров'я Сумської області за 2017 рік / Обласний інформаційно-аналітичний центр медичної статистики м. Суми. – 2018. – 268 с.
2. Корнус, О.Г. Територіально-нозологічна структура захворюваності населення Сумської області: монографія / О.Г. Корнус, А.О. Корнус, В.Д. Шишук. – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка. – 2015. – 172 с.
3. Заклади охорони здоров'я та захворюваність населення України у 2015 році:

- Стат. бюл. / Державна служба статистики України. – К., 2016. – 92 с.
4. Хроническая обструктивная болезнь легких. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.who.int/respiratory/copd/ru/>.
 5. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2015 рік / за ред. В. В. Шафранського; МОЗ України, ДУ «УІСД МОЗ України». – К., 2016. – 452 с.
 6. Kornus O., Kornus A., Shyshchuk V. Geographical differences of morbidity and prevalence of the circulatory system diseases among the population of the Sumy region // Dnipropetrovsk University Bulletin. Geology, Geography. – 2018. – 26(1). – P.100-112.

ЗМІНА ТЕМПЕРАТУРИ ПОВЕРХНІ ВІДКОСІВ ВПРОДОВЖ РОКУ

Крючков Анатолій Іванович

доцент, к.т.н.

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Бахтин Анатолій Ігорович

аспірант

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Ключові слова: температура поверхні; річний цикл; статистичні дані.

Keywords: surface temperature; annual cycle; statistics.

Сильні штучні впливи на літосферу представляють собою один із видів реалізації геофізичної екологічної функції літосфери, оскільки здатні змінювати, інколи суттєвим чином, загальну геоекологічну обстановку на значній території.

Під час проведення буро – підривних робіт, на літосферу здійснюється геомеханічна дія, що веде до зміни рельєфу місцевості, деформації земної поверхні, розтріскування порід, утворення тріщин, обвалів, зміни водних горизонтів та ін.

Зміни, зумовлені порушенням земної поверхні негативно позначаються на її ерозійних, міцнісних та біологічних характеристиках.

До негативної дії вибуху також слід віднести сейсмо – вібраційний вплив на стійкість об'єктів, що охороняються та інженерних споруд.

Експериментальні та аналітичні дослідження показали відміну ступеня деформації відкосів на кар'єрах в теплий та холодний періоди періоди експлуатації на протязі року. Тому забезпечення стійкості відкосів кар'єру можливо лише на основі дослідження термодинамічних процесів та змін в ньому. Інтенсивність деформації відкосів під час проведення вибухових робіт значно залежить від температури. Враховуючи це, існує необхідність встановлення кореляційної залежності зміни температури поверхні відкосів на кар'єрах від часу на основі статистичних даних.

Для встановлення залежності зміни температури поверхні відкосів на протязі року використанні статистичні дані для умов Київської та Житомирської областей за останні 25 років (табл.1) [1, 2].

Для опису та прогнозу річної зміни температури поверхні відкосів використаємо кореляційні рівняння періодичного типу (метод А. К. Митропольського [2]):

Таблиця 1

Статистичні данні зміни середньомісячної температури для Київської та Житомирської областей за останні 25 років [1, 2]

Місяць	I	II	III	IV	V	VI
Середня температура, °C	-3,88	-2,64	2,43	10,65	16,97	20,37
Місяць	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Середня температура, °C	22,67	21,41	15,36	8,79	3,34	-2,01

Таблиця 2

Статистичні данні та розрахунки зміни середньомісячної температури для Київської та Житомирської областей за останні 25 років

Місяць	I	II	III	IV	V	VI
Статистичні дані, °C	-3,88	-2,64	2,43	10,65	16,97	20,37
Розраховані дані, °C	-3,85	-2,62	2,1	10,02	16,21	19,19
Місяць	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Статистичні дані, °C	22,67	21,41	15,36	8,79	3,34	-2,01
Розраховані дані, °C	21,45	20,31	14,67	8,35	3,01	-1,97

Таблиця 2

Розраховані значення коефіцієнтів

Коефіцієнт	a_0	a_1	a_2	a_3	a_4	b_1	b_2	b_3	b_4
Найбільш теплий рік	10,49	-1,82	0,73	0,22	-0,97	-0,26	0,2	-1,2	-0,36
Середні значення температури	8,89	-12,7	-0,19	0,05	0,1	0,28	-0,3	-0,59	0,43
Найбільш холодний рік	7,3	-4,01	-1,93	-0,5	-0,48	-0,52	-2,89	-0,68	2,0

$$f(x) = a_0 + \sum_{k=1}^m (a_k \cos kx + b_k \sin kx). \quad (1)$$

У нашому випадку $n = 12$, тому ряд спостережень можна записати у вигляді:

$$\left\{ \begin{array}{cccccccccccc} 0 & \frac{\pi}{6} & \frac{\pi}{3} & \frac{\pi}{2} & \frac{2\pi}{3} & \frac{5\pi}{6} & \pi & \frac{7\pi}{6} & \frac{4\pi}{3} & \frac{3\pi}{2} & \frac{5\pi}{3} & \frac{11\pi}{6} \\ u_0 & u_1 & u_2 & u_3 & u_4 & u_5 & u_6 & u_7 & u_8 & u_9 & u_{10} & u_{11} \end{array} \right\}$$

де $u_0, u_1, \dots, u_{n-1}$ – значення середніх місячних температур, °C.

Слід прийняти до уваги, що в чотирьох квадрантах від 0 до 2π косинуси і синуси чотири рази приймають одні і ті ж абсолютні значення 0, 0,5, 0,866, 1 взяті зі знаком плюс або мінус. Тому, перед тим, як перемножувати дані на послідовні значення $\cos kx$ і $\sin kx$, можна об'єднати ці дані по чотири [3].

За методом А. К. Митропольського [3] розташуємо дані спостереження в стовбцях схеми U , записуючи ці дані вниз, вгору, вниз, вгору із пропусками позначеними точками.

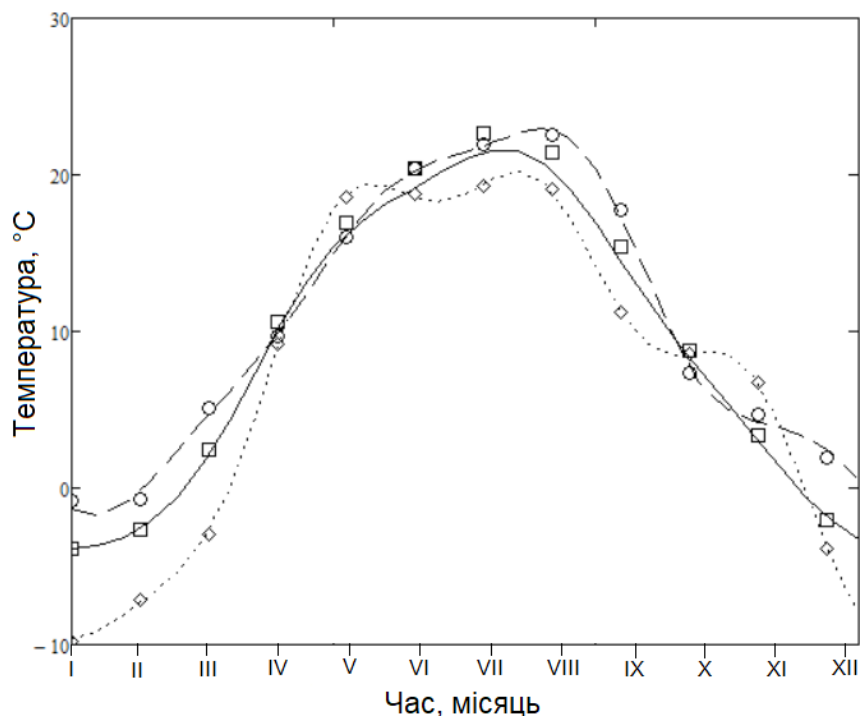

Рисунок 1 – Річний хід температури поверхні ґрунту кар'єрного відкосу:

□ – статистичні значення середньомісячної температури за останні 25 років; — – розраховані значення середньомісячної температури за останні 25 років; ◇ – статистичні значення температури в найбільш холодний рік (1996); – розраховані значення температури в найбільш холодний рік (1996); ○ – статистичні значення температури в найбільш теплий рік (2015); --- – розраховані значення температури в найбільш теплий рік (2015)

$$U = \begin{bmatrix} -3,88 & 22,67 & \cdot & \cdot \\ -2,64 & 20,37 & 21,41 & -2,03 \\ 2,43 & 16,97 & 15,36 & 3,34 \\ 10,65 & \cdot & 8,79 & \cdot \end{bmatrix};$$

$$M = \begin{bmatrix} + & + & + & + \\ + & - & - & + \\ + & - & + & - \\ + & + & - & - \end{bmatrix}.$$

Потім ці числа складаються по рядкам схеми **U**, утворюючи для кожного рядка алгебраїчні суми чотирма різними способами, з урахуванням знаків, що вказані в схемі **M**. Таким чином отримаємо чотири окремі підсумків, які поєднуються з косинусами і синусами $0, \frac{\pi}{6}, \frac{\pi}{3}$ і $\frac{\pi}{2}$ в чотирьох окремих схемах [3].

Складемо кореляційне рівняння періодичного типу з членами до $a_4 \cos 4x$, (впливом більш високих гармонік можна знехтувати) для представлення зміни середньомісячної температури поверхні ґрунту відкосів на кар'єрах:

$$f(x) = 8,89 + \{[-12,7 \cos(x) - 0,19 \cos(2x) + 0,05 \cos(3x) + 0,1 \cos(4x)] + [0,28 \sin(x) - 0,3 \sin(2x) - 0,59 \sin(3x) + 0,43 \sin(4x)]\} \quad (2)$$

Використовуючи залежність (2), розраховані середньомісячні температури поверхні ґрунту та порівняно їх із статистичними даними (табл. 2).

Аналогічним чином за даною методикою були проведені розрахунки для найбільш теплого (2015) та найбільш холодного (1996) за останні 25 років. Результати розрахунків представлені в табл. 3.

Закономірність річного ходу температури поверхні ґрунту кар'єрних відкосів представлена на рис.1.

Враховуючи те, що статистичні дані спостережень з невеликим відхиленням лягають на отриману кореляційну залежність можна зробити висновок, що одержана залежність зміни температури поверхні ґрунту кар'єрних відкосів за весь річний цикл на території Київської та Житомирської областей. На основі даної залежності, можливе подальше дослідження впливу термодинамічних параметрів породи на стійкість відкосів.

Література

1. Врублевська О.О., Катеруша Г.П. Клімат України та прикладні аспекти його використання. Одеса: ОДЕКУ, 2012. – 180 с.
2. Кліматичні дані по м. Києві [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Київ.: Центрально геофізична обсерваторія, 2019. – Режим доступу: www.cgo.kiev.ua (дата звернення 07.04.2019) – Назва з екрана.
3. Митропольский А. К. Техника статистических вычислений. Москва: Наука, 1971. – 576 с.

ФОТО ТА НЕКРОЛОГ ЯК ЄДНІСТЬ ЖИТТЯ ТА СМЕРТІ

Хотюн Л. В.,

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри масової та міжнародної комунікації Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Штепа А. Ю.,

студентка факультету систем та засобів масової комунікації Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

У дослідженні розглядаються деякі аспекти трансформації некролога як публіцистичного жанру журналістики та направлення у фотографії Post mortem.

Прогресивні зміни щодо соціального та громадського життя, формування нового світогляду та ідеології, посилення уваги до особи сприяли актуалізації та трансформації жанру на визначних етапах історії. У ХХІ столітті некролог видозмінюється, частково трансформуючись у біографічний жанр.

Тема смерті, як і тема життя та кохання в усі часи була актуальною і популярною. Там, де життя, там смерть неминуча. Але прийняти її набагато складніше і болючіше, а ніж прийняти життя. Горе від втрати завжди індивідуальне і невтішне. Траурна тематика посіла своє місце не лише у жанрі некрологу, а й у фотографії. Саме таким було направлення у фото Post mortem, що існувало на початку зародження фотографії у ХІХ столітті. Саме в Англії, у королеви Вікторії помер чоловік, за яким вона носила траур усе життя, тож тема смерті стала актуальною, популярною у суспільстві. Сприйняття його залежало від світогляду тодішнього люду. Оскільки у ті часи були розповсюджені невиліковні хвороби (чума, віспа, грип), що забирали багато люду, особливо дітей, тож поява фото виявилась чи не єдиним засобом зберегти дитячий образ не лише у пам'яті, а ще й документально.

Відношення до тих, хто відійшов у вічність, показник здорового, чи навпаки, суспільства. Саме в такому аспекті публіцистична журналістика відіграє провідну свою функцію – культурологічну. Збереження пам'яті про людину, її життя та цивілізаційний внесок. І, головне – спонукає до пошуків філософського підґрунтя щодо смислу людських діянь у минулому, сьогоденні, майбутньому.

Протягом двох століть некролог, та як і фото зазнає трансформаційних змін. На початку – це невеличкий інформаційний матеріал з датами народження та смерті. Потім – перелік діянь. Пізніше – моральна, лірична, емоційна складова, що і формує біографічний початок.

Ключові слова: симулякр, post-mortem, pre-mortem, дифузія жанрів, некролог

1. Вступ

Постановка проблеми. Масова комунікація та інформація, як наука набуває шаленого розвитку з початку XX століття. Саме в цей період набувають трактування явища та філософські обґрунтування концепцій, що і на сьогодні є актуальними та знаходять застосування як у науковій, так і у практичній комунікативістиці. Наразі науковці доходять думки, що мас-медіа це не тільки вплив на масову свідомість, а й його обмеженість. Завдяки критичному аналізу розглядається взаємодія засобів масової комунікації з індивідумом та суспільством у цілому.

У науковій літературі поряд з дослідженнями щодо жанрів особливе місце займає вивчення текстової візуалізації, де провідна роль належить фото. Фотографія має свою досить неординарну та цікаву історію саме у журналістиці.

До теорії симулякру звертався французький дослідник Жан Бодриар, практично у наші дні, як до трактування явища постмодернізму – «образ образа». А саме таким і було направлення у фото – post-mortem ще у XIX столітті. Наукові трактування щодо таких знімків потребують заглиблення в історію аби зрозуміти сенси їх появи. Наукових публікацій на дану тему майже немає. Саме в цей період набуває розвитку жанр некрологу, що візуалізується такими світлинами. Некролог існує здавна, але як жанр журналістики активно розвивається починаючи з другої половини XIX століття. Сьогодні він дифузує, трансформую-

чись у інші жанри.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тема Post-mortem не розроблена у галузі соціальних комунікацій, але порушувалась дослідниками недовичних галузей. Проте окремі аспекти нашої синтетичної теми, а саме щодо дискурсу некрологу та фото як такого, звертали на себе увагу науковців. С. Афанасьєва розглядає питання сугестивності фото на соціально-філософському підґрунті і досліджує його саме як засіб маніпуляції свідомістю, роблячи його основою світогляду, говорить про нього, як найвикористовуваний засіб впливу: «... має на меті інформування аудиторії, навчання, переконання та навіювання, що є проявом сучасної епохи, в рамках якої образ почав відтворюватися як вид масової промислової продукції» [3] Російський науковець В. Савчук говорить про світлинний образ як норму «що репресує». [6] Німець В. Флюссер говорить, що фотографія «програмує на ритуальну поведінку», чим «утворює магичне коло, яке укладає нас у форму фотографічного універсуму».

У сучасному журналістикознавстві особливе місце займає категорія жанру. Проблеми виникнення, визначення, типології у журналістиці присвячено чимало праць.

Виникнення жанру – потреба часу, суспільства. Будь-який текст щось стверджує чи заперечує. Жанр – це форма існування тексту. А чи потрібний такий поділ саме у журналістиці? Дев'яносто відсотків цільової аудиторії будь-яких ЗМІ навіть не замислю-

ються над тим до якого жанру відноситься те, що вони читають/дивляться/слухають. Головне наскільки матеріал цікавий, актуальний чи, навпаки, не заслуговує уваги. Кожен з науковців пропонує свій поділ.

Проблему синтезу жанрів розглядає А. Тертичний. В основу кваліфікації він закладає «предмет відображення, мету та методи», [9] а також «форму персоніфікації інформації – монологічну чи діалогічну». [9] Якщо перше – це статті, замітки, рецензії тощо; якщо друге – це інтерв'ю, бесіди, тощо. [2] Але ж існують ще й гібридні форми, наприклад, «інтерв'ю-репортаж», «звіт-бесіда» тощо.

Ритуальну комунікацію, що пов'язана з сумними подіями розглядає у своїх дослідженнях Л. Стрій: «...некролог відрізняється від співчуття тим, що в ньому виконується інформативна функція повідомлення, а не лише подається реакція на подію» [5]. Некролог та співчуття вона аналізує з точки зору мовленнєвої репрезентації ритуальних подій щодо смерті політичних та діячів культури.

О. Юркова відходить від традиційного фото-біографічного аналізу жанру, розглядаючи, на прикладі некрологу на смерть М. Грушевського, подання радянської схеми історії України кінця XIX – початку XX століття. Спотворення інформації про життя, причину смерті, урочистості поховання, та також зміну дати самої смерті, авторка досліджує на прикладі матеріалів, що публікувалися у газетах тих часів.

В. Гайдар на прикладі творчості ірландської поетеси Івон Боланд робить пробу розкрити тему смерті через поетичний некролог, задяки метафоричності подання: «Якщо брати до уваги слова, що ми живі, доки про нас пам'ятають, то у цьому контексті смерть несе за собою повне забуття. Боланд продовжує тему смерті, вдаючись до гіркої іронії життя: *We say Mother Nature when all we intend is a woman was let die, out of sight, in a fever ward.* де смерть жінки можна виправдати законами природи, долею, обставинами та іншим. Усі, хто говоритиме і чутиме ці слова, заспокоюють себе тим, що нічого не можна було вдіяти. Але авторка ясно дає зрозуміти, що у смерті жінки є багато винуватців. Вона стала черговою жертвою обставин, які створили люди. Її залишили сам на сам боротися з лихоманкою у палаті. Тож недбалість лікарів та відсутність допомоги стали однією з причин смерті молодій жінки. Друга причина – сама лихоманка («fever»), що стає народною трагедією, яка призвела до смертей тисяч людей, та яку повинні були відвернути та могли припинити можливою владді. Таким чином, образ жінки поступово переростає в образ самої Ірландії, яку уряд лишив наодинці з неврожаєм та епідемією тифу під час великого голоду в Ірландії 40-х роках XIX століття. Остання строфа починається прямим звертанням до читача: «*Look*» («Подивись»), де монологічна мова змінюється діалогом та спонукуванням до дії» [5]

Щодо розвитку некролога у XX-му столітті, С. Корсаков виділяє декілька етапів: стихійний (20-ті рр.); особистісний (30-ті рр.), помпезний (40-ві – середина 50-х рр.), перехідний (середина 50-х – 60-ті рр.), формальний (середина 60-х – 80-ті рр.), романтичний (середина 80-х – початок 90-х рр.). [2]

Об'єкт дослідження: традиційні жанри журналістики та основні направлення у фотографії, а також принципи зародження та існування Post-mortem (фото) та некрологу (жанру).

Мета статті – простежити історично та виявити ознаки, що були характерні для жанрової трансформації, окреслити етапи та визначити основні фактори існування та подальший розвиток Post-mortem та некрологу.

Методи дослідження – методологічну основу дослідження складають загальнонаукові методи пізнання. У роботі здебільшого застосовуються історичний, аналітичний та синтетичний методи. На засадах принципу історизму було з'ясовано провідні тенденції, що виникли у процесі розвитку направлення фото та жанру некрологу у зв'язку із суспільно-політичними процесами та розвитком світогляду суцільного щодо досліджуваних періодів.

Принцип системності використано при розгляді розвитку жанру некрологу у пресі, що функціонувала у системі інформаційного простору. Для аналізу джерельної бази застосовано принцип об'єктивності та всебічності, а також метод контент-аналізу.

2.Результати дослідження

XIX століття – епоха зародження фотографії. Незабаром, після її виникнення набирає популярності звичайна портретна зйомка. Трохи пізніше попитом користуються світлини людей з вадами, які працювали у цирку, дзеркальні та композиційні фото з «близнятами», де роль виконувала одна й та ж особа.

1850-ті роки привнесли нового віяння – знімки з привидами. Ефект присутності гостя із паралельного світу поряд з натурщиком досягався завдяки подвійній експозиції – накладом одної світлини на іншу. Однак, на думку провідних фахівців, таке блазнювання не було достойним.

Та не всі такі привиди були невинною забавкою. Такий собі Уільям Мамлер – американський фотограф-аматор, у процесі прояву свого автопортрета виявив на зображенні поряд із собою зайву особу – свою покійну кузину. Невдовзі знайшлось чи мало людей, котрі були не проти відобразити себе з духами померлих родичів. Втім, очікуваний ефект досягався лише у третині випадків.

Таємницю Мамлера так і не вдалося розкрити. Згідно однієї з версій, він отримував досконалий опис зовнішності померлого, після чого знаходив у картотеці світлину схожої людини. Також існує версія про спеціально навчених людей, які проникали до житла клієнтів аби добути потрібні знімки. Але, після казусу з ще живою особою у ролі привида, діяльність американця дійшла занепаду.

Тож, досить зрозумілим був мотив тих, хто звертався до Мамлера та інших фахівців, які працювали у такій техніці. Однак, спіритична світлина, що набула поширення не єдиний засіб збереження пам'яті про покійних родичів. Мало не відразу після виникнення дагеротипа виникло одне із найнеоднозначніших напрямлень у мистецтві малювання світлом – *post-mortem*, або посмертна світлина.

Така назва говорить сама про себе. Знімки такого типу були сентиментальними сувенірами, спробою впоратися з усвідомленням втрати.

До того ж, у Вікторіанську епоху – пору виникнення даного феномену – існував «культ смерті», засновницею якого була королева Англії Вікторія, з моменту смерті чоловіка і до останніх днів свого життя носила траур. Тогочасний люд сприймав відхід з життя саме як її логічне завершення, пам'ять про яке цілком доречно у сімейному альбомі. Окрім того, багато хто був упевнений, що, знявши на камеру померлого родича, можна також відобразити його душу.

Направлення *post-mortem* не тільки набуло широкого розповсюдження у Європі, але й досягло берегів США. Не можна ігнорувати ще й той факт, що до 1839 року – моменту виникнення дагеротипу – портрети створювалися лише художниками, які писали фарбами по дереву або полотну, серед таких робіт зустрічалися і посмертні. Найраніші датуються ще XVI століттям.

Також слід зазначити, що *post-mortem* пов'язаний з традицією зобра-

ження живих у вигляді померлих. Його виникнення ґрунтується недосконалою технікою тих часів, спонтанна зйомка була неможливою. Тож смерть і була сюжетом, здатним пояснити нерухомість моделі. Першою світлиною такого жанру був «автопортрет у вигляді потопельника» І. Байара, 1840 року.

Частіше за все натурниками були померлі діти. Таке обумовлено високим рівнем смертності через спалах скарлатини, чи грипу, окрім того розповсюдженням явищем був витік освітлювального газу у житлових приміщеннях. Зрозуміло, що портрети дорослих, все рівно, не були рідкісним явищем.

Метою фотографа була імітація того, що перед камерою – жива людина, як правило, спляча. На ранішніх етапах розвитку *post-mortem*, у більшості випадків зображували лице померлого крупним планом або ж цілком тіло. До речі, знімок лежачого натурника (нерідко одягненого повуличному, задля правдоподібності) могли кадрувати вертикально. Частіше за все, покійному надавали такої пози, наче він заснув за улюбленою справою, наприклад, читанням.

Дітей же фотографували наче у дрімоті за грою, в оточенні ляльок, плюшевих звірів або домашніх тварин. Дитина могла сидіти на стільці, дивані або колінах батьків. Збереглися знімки, на яких повністю закриті покривалами жінки, тримають маленьких натурників. Звісно, що техніка «захованих матерів», частіше застосовувалась

у знімках живих дітей, котрим було важкувато всидіти спокійно перед камерою. Однак у post-mortem існував такий спосіб фіксації тіла.

Значно вирізнявся оригінальний спосіб фотографування юних дівчат, що померли незайманими. Їх одягли у білі сукні, а біля домовини ставили свічки та квіти. Як зазвичай це були білі лілії, що символізували невинність. Фата – ще один невід’ємний елемент такого знімку.

Дорослим моделям надавали сидячої або стоячої пози. Наприкінці XIX століття розповсюдженими стають постановочні спільні світлини живих людей з їх покійними родичами. Активно з’являються і такі, на яких усі натурники мертві (до того ж, як зазвичай, зображали померлих поодиноці). Якщо говорити про групові дитячі портрети, то, як правило, ініціювали зйомку брати та сестри померлих.

«Надати життя» бездиханним натурникам можна було декількома засобами. Для утримання тіла у необхідному положенні існували спеціальні штативи (на кшталт таких, що використовують в універмагах для манекенів). На багатьох світлинах вони частково помітні. Померлих гримували, за щоки могли класти вату. Очі відкривали, блиску надавали маслами. Такими хитрощами натурникам додавали бажаного вигляду. На ранішніх етапах post-mortem, після прояву знімку, також наносили трохи рожевої фарби на обличчя натурників.

У 70-ті роки XIX століття фотографі досягли такого рівня майстерності,

що іноді, дивлячись на їхні роботи, важко було визначити, хто ж таки живий, а хто – ні. Втім, у неживих були більш темні руки, ніж у зображених поряд. Щодо різкості знімків, то процес їх створення був доволі складним, навіть небезпечним, бо використовувались пари ртуті. Витримка складала 15-30 хвилин. Протягом такого часу людині необхідно було нерухомо сидіти перед камерою. Однак не можливо було затримати дихання на такий період часу та ще й не моргати. Тож на посмертних фото неживу людину пізнати можна було набагато простіше, а ніж рідних навколо нього. До речі, по тогочасним канонам естетики на таких фото не можна було виглядати скорботним. На більшості знімків вирази обличчя серйозні, але зустрічаються і вимушені посмішки.

Також практикувалось створення посмертних світлин улюблених домашніх тварин. Однак таке зустрічалось доволі нечасто. Фотографія була задорога, хоча і значно доступніша, порівняно з живописним портретом. Знімок post-mortem міг бути єдиним у сім’ї. Стосовно дітей, їх зазвичай не встигали відобразити живими, тож кошти на «чорний день» віддавали фотографу. Широкого розголосу набула історія матері, яка не маючи коштів для такого фото, тримала тіло єдиної доньки дев’ять днів у кризі. На поховання вона надала згоди лише за умови зйомки.

Слід зазначити, що особливістю такого напрямку у фотографії було те, що обставини смерті натурника не заперечували створенню портрета. Чи

то була пожежа, чи тяжка невиліковна хвороба, таких натурників знімали вдома, рідше – в ательє.

Стосовно преси: поряд з некрологом (детальним описом смерті) публікувався *post-mortem*. Зберігати тіло у ті часи довго не могли, поховання відбувалось у короткий час. Тож подібні повідомлення у газетах відігравали значиму роль. Особливо це стосувалось родичів чи близьких, які не могли бути присутніми на похованні.

На початку ХХ століття традиції такого напрямку у розвитку фотографії прийшов до занепаду. Хоч, стосовно європейської частини Російської Імперії, а пізніше, СРСР, така традиція ще зберігалася, але ніхто не намагався видавати мертвих за живих.

Кримська війна 1853-1856 рр. надала поштовху для розвитку нового етапу посмертного фото. З'являється нове направлення – *pre-mortem*, зображення створюються саме перед боєм. За часів другої світової війни таке явище було доволі розповсюдженим. Військові кореспонденти з фотокамерою відвідували передові рубежі оборони, кожен матеріал супроводжувався, як за правило, загальним знімком вояк. Після тяжких боїв, звісно ж, живим, що були на фото, залишалися одиниці. Військова документація, передбачає, також, зйомку людських жертв на кшталт *post-mortem*, саме направлення нікуди не зникає.

Також практикують фото померлих видатних осіб. Однак потреба виникає лише для інформування мас через ЗМІ стосовно акторів, письменників, полі-

тиків тощо, у супроводі некролога – сентиментальними сувенірами вони бути не можуть.

До нашого часу така традиція зберігається у деяких народностей Латинської Америки, не є рідкісним у країнах католицької Європи.

Цікавим є факт: у фільмі «Інші» (містичний трилер 2001 р. «Інші» (The Others, США, Іспанія, Франція, Італія) реж. Алехандро Аменабара з Ніколь Кідман у головній ролі, фігурують справжні знімки *post-mortem*. Вони були представлені приватним архівом Стенлі Бернса. Також його колекція налічує світлини пацієнтів у шпитальних палатах, людей скалічених на війнах, або ж таких, що мають вади розвитку.

Посмертні фото ХІХ – початку ХХ століття – є предметом не лише колекціонування, але й вивчення. Не всі вони потрапляють до приватних колекцій. Наприклад, у РФ існує музей «Погребальной культуры» (м. Новосибірськ), де запасники таких світлин є чи не найбільшими у світі.

Наразі традиції представляти неживих живими не існує. Однак, чи вичерпав себе *post-mortem*?

У 1970 роках, датська фірма «Hindsgaul» замовляла специфічні знімки з метою реклами. Але люди на ній взаємодіяли з продукцією підприємств-виробників манекенів. До речі, не завжди можна було відрізнити людину від неживої натури. Насправді, така рефлексія направлення лише дуже віддалено схожа з традицією Вікторіанської епохи.

За останні декілька років інформаційний новинний потік містить звістки, здатні викликати асоціацію з *post-mortem*. Однак, таке спостерігається лише на теренах інтернет-ресурсів, наприклад, соціальна мережа «Instagram», де викладаються фото на фоні померлих родичів, у супроводі хештегів, на кшталт, «#свобода», а на питання коментарів – відповідь «ну, наостанок».

В Іспанії, у 2014 році стався інцидент, пояснень ініціатори, взагалі, не надали. У місті Гуардамар-дель-Сегура могильщик був відсторонений від роботи завдяки знімку з давно похованим трупом. Ексгумація проводилась на прохання родичів щодо перепоховання у родинному склепі. Однак, саме їм належала ідея створення знімку, на якому зображенні і самі родичі. Поховання відбулося більш двадцяти років тому, а тіло збереглося у первісному вигляді – саме це і стало поштовхом до зйомки. У ролі фотографа була небога покійного чоловіка. Згодом саме вона і опублікувала знімки у соціальній мережі.

У 2015 році в американському місті Цинциннаті жінка сфотографувала себе та двох своїх дітей на фоні померлого чоловіка. На світліні всі троє посміхаються. Вдовиця пояснила мотивацію свого вчинку. Оскільки чоловік помер від передозування героїном, тож вона хотіла вберегти від наркоманії підростаюче покоління.

Однак, такі випадки сучасності не є масштабними та зовсім не нагадують вікторіанські традиції.

Що ж являє собою некролог? Чи є він дійсно «творчим жанром»? Якщо у

Вікторіанську епоху основним для ЗМІ було посмертне фото і лише декілька слів про померлого, то, наразі, текст некрологу вміщує повну біографічну оповідь.

Передвісниками некрологу є церковні журнали обліку народження і смерті. Історія журналістики появи такого жанру датує XVI – XVII ст. У XVIII столітті тексти такого змісту масово з'являються на сторінках газет. Але вони лише інформували, у вигляді дати народження, смерті та титулу. Пізніше додавали ще й окремі біографічні факти.

Революція жанру відбулася у XIX столітті, за часів Джона Тадеуса Делана, він очолював тоді редакцію впливової британської газети «The Times». Видання масово публікувало некрологи всіх бажаючих. Коштувало таке недорого. То ж вигода була не аби яка. Саме тоді некролог стає зразком журналістської творчості. Ніякої негативної інформації стосовно покійного, такого роду матеріал не вміщував. Завжди поряд публікувалось фото померлого, але це вже був не *post-mortem*, а зображення за життя.

У XX столітті некролог зазнає занепаду, з'являється лише змістовна інформація такого роду, але стосується лише знакових постатей.

З появою всесвітньої мережі Інтернет, компанія en: Legacy.com (США, 1998 р.) публікує некрологи у провідних друкованих видання США, Канади.

Однак, на сьогодні, жанр некрологу набуває дифузійних змін. Це біографічні матеріали, що вміщують у собі

аналіз ключових подій із життя покійного. Це не тільки перелік фактів чи добрих діянь, а повністю осмислена нарративна конструкція. Подається така інформація як соціалізація через донесення до пересічного громадянина саме сенсу його життя, позитивних зв'язків із соціумом.

На сьогодні важливу роль у некролозі відіграє культурно-подієвий аспект. Основним мотивом для такого роду публікацій слугує комеморативний фактор щодо померлої особистості. Увага у таких матеріалах приділяється системі цінностей.

Щодо часів СРСР, стосовно такого трактування, російський дослідник С. Корсаков, наводить приклад: у рік смерті С. Есеніна газета «Известия» розмістила на своїй сторінці лише декілька пам'ятних рядків про поета, а поряд – величезну статтю під назвою «Красный летун» щодо селянина Качалова, його не аби який внесок у розвиток ВПС РСЧА, хоч про його існування більшість читачів, навіть, не здогадувалось.

Журналістика – літопис епохи. Саме у дані періоди закодована інформація тих часів. Наприклад, стихійний період, 1920-ті рр. – це розквіт епічності, некрологи створюють репортери, але після бесіди з тими, хто безпосередньо протягом часу спілкувався з померлим, тож у мові присутня розмовна лексика аби придати матеріалу достовірності. Також ставився наголос на героїзм та наближеність до робочого класу, відмова від особистого життя тощо. Все у дусі революційних перетворень, наприклад, газета «Правда»

від 3 листопада 1925 р. опублікувала некролог на смерть Фрунзе: «Товарищ Фрунзе не знал личной жизни, все силы уходили на борьбу за идеалы социализма». Самопожертва у ті роки стала синонімом слова «відданість», мала на увазі відданість революції та комуністичній партії. [2]

Щодо формального періоду, 1960 – 1989 рр. – некролог можна було написати людині, яка, лише чула ім'я померлого. Такий матеріал достатньо було затвердити спеціальній комісії. У цей період з'являються ключові фрази на кшталт: «надовго збережеться у нашій пам'яті...» тощо. Така тенденція спостерігалася і у Європі, і у США, але СРСР мала свою відмінність – характер і людський фактор померлої людини значення не мали. Її важливість характеризувала кількість та рівень регалій підписів під некрологом, чим і визначалося його місце у партійній ієрархії. Титулованість померлого визначалася ще й місцем розташування у газеті, розміром фото.

На сьогодні некролог як жанр трансформується в інші форми, на кшталт інтерв'ю або з родичами покійного, або з ним самим, що відбулося напередодні. Публікуються такі матеріали до річниці дня народження чи смерті. Так, наприклад видання «Бульвар Гордона» опублікувало останнє інтерв'ю Д. Гордона з Є. Євтушенком до річниці його народження, зроблене за декілька місяців до смерті поета. Матеріал супроводжується цікавими фото з особистого архіву Є. Євтушенка. [3]

3. Обговорення

Фотознімки нічого не тлумачать, але слугують джерелом роздумів. Розуміння явища ґрунтується на можливості приймати видиме за реальність. Фото приховує більше ніж показує. Роздуми, що ґрунтуються на фото зображених, впливають на свідомість. Світлина приречена на сентиментальність, можуть провокувати як гуманізм, так і цинізм, у випадку з Post mortem.

Якщо говорити про інтерпретації дійсності у порівнянні з живописними роботами щодо пасивності і агресивності, то фотознімки більш апелюють до другого.

З моменту свого зародження фотографія спонукала розповсюдження іншого відношення до дійсності – фіксація всього можливого і не тільки. Світлина створюють імідж володіння тим, чого не існує. Тож Post mortem і з'являється саме на самому початку зародження фотографії і стає сентиментальним подарунком, симулюючи саме життя, чи смерть, залежно від світогляду тодішнього соціуму. Такі світлина документують процес, що відбувається, незалежно від сприйняття друзями, сім'єю чи оточенням. Фото – це відображення того, чого вже немає. Прикладом таких знімків є туристичні світлина. А ким є сам митець-фотограф? Він зацікавлений у тому, що відбувається, і, саме це, надає фотогенічності події, що фіксується. «Фотографія – мистецтво елегійне, сутінкове. Майже всі об'єкти фотографії несуть мітку трагізму, хоча б завдяки тому, що стали

об'єктами зйомки. Кожне фото – це «пам'ятка про смерть» – “mometo mori”. Фотографуючи людину, фотограф стає свідком його беззахисності перед обличчям невластивого часу» [3]

Некролог протягом усієї історії існування зазнавав змін лише у випадках зміни політичної орієнтації країн.

4. Висновок

Сьогодні некролог набуває інших форм, трансформуючись у біографічний жанр. На перший план висувається осмислення особистості в соціокультурному аспекті, висвітлюються та оприлюднюються реальні драматичні колізії життя.

Звертаючись до аналізу функцій некрологу як жанру, слід зауважити на його провідній ролі у створенні емоційно-психологічного портрету, а також до самостійного «нового» прочитання життєвого шляху людини, яка відійшла у вічність.

Доречно було б визначити роль фото у цьому процесі. Саме знімки, чи то із сімейного альбому, чи архівні, чи іншого походження, можуть розкрити будь-які таємниці життя, стати несподіванкою, інтригуючи соціум.

Прийдешиї день нам готує повну відмову від соціально важливих стандартів. Уже зараз першого плану потребує атмосфера особистого життя, індивідуальність, сім'я та оточення.

Список бібліографічних посилань

1. Аньєс Ів. Підручник із журналістики: Пишемо для газет / Ів. Аньєс. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2013. 544 с.

2. Аспект Пресс, 2011. – 320 с. Тертычный А. А. Жанры периодической печати: учебное пособие / А. А. Тертычный. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 316 с.
3. Василенко М. К. Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі: автореф. дис.... д-ра філол. н.: 10.01.08 – журналістика / М. К. Василенко. – К., 2007. – 37 с. 2.
4. Boland Eavan. Object Lessons: The Life of the Woman and the Poet in Our Time / Eavan Boland. – W. W. Norton & Company, 1996. – 272 p.
5. Казакова Т. В. Поетика жанру некролога // Наукові записки інституту журналістики. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2003. – Т. 11. <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&-article=1528> 11.
6. Mitchel J. The History of Ireland from Boland Eavan. Object Lessons: The Life the Treaty of Limerik to the Present Time / of the Woman and the Poet in Our Time / J. Mitchel. – V. 2., 1973. – P. 244–247.
7. Кобяков, А. О жанрах современной газетной журналистики / А. Кобяков/ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zhurnalistika.net/20110313846/teoriya-zhurnalistiki/osnovy-zhurnalistiki/andrei-kobyakov-o-zhanrah-sovremennoi-gazetnoi-zhurnalistiki.html>. – Дата доступа: 12.09.2017.
8. Черкашина Т.Ю. Мемуарно-автобіографічна проза ХХ століття: українська візія: [монографія] / Т.Ю. Черкашина; за наук. ред. О.А. Галича. – Харків: Факт, 2014. – 380 с
9. М.Ю. (2004), “Portrait and Biography. The Ultimate Nature Genres”, Naukovi Zapysky Instytutu Zhurnalistyky [Scientific Notes of the Institute of Journalism], vol. 17, pp. 44–50.

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ЖАНРОВО-ІНТОНАЦІЙНОГО АНАЛІЗУ МУЗИЧНОГО ТВОРУ ЯК ЗАСОБУ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ЙОГО ЗМІСТУ

Назаренко Ігор Миколайович

Доцент, кандидат педагогічних наук,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Ключові слова: жанрово-інтонаційний аналіз, інтерпретація, зміст музичного твору, професійна підготовка вчителя музичного мистецтва.

Key words: genre and intonation analysis, interpretation, content of a piece of music, training teachers of musical art.

Інтерпретація змісту музичного твору пронизує кожен етап професійної роботи вчителя музичного мистецтва. Вона складає сутність бесіди про твір, що призначений для слухання, і є найважливішою ланкою в процесі розуміння музичного твору та підготовки до його виконання.

Значимість інтерпретації зумовлена самою природою музики як особливої знакової системи, зміст котрої позбавлений жорсткої предметної конкретності. Таке, в свою чергу, приводить до неминучої потреби у тлумаченні, а в процесі мовного спілкування на шкільному уроці музики – до необхідності своєрідного перекладу змісту висловлювань із мови музично-текстових абстракцій на вербальну мову.

Отже, твору мистецтва, народженому і наділеному смыслом в одній системі уявлень, що властиві автору та його художньо-історичній епосі, знову у-

дається смисл, але в іншій системі уявлень, які склалися у вчителя-музиканта, а потім в учня сучасної школи.

Відомо, що процесу інтерпретації притаманний багаторівневий характер [3]. Він передбачає, зокрема, уміння з'ясувати особливості образного змісту музичного репертуару, готовність майбутнього вчителя втілити його у власній виконавській практиці (інструментальній або вокальній), уміння включити його в контекст освітньої або просвітницької роботи в навчальних закладах.

Перший рівень передбачає усвідомлення сенсу художнього змісту образного твору і освоєння його лексики самим учителем. Другий рівень пов'язаний із пошуком ефективних прийомів і методів, що дозволяють максимально наблизити учня і художній текст твору один до одного.

Незважаючи на те, що перший рівень завжди входив у традиційну сис-

тему музичної освіти студентів, він далеко не завжди досягав достатнього рівня усвідомленості. На заняттях у виконавському класі шлях досягнення музичності виконання найчастіше вбачається педагогами у подоланні технічних труднощів тексту. Спроби зацікавити студента підготовкою словесної інтерпретації змісту властиві не всім педагогам-музикантам, а часом взагалі залишаються поза межами заняття.

За цього, поставлене запитання студенту про сенс художнього висловлювання, про те, що він хоче донести до слухачів своїм виконанням твору, і на що хотів би звернути увагу майбутніх учнів, як правило, ставлять молодого музиканта в глухий кут.

Слід зауважити, що подібні труднощі студента пов'язані з тим, що процес інтерпретації музичного змісту спирається не тільки на логічні процеси свідомості, а й більшою мірою – на чуттєвий досвід. Така сторона інтерпретації має інтуїтивний характер, який не завжди доступний рефлексивній свідомості. У зв'язку з цим, в мистецтві процедура інтерпретації виявляється більш складною, ніж в науці, і вимагає щодо свого прояснення набагато складнішого аналізу [6].

Здібності майбутнього вчителя музики до словесної та виконавської інтерпретації будуть розвиватися інтенсивніше за умови активного використання структур, що об'єднують логічне та інтуїтивне начало за законом комплексного мислення, основу якого складає дослідно-практичне чуттєве

сприйняття дійсності. З цієї точки зору, значний інтерес представляють розробки методів жанрово-інтонаційного аналізу музики.

Перш за все, жанри володіють високим потенціалом художнього узагальнення. Вони як типи, інваріанти, на думку науковців, дозволяють піднятися від недосконалості і фрагментарності індивідуального досвіду до узагальнень, доступних соціальному досвіду, тобто досвіду культури [1].

Суттєвим моментом є відображення в жанрі ситуаційного контексту, в якому він формувався, визначення кола мистецьких та побутових асоціацій, що виявляються тим чи іншим жанром. Включаючись у контекст звичайної інструментальної музики, жанрово-побутові елементи можуть ставати репрезентантами історичної епохи, певного соціального досвіду, носіями тієї побутової ситуації, в якій ці жанри сформувалися.

Нарешті, жанрово-побутові елементи можуть опосередковано нагадувати про типових учасників цієї побутової ситуації, прокладаючи міст між абстракціями музичного тексту і реаліями навколишнього життя [5].

Жанровий аналіз може застосовуватися і в тих випадках, коли музичний тематизм у творі має складну жанрову природу. Наприклад, тема першої частини сонати № 14 *cis-moll* Л. ван Бетховена є зразком цікавого синтезу елементів траурного маршу та прелюдійно-романсового начала. Кожен з цих жанрів володіє досить визначеною семантикою. Важлива тут і послідов-

ність включення жанрових елементів. Тріольна фактура вступного розділу з перших тактів налаштовує на очікування вокальної ліричної сповіді, але «голос» вступає не з романсовою мелодією, а з мотивом траурного маршу. За цим стоїть вже не любовне признание, а, швидше, скорбота про безповоротну втрату кохання.

У той же час, в музиці I частини, хоч і близької певною мірою до скорботних жанрів, відчувається внутрішня життєстверджуюча сила. Досить вслухатися у благородний спокій гармоній, часту зміну мінору мажором. Схожість із прелюдією, що ясно відчувається у I частині, відіграє особливу роль у контексті всього сонатного циклу: особисто значуща для ліричного героя втрата стає прелюдією-вступом для наступного етапу його життя, освітленого ідеалом, із неминучими новими сутичками з долею у боротьбі за щастя. Отже, настрій I частини змінюється настроями безтурботної чистоти (II частина), що викликає до життя бурхливий, повний сил та енергії фінал (III частина).

Звертає на себе увагу своєрідна метафоричність жанру. Його асоціативно-образна природа дозволяє в одній структурній одиниці поєднати об'єктивний сенс, інформаційне повідомлення про предмет або явище зовнішнього світу, з одночасною суб'єктивною його оцінкою та інтерпретацією. Образно-аналітична структура жанру дозволяє передавати значення будь-якого ступеня складності та семантичної конфігурації.

Інтерпретація змісту музичного твору через жанр в рівній мірі актуальна як в умовах професійної підготовки музиканта, так і в роботі з невідготовленим слухачем-школярем. Сприйняття студентами музичних творів залежить від досить великого ряду обставин, серед яких особливості набуває власна художня картина світу [4].

Студент здатний сприймати величезні обсяги інформації, але до його свідомості доходять тільки дрібниці. До того моменту, коли система інтерпретації наповниться символами, за допомогою яких почуттєві дані можуть бути визначені, він може лише відчутти щось невиразне, яке ніяк не вдасться перевести в слова і зрозуміти, що означають ці відчуття.

Студент «відчуває» у творі рівно стільки, скільки здатний у ньому «почути». В той же час, у процесі розширення власної моделі світу, наповнення її деталями, колишні події, в яких мало що було видно, можуть постати перед ним у більш зрозумілій формі та деталях, які раніше знаходилися поза увагою.

На думку сучасних науковців, модель світу є своєрідним фільтром, класифікацією для інформації, яка надходить ззовні. Отже, «створюючи, розвиваючи і деталізуючи свої моделі світу, людина розширює межі того, що її свідомість здатна досягнути» [2, 49].

Усвідомлення студентом напрямків від побутового жанру до узагальненої жанровості пов'язане з переведенням побутового жанру в певний семантичний знак, символ, котрий узагальнює власні почуттєві уявлення. Таке пере-

творення ментальних категорій у мовні активізує посилення пізнавальної активності.

На цьому шляху має прийти усвідомлення маршовості, як прагнення діяти, а пісенності, як висловлювання словами почуттів, котрі переповнюють душу (не випадково в ліричних кульмінаціях вітчизняних балетів звучать теми не танцювальної, а вокальної природи, які здатні повніше виразити визнання в глибині любовного почуття). Розрізнення в музичному звуковому потоці певних одиниць, що наповнені понятійним змістом, дозволяє у підсумку деталізувати свої моделі художньої картини світу.

Важливим є і той факт, що виявлення в музичному тематизмі рис певного побутового жанру здатне викликати широке коло особистісних асоціацій, які збагачують пізнавальну ситуацію глибоко індивідуальними емоціями, адже жанрово-побутова музика є частиною життя слухачів будь-якого віку, будь-якої соціальної групи. Це сприяє тому, що твір зможе увійти в особистісний культурний простір учня, стане об'єктом його власних переживань, умовою зростання його духовного досвіду [6].

Особисту орієнтованість у сприйнятті музичного тексту підсилює доповнення жанрового аналізу інтонаційним. Порівняння музичної інтонації з мовною є прийомом, який вже засвоєний як музикознавчою наукою, так і музичною педагогікою.

В той же час, слід зазначити, що людські реакції, котрі відображають

душевні поштовхи, характеризуються в різних життєвих обставинах не тільки низкою досить відомих мовних інтонацій, але і цілком типовими поведінковими, руховими і мімічними реакціями.

У зв'язку з цим, правомірно говорити про пластичну інтонацію, під якою слід розуміти ставлення до будьчого, котре має виражатися засобами пластики. Наприклад, у музиці існує безліч прикладів втілення руху кроком. При цьому в одному випадку це може бути гордовитий і рішучий крок, в іншому – безтурботний, або, навпаки, квапливий, обережно-боязкий.

Музиці підвладне моделювання характеру руху, втілення в ньому характеру поведінки, а слухачеві необхідно зрозуміти справжню причину тої чи іншої «поведінки» так званого ліричного героя, усвідомлюючи його ймовірні мотиви, переймаючись його відчуттями.

Зазначимо, що пошук пластичної інтонації, яка є адекватною музичній, проходить на тлі актуалізації інтуїтивних процесів власного чуттєвого досвіду, інтенсивного стимулювання роботи фантазії, що “переводить процес раціонального пізнання у процес художньої співтворчості” [5, 167].

Практика свідчить, що вираження емоцій через пластичні рухи, а також пошук схожості у вираженні однієї і тієї ж емоції у мовній, музичній та пластичній формі дозволяє майбутньому вчителю музики не тільки гостріше сприймати музичний зміст, а й відшукувати більш точні способи спіл-

кування з інструментом у процесі власного виконання музичного твору. Зрозумівши, що саме він хоче висловити, учитель швидше відшукає спосіб, як краще це виявити за допомогою інструменту.

Жанрово-інтонаційний аналіз надлений високою змістовністю і доступністю, що робить доречним наскрізне використання його не тільки в ході підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва з дисциплін музично-теоретичного циклу, але і в процесі музично-інструментальної, вокальної та диригентсько-хорової роботи.

Освоєння жанрово-інтонаційної моделі інтерпретації змісту музичного твору дозволить майбутньому вчителю розумітися в особливостях образного змісту музичного репертуару, збагатити власне виконання музики новими фарбами, глибиною особистого ставлення і в результаті допоможе

органічно включити її в контекст освітньої та просвітницької роботи в школі, перетворити процес вивчення музики в процес спільного з учнями її переживання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глазунова О. И. Логика метафорических преобразований. – СПб., 2000. – 190 с.
2. Давыдов С.В. К вопросу о хореографическом симфонизме // Музыкальное искусство и наука. Вып. 3. – М., 1978. – С. 46–59.
3. Лосев А.Ф. Музыка как предмет логики // Лосев А.Ф. Форма – Стиль – Выражение. – М.: Мысль, 1995. – 378 с.
4. Науменко С.І. Основи вікової музичної психології / С.І. Науменко. – К.: Логос, 1995. – 184 с.
5. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання / О.Я. Ростовський // Навч.-метод. посібник.. – К., 1997. – 234 с.
6. Рудницька О.П. Педагогіка загальна та мистецька / О.П. Рудницька// Навч.посібник. – К., 2002. – 270 с.

THE MATTERS OF SPEECH CULTURE IN ALISHER NAVOI'S WORKS

Karimov Bobur Murodzhon Ugli

A first year student

Fergana regional branch of Uzbekistan State Arts and Culture Institute

Umidakhon Boltaboeva Mansurjonovna

A teacher

Fergana regional branch of Uzbekistan State Arts and Culture Institute

Tashpulat Akbarov Tohirovich

A Senior Teacher

Fergana regional branch of Uzbekistan State Arts and Culture Institute

Аннотация: В этой статье рассматриваются искусство правописания и речи. В то же время, недостатки речи и способы устранения дефектов также показаны.

Ключевые слова: Речь, красноречие, артикуляция, интонация

Annotation: This article discusses the art of spelling and speech. At the same time, speech deficiencies and ways to eliminate defects are also shown.

Key words: Speech, noteworthy, articulation, intonation.

The works of Alisher Navoi, great thinker of the Uzbek people, are great literary, spiritual and linguistic treasures. They are not only fiction, but also extensive scientific findings on different subjects, such as theology, linguistics, history, literary criticism, art and culture. Speaking about the word and speech he has been focusing on the user's language, such as vocals, speech and vocabulary. According to his speech, Navoi divides speakers into two parts: 1. Speakers with positive qualities. 2. Speakers with negative qualities. His works include more than 70 phrases with positive qualities, more than 14 phrases expressing the defects of negative quality speeches. Speaking of speeches, words and sentences, Navoi also paid special attention to their pronounc-

ing, tune and melody. He explains the ability to talk, speech, vocabulary and word:

Nutq sochsun bazm aro gavhar yo rab,
Yo rabki, ijobat aylagil har yo rab

In the works of great writers there are also numerous and deep ideas on many aspects of speech, speech, communication and culture of communication, attitude and respect for language, writing, humor, and so on. Speech culture is a reflection of the culture of the individual social society. The culture of speech culture should also be high in people of high culture. Therefore, it can be said that culture is a reflection of the general state and prosperity of the social system.

Speech culture is written and oral. Speaking of oral culture, it is understood

Table 1
BEAUTIFUL SPEECH SYSTEM

№	A) direction (sector)	B) types
1	Spiritual and educational, literary art, social and political conversations	Spiritual and educational performances, theater, cinema television and dubbing, speech about political rally propaganda speech
2	Speak well in academic (audience)	Lecture in higher education academic speech scientific information
3	Good speech in court	The prosecutor or the prosecutor's speech, prosecutor or defense counsel

as fluent, direct, meaningful and linguistic in speech.

Let's now focus on speech culture, the art of speech and its other features.

You can classify the oral art of a person into a beautiful style of speech and appearance. Indeed, good speech can be divided into different spheres and phenomena.

The splendor of speech depends on the speaker's ability to speak freely and easily. Given these aspects, we give a classification, which is presented in the following figure (Table 1).

General philosophical methods of fine speech, including artistic techniques, are the basis of cooperation. In such cases, images, metaphors and works of art should be used in the notation.

Some people want a culture of speech, with beautiful words, cunning sentences. Unfortunately, the termination of such activities does not always lead to war and pranks in speech. In conclusion, it should be noted that not only the artist, but also an intelligent person must master the culture of speech. To create an artistic, high level of speech culture, it must have a high culture of speech in everyday life.

Alisher Navoi expresses some remarkable ideas about the decency of speaking as he deals with some of the defects in human behavior. Particularly, the imprint XIV of the poem "Hayratul-abror" is devoted to the word morality. The poet says:

"So'z guhariga erur oncha zarar

Kim bo'lsa olmas anga gavhar sadaf"

So, the aware well-bred person, must think and then communicate to the interlocutor. If a man's appearance is good, but if he spreads evil and hurts your heart, and burns it with falsehood, who will cure this wound? How can you get the healing from this kind of heart disease? The poet can prove that a word wound is worse than a knife wound. We express the whole of what we are seeing through our emotions and feelings, with the help of words. It also distinguishes humanity from the world of creation. The speech culture has written and verbal forms. Speaking about culture of speech we mean clear fluency, significance fondness of the speaker. In order to be cultural, the speaker must first know the value of the word. The mother tongue is an invaluable blessing, just as the mother is. From this point of view, ignorance and disrespect to the mother

tongue is disrespect towards the blessed parents, disrespect for the honorable ancestors. Some people want to have a culture of speech, with beautiful words, crafty sentences. Unfortunately, the end of such pursuits is not good and leads to mischief in speech. Finally, it should be noted that not only an artist, but also an intelligent person must master the culture of speaking. In order to create artistic, literary, high level of speech culture, a person must have a high culture of speech in everyday life. It is well known that Uzbek is one languages with a lot of dialects. This, in the sense of literary pronunciation, requires a finer endeavor. The artists are the leading propagandists of the literary language. That's why the radio and television speeches should also be the most exemplary speech strictly adhering to the rules of the Uzbek literary language. Stage speech is one of the most impressive in educating the public speaking culture. That's why it is important to pay attention to the stage speech. The importance of the artist's articulation with the correct literary pronunciation is also important, and the precise pronunciation has a clear impact on the literary and artistic level of the stage. Taking into account the fact that theater is an important means of educating millions of people, the responsibility for the arts will grow. Stage speech is a word spoken from the stage. The word is a mirror of the thinking treasure, not only a means of expressing thoughts, but also an active factor that expresses the inner world of the hero. In the struggle for the fate of the heroes and for the fate of others, it is one of the key

tools to achieve the end. Jalaliddin Rumi said the following:

One word destroys the world,

One word makes a coward wrestler.

The meaning of the word is so precise that it becomes clear and sharp, making it easier to achieve the intended purpose. Nowadays, theater arts, television and radio have a problem of eliminating defects in speech, and the need to pay attention to the complex of exercises that make speech livelier and error free, so the effort to improve the vocabulary art is reflected in the manual.

We all know that there are written and oral expressions in the talk. Orthograhpy is a study of written speech. Orphaepia studies oral speech. Orfoepia defines pronunciation and correct speaking. Two things play an important role in the formation of Orfoepia. One of these is orthography, and the other is the various expressions of the national oral speech and various dialect pronunciations. The dialects of our language are different from the norms of our literary language. Their pronouncements do not conform to the literary pronunciation norms. The more accurate the literary language is, the more accurate the pronunciation is.

References:

1. Collection of materials of the Republican scientific-theoretical conference "Work of Alisher Navoi and the problems of spiritual development." Navoi – 2001. P. 80.81.82
2. N. Goipov, D. Yusubov, A. Mavlyanov. Course "Talking Art". Tashkent – 2012. P. 10.11.
3. Ahmadjon Tulaganov. Scenic speech. Publisher "Music". Tashkent 2010. P. 19.20.23.24.50

ДОСЛІДЖЕННЯ У ГАЛУЗІ ЕЛЕКТРОФІЗІОЛОГІЇ – ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК РОЗВИТКУ НАУКИ В ПЕРШОМУ КИЇВСЬКОМУ МЕДИЧНОМУ ІНСТИТУТІ (1920–1930 РР.)

Варивода К. С.

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Ключові слова: історія науки і техніки, електрофізіологія, нейрофізіологія, електронейроміографія, електрогастрографія, перший Київський медичний інститут.

Key words: history of science and technology, electrophysiology, neurophysiology, electroneuromyography, electrogastrrography, first Kiev medical institute.

Вивчення історії становлення й розвитку електрофізіології в Україні у першій половині ХХ ст. вимагає проведення досліджень у царині історії започаткування та функціонування наукових установ України, що займалися розробками в різних галузях електрофізіології, та відображення наукових здобутків окремих вітчизняних учених-електрофізіологів. Вагома роль у становленні й розвитку електрофізіології належить вченим першого Київського медичного інституту.

У 1920 р. відбувалося досить складне реформування вищої школи. В Україні з'явилися інститути народної освіти, як вищі педагогічні навчальні заклади. У Києві було створено Вищий інститут народної освіти. Медичний факультет Київського університету імені святого Володимира було реорганізовано в перший Київський медичний інститут, а інші факультети об'єднано у факультет професійної

освіти у складі Вищого інституту народної освіти.

У зв'язку з реорганізацією університету святого Володимира В.Ю. Чаговець перейшов до першого Київського медичного інституту. Упродовж 1921–1935 рр. В.Ю. Чаговець працював завідувачем кафедри нормальної фізіології вказаного навчального закладу [1, 83–84].

З ініціативи В.Ю. Чаговця при кафедрі почав працювати студентський гурток, так звані «семінари підвищеного типу», на яких професор викладав курс електрофізіології. Відмінною рисою лекцій професора в означений період було застосування епі- та діапроекторів із відображенням на екрані електрограм м'язового й серцевого скорочення, біопотенціалів нервів, головного мозку тощо. Його учень М.К. Вітте зазначав, що «...всі слухачі пам'ятають, якими захоплюючими були його лекції про іннервацію різних процесів, як уміло й переконливо викладалася ідея рефлекторної відповіді

на зовнішні подразнення і зміни внутрішнього середовища організму. Як правило, завжди показувалося співвідношення функцій різних відділів центральної нервової системи і провідної ролі кори головного мозку. Матеріалістичне розуміння життєвих процесів, показ їх причинно-наслідкових взаємозв'язків – ось основна мета, основний напрям викладання фізіології, який проводив Василь Юрійович» [8, 11]. Асистентами В.Ю. Чаговця з курсів «Фізіологія» і «Електрофізіологія» були С.Ю. Ярослав і Є.Є. Кістяківський, практичні заняття із студентами проводили Є.А. Столярська та Н.А. Шепелевський [3, 6].

Науково-дослідна діяльність лабораторії фізіології першого Київського медичного інституту під керівництвом В.Ю. Чаговця стосувалася переважно двох напрямів:

1) електронейроміографічні дослідження (вивчення біопотенціалів нервів і м'язів). Зокрема, Є.І. Левін досліджував подразнювальний вплив електричного струму на чутливі (аферентні) нерви шкіри людини; Н.А. Шепелевський вивчав особливості подразнення рухового (еферентного) нерва жаби короткими замиканнями гальванічного струму; О.І. Ніколаєва визначала опір сідничного нерва жаби при застосуванні подразнень індукційним і постійним електричним струмом; А.І. Венчиков досліджував біопотенціали конусоподібних м'язів; С.К. Капран з'ясовувала кількісні взаємозв'язки між силою застосовано-

го подразнення й реакцією-відповіддю нервів на неї; М.Я. Безбока вивчала вплив алкоголю на розвиток процесів збудження і провідності в м'язах; А.А. Фрідман досліджував вплив симпатичної нервової системи на діяльність поперечно-пошмугованих м'язів [4, 208];

2) електрогастрографічні дослідження (вивчення електричних потенціалів слизової оболонки шлунка). Окрім В.Ю. Чаговця, дослідженнями біопотенціалів шлунка ссавців займалися його учні А.І. Венчиков, Є.С. Стальненко, Л.Л. Гіждеу, Є.А. Столярська. Зокрема, А.І. Венчиков вивчав вплив секреторної діяльності шлунка на зміни його біоелектричного потенціалу, встановив величину біопотенціалів при введенні бульйону й сольових розчинів; Є.С. Стальненко і В.А. Дзиковський з'ясовували взаємозв'язок між голодними скороченнями шлунка і величиною його біоелектричного потенціалу; Л.Л. Гіждеу досліджував біопотенціали шлунка під час травлення; Є.А. Столярська вивчала зміни електрогастрограми при введенні до шлунка молока й молочних продуктів. Завдяки працям В.Ю. Чаговця і його співробітників було накопичено значний фактичний матеріал із вивчення біоелектричних явищ, що відбуваються в шлунку при його діяльності. Усе це сприяло розробленню і впровадженню В.Ю. Чаговцем методу об'єктивної графічної реєстрації електрогастрограми людини, який згодом стали використовувати в лікарнях із діагностичною метою [9, 60].

30-і рр. XX ст. ознаменувалися якісними змінами в діяльності кафедри. На кафедрі розпочали працювати Н.А. Юр'єва, М.К. Вітте, С.І. Страх та ін., до аспірантури були зараховані Д.О. Мірська, Є.М. Мазуровська, С.А. Трегубенко. Кафедра отримала додаткові приміщення для проведення лабораторних занять зі студентами. Усе це сприяло запровадженню практичних занять із фізіологічних дисциплін, що значно покращувало якість навчального процесу [11, 340].

У 1935 р. В.Ю. Чаговець відмовився від завідування кафедрою фізіології першого Київського медичного інституту, але залишався там на посаді професора. За пропозицією В.Ю. Чаговця завідувачем кафедри фізіології було обрано Д.С. Воронцова [1, 85].

Упродовж 1935–1939 рр. на кафедрі працювали: Д.С. Воронцов – завідувач кафедри, В.Ю. Чаговець – другий професор, П.М. Серков – доцент, асистенти: Є.А. Столярська, Н.А. Юр'єва, Є.С. Стальненко, С.І. Фудель-Осипова, М.К. Вітте, Г.М. Литвиненко, А.А. Кулинський, С.М. Плотнікова, М.М. Кулагін, аспіранти: Д.О. Мірська, Є.М. Мазуровська, Є.Ф. Леонова [5, 40].

Лекційний курс читався на 4–5 потоках: Д.С. Воронцов і П.М. Серков вели по два потоки, В.Ю. Чаговець – один. Асистентами лекційних занять були: на лекціях Д.С. Воронцова – П.М. Серков і С.І. Фудель-Осипова; на лекціях В.Ю. Чаговця та П.М. Серкова – Н.А. Юр'єва і Є.С. Стальненко. Проведення лекційних занять відповідало

тогочасним традиціям, започаткованим І.П. Павловим, з обов'язковим супроводом і виконанням гострих та хронічних експериментів (за термінологією І.П. Павлова) [11, 342].

Відомий лікар М.Б. Маньковський зазначає: «У мене до цих пір збереглися в пам'яті яскраві спогади про лекції з електрофізіології Д.С. Воронцова, учня відомих фізіологів М.Є. Введенського й О.О. Ухтомського. Це були не просто сухі лекції, а практичні експериментальні уроки, на яких проблеми висвітлювалися надзвичайно цікаво» [10, 114]. Таким чином, очоливши кафедру, Д.С. Воронцов продовжував розвивати започаткований В.Ю. Чаговцем напрям не лише в науково-дослідній, а і в педагогічній діяльності.

Під керівництвом Д.С. Воронцова експериментальні дослідження кафедри були присвячені різноманітним питанням. Зокрема, С.І. Фудель-Осипова досліджувала процеси переходу збудження з нерва на м'яз, рефрактерний період м'яза при прямому подразненні і при поєднанні прямого подразнення з непрямим; П.М. Серков вивчав збудження й гальмування у м'язах; Г.М. Литвиненко з'ясовував гуморальні механізми діяльності нервово-м'язового апарату; Є.С. Стальченко досліджував вплив деяких наркотичних речовин на рухові нервові закінчення скелетного м'яза, а Н.А. Юр'єва – процеси скорочення скелетних м'язів. Зазначені напрацювання детальніше проаналізовані нами в пункті 4.3. дисертаційного дослідження [6; 7].

У своїй науковій діяльності Д.С. Воронцов значну увагу зосереджував на технічному забезпеченні досліджень. Саме тому впродовж 1937–1939 рр. учений активно займався оволодінням осцилографічною методикою. До цієї справи були залучені асистенти фізіологічної лабораторії і механік М.І. Алексеєнко. Власними силами вони сконструювали катодний осцилограф і підсилювач постійного струму до нього. Слід зазначити, що вчений першим у Радянському Союзі почав використовувати електронний осцилограф в електрофізіологічних дослідженнях. Електронно-променеву трубку Д.С. Воронцов отримав від одного зі своїх колег із США. Можливості отримати консультації і допомогу від кваліфікованих інженерів у галузі електроніки в нього не було. Саме тому значну частину технічних питань учений вирішував самотужки. Необхідні для схеми конденсатори Д.С. Воронцов завдяки особистим зв'язкам замовив на заводі «Київкабель». Працівники заводу, не маючи чіткого уявлення про те для яких цілей призначені конденсатори, виготовили їх для напруги в десятки кіловольт, у масляному виконанні, відповідних розмірів, по декілька кілограмів кожний. У результаті цього схема осцилографа вийшла доволі великою за розміром і вагою, тому її довелося збирати окремо від трубки на міцному дубовому столі. Коли Д.С. Воронцов приступив до досліджень потенціалів дії скелетних м'язів жаби з використанням осцилографічної установки, розпочалася Друга світова ві-

йна. У 1941 р. Київ був окупований німцями, у цей час зазнала руйнування вся фізіологічна лабораторія, а разом із нею – й осцилографічна установка [2, 182].

Отже, розвиток електрофізіології в першому Київському медичному інституті у 20–30-х рр. XX ст. пов'язаний з науково-організаційною та педагогічною діяльністю таких визначних учених, як В.Ю. Чаговець і Д.С. Воронцов. На початку XX ст. завдяки науково-дослідній праці вчених створюються передумови для подальшої диференціації електрофізіологічної науки. Зокрема, вивчаючи біопотенціали шлунка при секреторній діяльності, В.Ю. Чаговець спільно з А.І. Венчиковим, Є.С. Стальненко, Є.А. Столярською і Л.Л. Гіждеу заснували новий перспективний розділ електрофізіології – електрогастрографію. Подальшого розвитку набули також дослідження біопотенціалів нервової і м'язових тканин (електронейроміографія), виконані під керівництвом В.Ю. Чаговця і Д.С. Воронцова. Значну увагу вчені приділяли вивченню впливу електричного струму на рефлекторну діяльність нервової системи, визначенню фізіологічних властивостей нервових закінчень у скелетних м'язах, дослідженню біопотенціалів ізольованого м'язового волокна.

Література

1. Варивода К.С. Становлення і розвиток електрофізіології в Україні (кінець XIX – перша половина XX століття). Дис.... канд. іст. наук. Переяслав-Хмельницький, 2015. 292 с.

2. Василенко Д. А. К 125-летию Даниила Семеновича Воронцова // Нейрофизиология. 2011. Т. 43, № 2. С. 171–183.
3. Вітте М. Ж. Василь Юрійович Чаговець // Фізіологічний журнал Академії наук Української РСР. 1956. Т. 11, № 5. С. 3–11.
4. Воронцов Д. С. В. Ю. Чаговец и его значение в развитии физиологии // Научные записки научно-исследовательского института физиологии животных. 1947. Т. 2, № 2. С. 205–218.
5. Державний архів м. Києва. Ф.-Р – 352. Оп. 1. 1920 – 1941 рр. Спр. 301. 44 арк.
6. Державний архів м. Києва. Ф.-Р – 352. Оп. 1. 1920 – 1941 рр. Спр. 638. 173 арк.
7. Державний архів м. Києва. Ф.-Р – 352. Оп. 1. 1920 – 1941 рр. Спр. 716. 37 арк.
8. Інститут архівознавства НБУВ. Ф. 13. Оп. 1. Спр. 6. 20 арк.
9. Клименко Л. О. Чаговець Василь Юрійович – засновник електрофізіологічних досліджень в Україні // Питання історії науки і техніки. 2012. № 3 (23). С. 53–63.
10. Приверженность к медицине – это семейная традиция : интервью с Никитой Маньковским : записала А. Ракоед // Здоров'я України : медична газета. 2004. № 108. С. 114.
11. Юрьева Н. А. Материалы к истории кафедры физиологии Киевского медицинского института за 40 лет // Процессы утомления и восстановления в деятельности организма. Киев, 1958. С. 339–348.

PSYCHOLOGICAL IMPACT OF MUSIC ON A PERSON

Huliiev N. B., Andrushchenko M. A.

Students of Kharkiv National University of Radio Electronics

Keywords: music, impact, psychological, health.

Listening to music on the go, at home or on public transport is a very popular activity among young people today. Every day we see hundreds of people with headphones in their ears and phones in their hands. It's no secret that music affects our state, but how?

In the historical context, the development of music is inseparable from the development of sensual abilities. Music successively went through all stages of development, as did man. It developed, opened new frontiers to the vision of the world, served as the expression of people's feelings throughout its existence.

Let's gather all the information about music together, to see what the power of music is and how to use it for your own good.

First, let's talk about how music affects a person in terms of work and creativity. Someone helps music to concentrate, but on the contrary it hinders someone. It is not necessary for a person to concentrate on something, listen to music, because complete silence is well suited for better concentration. And this applies to most of us. However, some people in the process of work, for thinking and making important decisions need some kind of background. The sounds of music help them not only to concentrate, but also to increase mental performance. Conversely,

the effect of music on a person who tunes in to work, rather than listening to it directly during work, is in most cases positive. And only a few do not attach any importance to music, as something inspiring. In 2005, scientists from the UK found that listening to music helps athletes increase performance by twenty percent during exercise. It turns out that the influence of music on the human psyche is similar to doping, used by some athletes. But unlike music, music will not harm health and will not manifest itself in anti-doping tests.

Athletes to improve the results can be advised during intense workouts to listen to music at a fast pace, and during breaks – slow music. Office workers (well, or those who are engaged in remote work), who believe that music helps a person to work, the advice is this – if you really need music while you work, it is better to listen to the one that does not contain words.

The fact that music helps us build a life is evidenced by the results of a survey conducted among specialists, as well as middle and top managers LinkedIn (a social network for establishing business connections and expanding professional contacts). 71% of participants said that they feel the positive impact of music on their productivity and productivity. You

can also see which direction the respondents prefer in one way or another.

With regards to physical labour, the situation is simpler. In this case, the musical composition is unlikely to distract, because simple physical work is performed on the machine, and the music here is more used to set the mood. Speaking of mood.

How music helps a person to cope with difficult life situations is hardly comparable with any other influence of external factors. Music is able to create and maintain the right mood. It helps to relax (not surprisingly, after work, some people first of all, crossing the threshold of their own home, include their favorite songs), and maybe vice versa – to charge with energy.

Whatever mood you want to set with the help of music, it is important to choose those songs and melodies that you like and that will caress your ears. The power of music lies in the fact that its in-

fluence is due to the psycho-emotional state of a person. It is able to positively influence and make a person happier if she is in harmony with this state. Otherwise, the influence of music on a person may be negative.

Music can influence the mental and physiological state of a person. The influence of the sounds of your favourite tunes and songs on our well-being and mood will be positive under certain conditions. It is necessary to listen to pleasant melodies that please hearing and relax. Any piece of music you are about to listen to will affect your mood, emotional tone, and your health. Make the right choice!

Bibliography

1. M.I. Lokhov, Yu.A. Fesenko, L.P. Ruby Analysis of the characteristics of encephalograms in children with attention deficit hyperactivity syndrome // Review of Psychiatry and Medical Psychology. V.M. Bekhtereva. T. 02. – 2005. – №2.
2. Psychological impact of music on a person: [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.hintfox.com/article/psihologicheskoe-vozdejstvie-myziki-na-cheloveka.html>.
3. Social network of workers of education: [Electronic resource]. – Mode of access: <https://nsportal.ru/shkola/muzyka/library/2014/08/28/statya-vliyanie-muzyki-na-zdorove-cheloveka-avtor-stati-dyomina>.
4. Zakharova N.N., Avdeev V.M. Functional changes of the central nervous system in the perception of music // Zhurn. higher nerve. Activities. – 1982. – T. 32. Vol. 5. – p. 923–926.

СТРУКТУРА РЕФЛЕКСИВНИХ ПРОЦЕСІВ У СУБ'ЄКТІВ З РІЗНОЮ КОПІНГ-ПОВЕДІНКОЮ В СИТУАЦІЇ СТРЕСУ

Мирошник О. Г.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Ключеві слова: рефлексивність, соціальна рефлексія, особистісна рефлексія, патерн рефлексивних процесів, копінг-поведінка.

Keywords: reflexivity, social reflection, personality reflection, pattern of reflexive processes, coping behavior.

Постановка проблеми. У сучасній психології виокремлюють три основних підходи щодо розуміння проблеми копінг-стратегій. Перший має зв'язок з вивченням ролі захисних механізмів у психологічному благополуччі людини (Дж. Вейлант, П. Крамер). Другий – з дослідженням чинників стресу та типів реакції на нього (Р. Лазарус, С. Фолкман). Третій – присвячено вивченню ролі копіngu у процесах саморегуляції та їх впливу на ефективність діяльності та соціально-психологічної поведінки (А.Б. Леонова, К. Карвер, М. Шейер). Під копінгом розуміється «когнітивні та поведінкові способи подолання специфічних зовнішніх та внутрішніх вимог, які оцінюються людиною як такі, що перевищують її можливості» [4, 141].

Серед актуальних завдань вивчення копінг-поведінки є визначення ролі особистісних чинників, що впливають на вибір людиною відповідного копіngu. Зокрема, Дж. Коннор-Смит, С. Флесбарт за результатами дослідження копінг-стратегій та факторів

«Великий п'ятірки» встановили значущі зв'язки між нейротизмом, доброчесністю та відкритістю досвіду [за 3]. Нейротизм пов'язано з низькими показниками когнітивного переструктурування проблеми, але з високими значеннями ухилення від проблеми, прояву негативних емоцій, вживання алкоголю та «заспокійливих» ліків, фантазуванню, запереченню. Доброчесність має зв'язок з високою вірогідністю використання стратегій переструктурування та навпаки з низькою вірогідністю звертання до заперечення та заспокійливим засобом. Екстраверсія пов'язана з пошуком соціальної підтримки, активним вирішенням проблеми та когнітивним переструктурування. Дослідження на дорослих ролі оптимізму у виборі копінг-стратегії (К. Карвер, М. Шейер) показало, що диспозиційний оптимізм має позитивні зв'язки із стратегіями активного вирішення проблеми та емоційного прийняття та негативні зі стратегіями уникнення від рішення проблем та емоційним дистанціюванням від про-

блеми. Водночас, вивчення ролі інтелектуального потенціалу та копінг-поведінки засвідчило неоднозначні результати. Мета дослідження полягала у визначенні ролі рефлексивних процесів юнаків у функціонуванні копінг-поведінки в ситуації стресу.

Виклад основного матеріалу. Традиційно явище рефлексії розглядається як психологічний механізм, що складається з психічних дій, спрямованих на співвіднесення основ власних дій (мотиваційних, операційних, смислових) з умовами досягнення цілі з метою їх узагальнення, розуміння та трансформації. Таке розуміння рефлексії є достатньо поширеним в дослідженні інтелектуальної сфери особистості (Л.Ф. Берцфаї, Л.Л. Гурова, В.В. Давидов, А.З. Зак, Ю.М. Кулюткін, І.М. Семенов). У сучасній психології діапазон аналізу рефлексії значно розширено завдяки: визначенню особливостей функціонування механізму рефлексії у кооперації діяльностей (В.В. Рубцов, В.І. Сосновський, Г.П. Щедровицький); розумінні ролі рефлексії у соціальному пізнанні (Г.М. Андрєєва, М.С. Міріманова, Ю.А. Шрейдер); обґрунтуванні онтологічної сутності рефлексії у співбуттєвому існуванні людини (Л.С. Виготський, С.Л. Рубінштейн, В.І. Слободчиков). Розвиток метакогнітивної психології (Дж. Флейвел, Дж. Бруйер, Дж. Ройс, Р. Жермен, М. Феррари, Д. Дернер, Дж. Каралиотас) надав можливість вивчення рефлексії у статусі метапроцесу.

На думку А.В. Карпова, синтетична

природа рефлексії дозволяє розглядати її як систему когнітивних та регуляторних метапроцесів (комплексів) [1]. У ході онтогенезу відбувається утворення цих комплексів, які виконують роль операційних засобів рефлексії. Склад цих комплексів буде детермінувати якісні ознаки самої рефлексії. Ми використовуємо термін патерн рефлексивних процесів для позначення системної природи рефлексії. Патерн має свою психологічну структуру, що визначає діапазон та пріоритетність факторів, які людина враховує при регуляції й аналізі своєї поведінки [2]. Розуміння рефлексивності у статусі метавтворення, дозволило нам здійснити дослідження особливостей зв'язку між рефлексивними процесами, які забезпечують регуляцію діяльності, самосвідомості, міжособистісної взаємодії та копінг-стратегіями юнаків в ситуації стресу. У дослідженні використовувались: методика дослідження рефлексивності (за А.В. Карповим і В.В. Пономарьовою), методика визначення спрямованості рефлексії (за М. Грантом), методика копінг-стратегій за Р. Лазарусом та С. Фолкманом (у адаптації Т.Л. Крюкової). Аналіз даних здійснювався за допомогою програми SPSS-20. До вибірки увійшли 40 хлопців та дівчат віком 17-18 років.

Статистичний аналіз засвідчив, що юнаки з розвиненими рефлексивними процесами мають високу вірогідність звертання до стратегій позитивної переоцінки ($p=0,457$ для процесів особистісної рефлексії, $p=0,329$ для загального показника рефлексії). Ця

стратегія полягає в орієнтації юнаків на розгляд проблеми як стимулу для особистісного зростання через включення її у більш широкий контекст роботи над саморозвитком. Значну роль при цьому відіграють саме процеси особистісної рефлексії. Вони забезпечують змістовний взаємозв'язок та інтеграцію структурних компонентів особистості та є фактором стійкості до стресу. Ю.М. Орлов, С.Н. Морозюк, А.Л. Рудаков пропонують називати таку рефлексію саногенною. Процеси особистісної рефлексії також мають позитивний статично значущий зв'язок зі стратегією пошуку соціальної підтримки ($r=0,423$). Ця стратегія характеризується вирішенням проблеми за рахунок залучення соціальних ресурсів, пошуку юнаками інформаційної, емоційної і дієвої підтримки через взаємодію з іншими людьми. У цілому, аналіз зв'язків між рефлексивними процесами та вірогідністю використання юнаками копінг-стратегій в ситуації стресу дозволяє зробити такі висновки:

Серед рефлексивних процесів юнаків, що обслуговують сферу діяльності, самосвідомості та міжособистісної взаємодії найбільшу роль у виборі способів поведінки в ситуації стресу відіграють процеси особистісної рефлексії. Вони мають значущий пози-

тивний зв'язок зі стратегіями когнітивної адаптації до стресу. Саме ці процеси є провідним утворенням у патерні рефлексивних процесів респондентів.

Виходячи з того, що за існуючими даними (С. Фолкмана) стратегія переоцінки має тісний зв'язок з особистісними диспозиційними факторами, а стратегія соціальної підтримки із ситуаційними, можна висловити припущення, щодо здатності особистісної рефлексії здійснювати контроль за регуляцією різноманітних психологічних конструктів (диспозиційних або ситуаційних) для забезпечення адаптації людини у стресовій ситуації.

Література

1. Карпов А. В. Закономерности структурной организации рефлексивных процессов // Психологический журнал. – 2006. – Т. 27. – №6. – С.18-27.
2. Мирошник О.Г. Патерни рефлексивных процессов у профессиональной деятельности учителя / О.Г. Мирошник // Психология і особистість. Науковий журнал. – 2018. – №1 (13). – С.149-160.
3. Рассказова Е.И. Копинг-стратегии в структуре деятельности и саморегуляции: психометрические характеристики и возможности применения методики COPE / Е.И. Рассказова, Т.О. Гордеева, Е.Н. Осин // Психология. Журнал Высшей школы экономики. – 2013. – Т. 10. – № 1. – С. 82–118.
4. Lasarus R., Folkman S. Stress, appraisal and coping. New York: Springer, 1984.

CRISIS SITUATIONS FROM THE CLINICAL PSYCHOLOGY POSITION

Pylypenko Serhii

Student of Kharkiv National University of Radio Electronics

Keywords: Clinical, focus, crisis, situation, psychology, emotional, mental.

Traditionally, the focus of attention of clinical psychology – people with mental disorders of different levels. Healthy individuals were investigated in connection with the tasks of preventing mental and psychosomatic disorders. The study of healthy people was the prerogative of the social, age, differential, engineering and other psychological disciplines.

At the same time, there is a vast area of life situations where the experiences and behavior of healthy people can rightly be described from the standpoint of clinical psychology. We are talking about crisis and extreme situations.

Apparently, from the very beginning it is advisable to distinguish between crisis and extreme situations from emergency situations, on the one hand, and from problematic and difficult ones, on the other.

Difficult and problematic situations, as well as extreme and crisis situations, are associated with special internal states of people, although they may be caused by external causes. When they talk about difficult and problematic situations, they imply that a person must make some (sometimes significant) effort to solve his task (intellectual, emotional, social, etc.), the solution of which involves actions that go beyond usual or stereotypical style of

behavior. In our opinion, difficult and problematic situations are different from extreme and crisis signs of the “limit” of individual experiences.

Extreme and crisis situations accompany people throughout their lives, but if they are not caused by extraordinary circumstances, they may not be visible to others. This invisibility is connected with the fact that extreme and crisis situations, in our understanding, are purely individual. In order to recognize them, others need a sufficient level of empathy.

The psychological crisis is a relatively new concept and does not have clear definitions. In general, most authors describe it as a breakthrough in life. There are various classifications of psychological crises. In them, along with the so-called normative (age, existential, etc.) crises, emit acute crisis situations. It is these types of crises that the authors often identify with extreme situations, which are characterized by such parameters as the suddenness of occurrence, the excessive effect on the psycho-physiological and mental resources of a person, blocking his vital vital needs.

We define the psychological crisis as a state of an individual, arising from the feeling of an internal deadlock, which

disrupts the usual course of life and causes intense negative experiences that reach the limit of human abilities. A crisis situation represents such a turning point in the development of personality, which is associated with frustration of not only and not so much virtual needs, as with the blocking of spiritual needs, primarily in self-actualization.

Such a situation does not necessarily represent a turning point in a person's life history. Unlike a crisis, in an extreme situation, a person can remain relatively intact for quite a long time, however, an individual often pays for it with various acute or chronic disorders of a psychogenic nature. Extreme situations are not always traumatic. In some cases, after a short-term acute reaction, mobilization of not only the usual resources, but also the abilities and capabilities that are most extraordinary for a person can occur.

The main thing in the differentiation of the concepts of "extreme" and "crisis" state is that the first is determined by the logic of interaction between the individual and the world, while the second (crisis) is the internal logic of human development.

The division of the experiences of people in extremely difficult life situations in extreme and crisis states is very conditional. In fact, when describing human experiences of such situations, elements of both "extremity" and "crisis" can often be present.

In psychological assistance to a person experiencing a crisis, the main emphasis, from our point of view, should be placed on creating conditions for the person to realize the need for new ways and means of existence. In an extreme situation, on the contrary, the most important task is to restore the victim's sense of his own identity, value and significance. This situation, however, does not exclude the fact that, in an extreme situation, the primary considerations, as a rule, are not strategic ones related to the recovery of the personality, but tactical tasks of reducing mental shock, emotional response, etc.

Thus, the extreme and crisis situations described by us, having common and specific for each of them signs, not only can, but also have to be considered from the standpoint of clinical psychology.

In conclusion, I would like to emphasize that the provision of psychological assistance is not about organizational readiness to provide it, although this should also take place, but about professional readiness to see the situation and the person in them is multifaceted, including, in the first place, clinical psychological positions.

Список використаних джерел:

1. Гланц С (1999) Медико-биологическая статистика. – М.: Практика. – С. 72-76.
2. Hald A (1998) A History of Mathematical Statistics. – New York: Wiley. – С. 45-46.
3. Дисперсійний аналіз: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://it-teach.ru/predstavlenie-znaniy/dispersionniy-analiz>.

PSYCHOLOGY OF MANIPULATION IN COMMUNICATION

Saichyshyna N

Student of Kharkiv National University of Radio Electronics

The article describes aspects of manipulative communication techniques. The types and methods of manipulative communication between people are analyzed in detail. Explained the conditions for successful influence and leverage to do so.

Keywords: communication, feeling, influence, manipulation, pressure, psychology, tactics, technique.

Methods of manipulation in communication are very common in all areas of human activity. They help the manipulator to achieve their goals in business, management, domestic issues, inclining people to make unintentional decisions. Nowadays it becomes important to recognize and identify such techniques and not to succumb to them.

Renowned Canadian lawyer Robert Petit defined the phenomenon of manipulation over people as the ability to influence a group of people in order to win over to their side in a certain case.

We introduce the definition of the following sense: psychological manipulation is one of the ways of psychological influence on a person or group, aimed at achieving a manipulator of its goals [1] (regardless of the consequences for the object of manipulation) by imperceptible for the object of manipulation of its pushing to the implementation of the desired manipulator manifestations of the object manipulations.

In the book [2] of the famous American psychologist Robert Chaldini, an analogy is drawn between the manipula-

tion in communication between people and the Japanese martial art Jiu-Jitsu.

A person practicing jiu-jitsu usually uses his strength against his opponent minimally. Instead, he uses gravity, leverage, kinetic energy and inertia. If a person knows how and where the necessary forces should be applied, he can easily defeat a physically stronger opponent.

The same can be said about those who use the tools of automatic influence, which are around us. Human exploiters can use these tools with very little effort of their own. This gives them an important additional advantage – the ability to manipulate without visible manifestation of manipulation. Even the victims themselves tend to view their pliability as predestined by the action of natural forces, rather than as manifested by the designs of a person who benefits from this compliance.

Distortion of the presentation of information, finds a convenient moment and in a peculiar way conveys information to the addressee. All these components help the manipulator to take advantage of the situation or the reaction of the object for their own purposes.

Manipulations in communication (types, techniques, methods) – this is actually the management of human consciousness [3]. The main types of impact are divided into:

conscious – a person understands the essence of his impact and sees the end result to which he aspires (this type is more often found in business communication);

unconscious – a person is vaguely aware of the ultimate goal and meaning of his influence (this type is more often found in interpersonal communication).

Manipulation techniques used in communication:

- business manipulation (interaction of partners with the purpose of concluding a contract);

- manipulation in the team;

- manipulation in the family (whether it is the relationship of spouses or relatives);

- parenting manipulations (“parents-child”);

- manipulation in the media (imposing opinions through newspapers, television);

- manipulation in public life (politics).

The manipulator chooses the appropriate methods, depending on the one to whom his activity is directed. This can be an impact on an individual or an entire audience. In the media space there are their established ways of managing the human consciousness.

According to George Simon, the success of psychological manipulation depends primarily on how far the manipulator is:

- hides aggressive intentions and behavior;

- knows the psychological vulnerability of the victim to determine which tactic will be the most effective;

- has a sufficient level of cruelty, so as not to worry about what will cause the victim damage if necessary.

Consequently, manipulation remains most often hidden – relational-aggressive (eng. Relational aggression) or passive-aggressive.

The main techniques and methods of manipulation in communication are based on feelings. They are able to destroy the personality of a person, his life. Therefore, you should learn the important points of mental interaction and try to stop them.

Manipulation on feelings of love and respect

In this method, love is not an unconditional feeling. A person is perceived only if he fulfills certain requirements or conditions. For example: “If you do this and that, I will love you”, “Only decent employees remain in our team, the rest leave of their own accord.”

Manipulation on feelings of fear

Fear and lack of awareness of the addressee allow you to deftly manipulate his actions and actions. All invented fears come from a lack of information. Listening to the manipulator, the addressee makes a big mistake. Sometimes such an impact hides the desire to force a person to do something better, without additional motivation.

Manipulation on feelings of guilt

The sense of guilt is most often used by manipulators in family life. By experienc-

ing it, a person seeks to repair the damage. The manipulator will constantly put pressure on guilt or find new episodes. The addressee in such a situation will try to level the discomfort and will fall into the same trap time after time. The feeling of guilt subsequently creates aggression, and therefore the manipulator should be wary of using such psychological effects.

Thus, the work considers the definition of manipulative communication in

human relations. The main manipulative tricks and ways to prevent them.

References

1. Кондратьев М. Ю., Ильин В. А. Азбука социального психолога-практика. – М.: ПЕР СЭ, 2007. – 464 с
2. Чалдини Р. Б. Психология влияния – М.: ПЕР СЭ, 2017. – 222 с
3. Шейнов В. П. Большая книга убеждения и манипулирования: приемы воздействия – скрытого и явного. – М.: 2016. – 384 с

PROBLEM OF PERSONAL SELF-DETERMINATION OF YOUTH IN UKRAINE: GENDER ASPECT

Oksana Kikinezhdi

Doctor of Psychology, professor, Head of the Psychology Department in Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

Keywords: gender, gender relations, gender identification, gender competencies.

Gender as a systemforming sign of personal acquiring of identity is an important factor of boys' and girls' national understanding of life, their egalitarian realization. In the context of "personality realization genesis" (S. Maksymenko) contemporary psychology focuses on the development of a person in the complex of processes of self development, the harmonization of their inner world with the outer one in terms of social and cultural diversity, caused by the tendencies of globalization (H. Ball, M. Boryshewskyi, T. Hovorun, K.Karpenko, V. Kremen, V. Kravets, A. Maslow, V. Romenets, K. Rodzhers, M. Savchyn, V. Tatenko, T. Tytarenko etc.). Although the practical aspect of the gender identity question is quite "open", however it has a profound inner layer, as it encompasses a lot of unrevealed psychological mechanisms of personal and spiritual development of a human.

The goal of this research is to determine gender perceptions of student youth, specifically gender ideals in the self-concept, beliefs about traditional and egalitarian gender roles, and construction of the real and ideal self.

The young age is connected with gender self-determination, establishing of the

behaviour fitting the gender role, and stable image of the "I" of men/women. As Erik Erikson emphasized, "the young age is the most important period of the development, when the main crisis of the identity occurs" (E. N. Erikson, 1956, 98). Uncertainty and indecision in gender identity is dangerous because it can hamper identity development.

The task of the research:

1. To establish peculiarities of gender identification and its influence on life choices in young adulthood;
2. To illuminate the determining factors and conditions of the self-determination of young men and women.

The methods for determining gender orientations in the self-concept included the following surveys: ego-identification (J. Marcia, 1970), masculine-feminine behavior (S. Bem, 1975), goal determination and goal pursuit (M. Rokeach, 1968), interpersonal attraction (T. Leary, 1974), and narratives "Me in 20 years", "Who Am I" (M. Kun, McPartland, 1984). Participants were 400 students of pedagogical universities in Kyiv, Ternopil and Chernihiv; men comprised 38% of the sample.

The most influential in the value system and perceptions of the future for both

men and women are family roles; such roles are also dominant in the self-concept descriptions. Men view the ideal image of a woman in more traditional terms than do women themselves – women portray an ideal female as more intellectual and socially advanced. The findings show that while there are many similarities in self-views of young men and women, men are more oriented on traditional male values, whereas women maintain values of both traditional and egalitarian nature.

The present research shows that young women are more oriented on the egalitarian relations whereas young men tend to endorse traditional gender orientations. Gender identity in both samples has perceptibly stereotypical nature, although less so among females. Traditional values are directed against the expansion of individual space of a woman in relation to the professional activities. Women students admit egalitarian with men in the concerning domestic sphere, but they share patriarchal opinions in relation to financial and legal responsibility of a husband. The gender roles selected by young men and women do not fit the “Procrustean bed” of their patriarchal division, as they contain quite a lot of egalitarian constructions of self-determination in professional occupations, identification, and communications. The future of students in their gender scenarios of life can also be described from the point of view of the ambivalent. Inheriting old stereotypes and accepting new, own values, modern students remains on the cross-roads of gender self-determination. Girls are more oriented to the egalitarian relations, than

boys, in whom traditional gender orientations prevail.

Reference gender *гендерна* identity in both selections has perceptibly stereotyped nature. Thus, life self-determination of youths is more conservative, stereotyping: “masculine” one is the activity in social, politic economic spheres, and everything “feminine” continues to be associated with a family, home duties, education of children. Girl-students show liberal options more often, they support the equal division of roles in a family, they want equal rights and possibilities for personal self-realization. These tendencies allow to state the growth of subject feminine potential, outline the psychological prospects of future life creativity of girls-students as the challenge for the traditional stereotypes.

Conclusion. This research shows the necessity of creating and implementing the gender policies based on the psychological principles of parity and androgyny of sexes, and on self-development and full vital realization of an individual. Development of gender competencies among young Ukrainians will enable to form a fair attitude towards the capabilities and status of a person regardless of his/her sex and create the possibility for maximum self-realization in mastering some sphere of life activities.

The social construction of gender in youth environment is determined by gender space of contemporary society, it is characterized by double contradiction: on the one hand, a partial solution of the ways of establishment of formal equality and appellation to the natural function of

women, on the other hand – new, alternative system of gender relations based on the principle “equality in difference”, tendency of equal rights and opportunities for self-realization of young men and women as unique subjects of socio-historical event. The tasks of social projects are: the modernization of high education, stimulation of creative work

among students, implementation of gender-sensitive technologies that facilitate the effect of equivalent presence of both male and female in the programs of social and economic development of the region in order to create egalitarian individual who understands the belonging to the Ukrainian people and the European Community.

GENDER APPROACH IN THE EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Avdieiev O. D.

student department of Software Engineering faculty of Computer Science
Kharkiv National University of Radio Electronics Kharkiv, Ukraine

In the modern world, the value of harmonious development of an individual, taking into account all aspects and characteristics of individuality, is difficult to dispute. Therefore, the problem of pre-school education today is more relevant than ever. The main goal of education is the education of a happy man: the boy-future man, the girl – the future woman. Modern education should contribute to the formation of the personality of future women and men with a sufficient understanding of the specific social functions that are determined by gender.

Keywords: gender, education, children, preschool, behavior, science, personality.

Gender pedagogy is the science of the upbringing and training of boys and girls, the development of their gender identity and value orientations, behavior implemented in communication and activities through active learning and reproduction of social experience and culture.

The goal of gender education: in the return of traditional gender values – education in boys traditional male qualities (activity, determination, courage, initiative), and in girls – traditional female qualities (kindness, compassion).

Under the influence of educators and parents, a preschooler must learn a sexual role, or a gender pattern of behavior, which a person adheres to in order to be defined as a woman or a man. Multi-sex education in kindergarten is largely based on the individual characteristics of a particular child. Purposeful education provided to a girl or boy at preschool age will significantly affect the development of the

personality and allow manifestation in girls and boys of those personality traits that will allow them to be successful in modern society. And it is necessary to begin this upbringing at a preschool age. Consider the tasks in accordance with the age of preschoolers.

The age of 3-4 years: the ability to differentiate themselves from the representatives of the other sex: “I am a boy. I am a girl»; the formation of a system of ideas about mom, dad, man, woman, the characteristics of their behavior; development of skills to take care of cleanliness, appearance.

Children 4-5 years old: development of the ability to identify oneself with representatives of one's gender; development of skills to correlate their sex-role behavior with the behavior of others; adequately assess the behavior of other peers and their own; education needs and the development of knowledge, the ability to take

care of their health, the body at an affordable level, cleanliness, appearance; to form an idea of a man and a woman, the types of their activities, professions, internal and external aspects of masculinity and femininity; laying the foundation of a humane attitude towards adults, peers of one's own and the opposite sex; development of an understanding of the partnership nature of life in the family and kindergarten.

Senior preschool age of 5-7 years: assisting a child in knowing himself, realizing his own image "I am a boy" and "I am a girl", in experiences of preschoolers; the formation of ideas about the emergence of a new life with a common mechanism of childbirth; development of communicative skills and abilities to implement a diverse sex-role repertoire in game situations and real life activities; formation of ideas about the rules of behavior with strangers.

What is the difference between the development of boys and girls and is it any different? Scientists have shown that the differences between boys and girls are already noted in embryonic development. Newborn girls have less weight, heart, lungs, muscular density. But after 4 weeks, girls overtake boys in development, they start to walk and talk earlier. They better resist infections, they have better developed tactile sensitivity to odors. Boys are better trained by sight, and girls by hearing. The brain of boys in comparison with the brain of girls is more progressive, differentiated, inventive, functional, economical, purposeful; in terms of social contacts, girls are more productive, active.

Girls and boys differently perceive and process positive information, including a different cortical system. And this determines a different emotional attitude to the perceived world, its comprehension.

Emotionally, girls are more vivid and often show sympathy, their resistance to stressful situations is higher, and their adaptation to new conditions is more successful. Boys and girls differ in interests and preferences, which manifests itself, as we know from practice, in games and productive activities. The mechanism of gender education of children of preschool age are personality-oriented technologies.

Means – games, folk tales, proverbs, lullabies; methods – problem situations, cognitive developmental conversations. In kindergarten, a game is a school of emotionality, imagination and fantasy, taking and playing roles, communicating with peers and adults. In the game activity, the child learns, improves his capabilities and abilities to play various roles. Girls for the game do not need a large area, enough small space in the room or on the street to play, for example, in the «daughter-mother». According to the research it is known that the favorite hobbies of girls of preschool age are rhythmic gymnastics, music, dance, English, drawing. Favorite toys are dolls, soft toys with which girls play role-playing games. Starting from 2-3 years, girls repeat the same events in the game several times: feeding the doll, bathing the doll, laying down to sleep, riding in a wheelchair, etc. The richer the girl's impression of the world, the more varied the game actions. Girls 3-5 years old love to play in same-sex

teams, that is, with girlfriends or a teacher, mom. Favorite scenes – family, profession. Favorite role-playing games of girls 5-7 years old: “Family”, “Shop”. «Hospital», «Beauty Salon», «Kindergarten», «Fashion Show», etc. The girl is already able to build a plot, come up with rules, agree with the players. The main task of an adult is to orient the girl in possible play actions, thereby giving an opportunity to realize actions and plans in an independent game. Boys are characterized by the use of more space for heavy traffic, for research: they want everything to reach, touch, try. In 2-4 years, a boy, mastering a subject-manipulative game, learns to deal with objects and toys. During this period, for the intellectual development of the child non-Center for Scientific Cooperation «Interactive Plus» 152 Innovative technologies in science and education the saturation of the gaming environment is bypassed: moving toys on a stick, with a rope, clockwork, batteries, mechanical; toys – pyramids, inserts of different sizes, constructors, mosaics, etc. A boy at any age breaks and disassembles toys, this is a manifestation of research and creative abilities. A boy of 4-5 years old performs play actions, assuming roles and role-playing behavior. At 5-7 years old, the boy is able to independently create a game plot: to invent, combine and develop the plot of the game based on personal experience, acquaintance with artistic works, fantasies. The appearance of gaming designs are influenced by toys. Their thematic diversity is associated with impressions of the world

and gaming interests. The task of the teacher is to properly equip the gaming environment, a well-thought out selection of game material contributes to the fact that children's games become thematically diversified. Encourage children to different types of substitution, design complex objects – substitutes; if necessary, include in the game imaginary objects; Replace individual game actions with a word, while developing independence, initiative, and creativity. The interaction of the kindergarten with the family is a necessary condition for the successful solution of problems. Parents are the base, without which it is impossible to build the process of raising a child. The model of parental behavior, their relationships and relationships are the basis of the child's psychosexual development, the formation of his psychological gender, the formation of gender identity. The process of upbringing in kindergarten needs to be structured taking into account the gender characteristics of the pupils, modern pedagogical reality.

Bibliography

1. Babaeva T.I. Play and preschooler. – SPb.: Childhood-press, 2004.
2. Breslav G.M. Emotional features of personality formation in childhood. – M.: Pedagogy, 2009.
3. Weiner M.E. Gaming technology behavior correction preschoolers. – M.: Pedagogical Society of Russia, 2009.
4. Eliseeva T.A. Gender approach. Implementation in the conditions of the Federal State Educational Standards to: “Teacher” / T.A. Eliseeva, L.V. Klimina, OS Chron. – Volgograd, 2016.

ЕВОЛЮЦІЯ РОЗУМІННЯ ВІРТУАЛЬНОГО

Храменок Л. О.

викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти

КЗ Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Ключові слова: віртуальна реальність, віртуальність, дійсність, реальність.

Людина завжди намагалася розширити свій життєвий світ. Осмислити минуле, зазирнути в майбутнє – ці проблеми завжди цікавили людство. І поява віртуальної реальності якраз і допоможе нам осмислити властивість трьох просторів буття. Тобто як співвідносяться між собою суб'єктивний, штучно створений світ людини та об'єктивний світ природи.

Розвиток віртуальної реальності починається з античної, східної, візантійської та схоластичної філософії, але за нашими спостереженнями, найпомітніші зміни відбулися тільки наприкінці XX століття, цей термін набув статусу науковості та став розглядатися у філософському дискурсі.

Аналізуючи поняття «virtus» в історії філософської думки можна помітити, що воно належало до ідеальної сфери та відображало становище свідомості людини. Цей термін, як уже було зазначено, зустрічається в працях Аристотеля, Василя Великого, Миколи Кузанського, Фоми Аквінського, Дунста Скота. Але починаючи з XX століття найбільший внесок у розвиток віртуальної проблематики внесли багато вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як М. Маклюєн, Ж. Бодріяр, Е. Тоффлер, М. А. Носов, М. Ю. Опенков, І. Г. Корсунцев, Ю. Г. Легенький,

Л. М. Нікітін, О. Н. Астаф'єва, Р. Шилдз та інші.

Термін *virtus* активно використовувався ще в античній філософії. Цим терміном римляни називали військову відважність чи стан душевного підняття воїна. А з іншої сторони – це вища доброчесність(мудрість).

Також, розглядаючи буддизм можна помітити, що система понять з корнем *vt* займала одне із центральних місць, та означала події які відбуваються, породжуючись в даний момент чиеюсь активністю.

Відмічаючи важливу роль поняття «віртуального» у середні віки, слід зазначити, що не лише буття стає об'єктом вивчення а й способи його прояву. Необхідно відмітити, що саме у середньовічній схоластичній філософії Фома Аквінський за допомогою категорії віртуальності виділяє деякі ієрархічно обумовлені ступені світу: душі мислячої, душі тварин, душі рослин: «Необхідно признати те, що в людині не існує ніякої іншої субстанціальної форми, не враховуючи тільки субстанціальної душі, і що остання, як скоро вона віртуально містить в собі душу чуттєву і душу вегетативну, рівним чином містить в собі форми нижнього порядку і виконує самостійно і сама всі ті функції, які в інших речах

виконуються менш досконалими формами» [1, с. 850 – 851]. З позиції даного розуміння, враховуючи таке бачення віртуальності переосмислюються такі категорії як «можливість», «форма», «матерія», «субстанція». Сутність віртуального розглядає в своїх працях Микола Кузанський. Він розкриває віртуальність як абсолютну силу – Бога, котрий породжує все, а також як насіння горіхового дерева, яке розкривається в нове дерево. В роботі «Про бачення Бога» він зупиняється на розумінні проблеми віртуальності і актуальності, які наділяв енергією та існуванням відповідно. При цьому М. Кузанський детально з'ясовує, що вся реальність та вся істина сконцентрована на Богові якого розумів як трансцендентну нескінченну істоту та живий організм завдяки світовій душі: «Значить, дерево в тобі, Богові моєму, є сам ти, Бог мій, і в тобі істина і прообраз його буття; рівним чином і насіння дерева в тобі є істина і прообраз самого себе, тобто прообраз і дерева, і насіння. Ти істина і прообраз» [6, с. 47].

Продовжуючи розгляд середньовічних праць не можна не звернути увагу на теорію реальності логіка Дунса Скота, головним пунктом якої стає слово «virtus». Разом з тим, він використовував термін «віртуальний», як певний місточок між формально єдиною реальністю та нашим різностороннім досвідом. Як відмічає М. А. Носов «віртуальний простір – як протилежність природному тілесному простору – містить інформаційний еквівалент речей. Віртуальний простір

примушує нас відчувати так, як наче то ми маємо справу прямо з тілесною чи природною реальністю. Як наче то...» [7, с. 35].

Але все ж таки, предметом спеціального розгляду не зважаючи на досить багатий метафізичний зміст поняття «віртуальний» воно не було, а лише вводилося впевненому контекстному вживанні. А у класичній філософії і науці проблема віртуального напевний час випадає з філософського розгляду. І потрапляє у сферу філософського вживання на початку XX століття, але уже у більшості випадків втрачає той багатий смисл яким була наділена в середні віки. Тепер уже у працях А. Бергсона поняття «віртуальний» розглядається у контексті діяльності свідомості і несвідомості.

Стрімке використання поняття «віртуальний» винятково обумовлюється розвитком технологій віртуальної реальності, за допомогою яких людина може одержати відчуття псевдореальності штучно створеного середовища.

В ХХ столітті термін «віртуальний» стає досить розширеним в різних сферах буття, до того ж зміст його значно розширюється. Наприклад, у квантовій механіці відоме поняття віртуальної частки, яка є невід'ємною і необхідною частиною дійсності, реальності, представленій як потенціальна можливість. Віртуальні частки також свідчать про кризовість і неприйнятність опозиції «модель – реальність» для опису феноменів, що існують частково і мають лише ситуативну актуальність.

Крім того, можливим стає розгляд віртуального як особливого роду реальності (наприклад в роботах А. Арто в розробленій ним концепції театру), буття і пояснення причин його існування. Так, А. Арто говорячи про завдання театру на писав: «Алхімія, як театр, являється мистецтвами, так би мовити, віртуальними, – мистецтвами, які не несуть в собі ні своєї цілі, ні своєї реальності» [2, с. 8].

Якщо говорити про пізнання, то наш час характеризується проникненням терміну віртуальна реальність у різні технічні, гуманітарні та природничі науки. Причому в кожній області знань термін «віртуальність» інтерпретується по-різному. У фізиці – це особливий стан мікрооб'єктів. Через поняття віртуальності в фізику проникає уявлення про неметричну форму об'єктивного існування, тобто бачення себе через інше та розчинення себе в іншому, де віртуальність визначається як спосіб існування ідеального. У психології віртуальність – особливий стан суб'єктивного. Особиста чи суб'єктивна історія завжди віртуальна. Наприклад, ми часто в думках прокручуємо різні епізоди нашого життя, хочемо повернутись в минуле і щось змінити, при цьому домислюємо, прокручуємо в уяві різні траєкторії, але реальність непідвласна уяві. У комп'ютерних технологіях віртуальністю є особливий режим роботи комп'ютера, де, як пишуть Б. Джегутанов, В. Стрельченко, В. Балахонський, Г. Хон: «віртуальна реальність виступає як новітня технологія, а подібні

явища, що відбуваються без технічного оснащення, трактуються як патологія» [5, с. 76].

Віртуальна реальність має різну інтерпретацію в залежності від галузі застосування чи то фізики, чи психології, чи техніки і т. д. У кожній області знань це поняття досліджували різні вчені. Зокрема, можна виділити, що в фізиці – це В. А. Кайдалов, у психології – М. А. Носов, у техніці – С. П. Капіца, Ю. С. Желтов, у музиці – Т. В. Смірнова. Питання комп'ютерної віртуальної реальності як комплексного підходу до вивчення проблем сучасного мистецтва досліджують – О. Н. Астаф'єва, П. Борсук.

Зазначимо, що на сьогодні віртуальна реальність бурхливо розвивається, особливо у сфері інформаційних технологій. У цій галузі, зокрема, вивчається інформаційне суспільство, в якому важливу роль відіграє інформаційна культура, яка формується на основі комунікацій та в силу своєї непередбачуваності стає некерованою. Оскільки створення практик на основі інформаційних технологій відбувається в реальності, що постійно змінюється, то перед нами постає проблема існування суспільства без об'єктивної та суб'єктивної його основи, коли життя нагадує гру.

Розглядаючи культурологічний напрямок дослідження віртуальної реальності ми приходимо до висновку, що в інформаційному суспільстві суб'єкт сам створює і розвиває середовище в якому існує та сприймає його за допомогою віртуальної форми.

Кожна окрема наука не може існувати сама по собі без тісної взаємодії з іншими науками. Необхідно не забувати про те, що хоча поняття «віртуальна реальність» відбиває цілісне явище, але все ж таки воно складається із взаємодії двох слів віртуальності та реальності. Тому і визначаючи «віртуальну реальність» нам необхідно визначитись яку реальність ми маємо на увазі. Якщо розглядається реальність у сфері інформаційних технологій, то ми маємо справу з комп'ютерною віртуальною реальністю. Коли ж ми сприймаємо реальність за допомогою відчуттів, то в даному випадку під віртуальною реальністю ми будемо розуміти певні стани свідомості.

Необхідно навчитись розрізняти поняття реальності та дійсності. Так, реальність є буття – в – собі, це те що існує, є перехідним, може виникнути. Така ж категорія як «дійсність» відображає неперервний рух, неперервні зміни. Тобто дійсність це буття щого в дії. Адже, як відомо є реальне буття, тобто світ існування, та ідеальне буття, тобто світ сутностей.

Так, Афанасьєва В. В. відмічає необхідність розгляду віртуальності як багаторівневої системи. Необхідно підкреслити, що «віртуальність нікуди не приведе, якщо реальність не підготувала нового стійкого стану. Віртуальність – лише дорога до нової реальності. І це вселяє надію, що розвиток більшою мірою визначається вже відомими нам законами. Проте будь-який стан рано чи пізно стає нестійким, і будь-яка система знову потрапляє не

перехідні віртуальні шляхи» [3, с. 52].

«Нестабільність, невизначеність і багатозначність процесів, що розвиваються в суспільстві, пише А. П. Фомін, розглядається не як прояв патології системи, а як ознака і умова її життєздатності. Різноманітність елементів в системі робить її стійкою до багатоваріантного майбутнього» [8, с. 26].

У науковій літературі можна зустріти різні інтерпретації терміну «віртуальний». Так, В. С. Бабенко поняття «віртуальний» розуміє як «щось, яке хоча і має усі характеристики конкретної речі, але не може бути визначене як ця річ, тобто не є дійсним» [4, с. 107]. Дане визначення доповнює В. І. Шеревров стверджуючи, що «прикметник «віртуальний» у своєму первинному значенні означає, що будучи прикладеним до окремого об'єкту, воно перетворить його в ранг суб'єкта, наділеного особливими досконалими якостями, природженою енергією, що дозволяє цьому суб'єктові брати активну участь в перетвореннях і взаємодії з іншими об'єктами буття» [10, с. 57], іншими словами віртуальний – це активний суб'єкт якому притаманна власна воля, що в даному контексті відповідає області квантової електродинаміки, де віртуальним називають фотон який існує протягом дуже короткого проміжку часу та не фіксується засобами спостерігача, на відміну від вільного фотона, якого можна зафіксувати. Дана інтерпретація поняття «віртуального» наведена В. І. Шеревровим на наш погляд більш вдала, поскільки чітко розкриває всі сторони

такого непростого поняття як «віртуальне», на відміну від попереднього дослідника.

На відміну від опозиції віртуальне – реальне, враховуючи інтерпретацію віртуального як суб'єктивного має сенс розгляд опозиції віртуальне – об'єктивне. Подібну точку зору розділяє Ю. Шадських, виокремлюючи ідеї віртуальності «в трьох сенсах: 1) віртуальність, властива неживим об'єктам, створеним природою; 2) віртуальність, властива неживим об'єктам, створеним людиною; 3) віртуальність, властива самій людині як форма особливого стану психіки» [9, с.76].

Таким чином, віртуальна реальність дає змогу краще зрозуміти внутрішній світ людини, дослідити її різноманітні здібності, що тим самим допоможе їй у самовдосконаленні. Саме завдяки віртуальній реальності ми маємо змогу подивитись на себе збоку, переглянути свою поведінку в різних можливих світів.

Кожен окремий вид науки не тільки надає терміну «віртуальної реальності» свого тлумачення, а й навіть в межах однієї науки надає відмінних один від одного значень даного терміну.

Література

1. Аквинський Ф. Сумма теології. Москва, 2007. Т. 2. 648с.

2. Арто А. Театр и его двойник. Театр Се-
рафима / пер. с фр. и комментарии
С.А. Исаева. Москва: Мартис, 1993. 192с.
3. Афанасьева В. В. Тотальность виртуаль-
ного. Саратов: Научная книга, 2005. 104 с.
4. Бабенко В. С. Размышление о виртуаль-
ной реальности. Технология виртуаль-
ной реальности. Состояние и тенденции
развития / под ред. Н. А. Носова. Мо-
сква: ИТАР-ТАСС, 1996. С. 107–116.
5. История и философия науки / [Джегу-
танов Б. К., Стрельченко В. И., Балахон-
ский В. В., Хон Г. Н.]. Санкт-Петербург:
Питер, 2006. 368с.
6. Николай Кузанский. О видении Бога /
пер. В. В. Бахихина // Сочинения. В 2 т.
Т. 2. Москва, 1980. С. 33 – 94.
7. Носов Н. А. Виртуальная психология.
Москва: Издательство «Аграф», 2000.
432с.
8. Фомин А.П. Виртуализация социаль-
ной реальности в современном мире.
Известия Российского государственного
педагогического университета им.
А.И. Герцена. 2008. № 56. С. 16-28.
9. Шадських Ю. Еволюція смислового
значення поняття «віртуальна реаль-
ність». Філософські науки: [збірник на-
укових праць] / відповідальний редак-
тор В. Л. Петрушенко. Львів: Видавни-
цтво Національного університету
«Львівська політехніка», 2012. С. 73-78.
10. Шереверов В. И. Определение свойств
виртуального. Виртуальное простран-
ство культуры: Материалы научной
конференции (11 – 13 апреля 2000г.).
Санкт-Петербург: Санкт-Петербург-
ское философское общество, 2000. С.
56 – 58.

HERITAGE ANTONY RADIVILOVSKY AS A SOURCE OF THE RESEARCH OF UKRAINIAN MORALITY AND ETHICAL OPINION OF BAROQUE EPOCH

Spivak V.V.,

PhD, Academy of the State Penitentiary Service

The study examines the possibility of using the ancestral heritage of Anthony Radivilovsky as a source for the study of the Ukrainian moral and ethical thought of the XVII century. The research potential of the source is established and the conclusion about the relevance of its use in scientific work is concluded.

Keywords: philosophy, Ukrainian culture, moral teaching, baroque, sermon.

In the XVII century a number of prominent Orthodox preachers worked on Ukrainian lands, among them: Lazar Baranovich, Ioanichi Galyatovsky, Anthony Radivilovsky, and others like that. Until recently, their work was studied mainly from the point of view of literary qualities. Examples of such studies may be the works of Markovsky [7], V. Krekotnya [6], I. Chepigi [1], and others like that. Recently, however, there has been an increasing involvement of the work of Ukrainian church thinkers and preachers as a source for the study of Ukrainian philosophical thought. This is in particular the works of L. Dovgoy [2; 3], V. Semi [4], M. Korzo [5], M. Kuchinskaya [10], and others. These studies testify to the high potential of the legacy of Ukrainian church thinkers of the XVII century as historical and philosophical sources, but their philosophical, in particular, the moral and ethical component, remains insufficiently researched today and requires more detailed attention.

Anthony Radivilovsky left a rich legacy of over 300 sermons. This work was studied mainly in the bosom of literary studies and its philosophical component remains beyond the attention of researchers (with the exception of the works of L. Dovgoy [2]).

In the sermons of Anthony Radivilovsky the main tendencies of philosophical-anthropological and moral-ethical thought of Ukraine of the XVII century were reflected. In the center of his teaching is a “living” earthly man with its virtues and flaws. So, Antony Radivilovsky, in the spirit of orientation towards the inner “spiritual” essence of man, inherent in polemics and figures of the brotherly movement, writes about self-knowledge of man as a condition for the achievement of happiness not only of heaven but also of the earth: “Happy is the one who wants to know himself” [8, ark. 922]. At the same time, Anthony Radivilovsky writes about man as a combination of soul and body that are comple-

mentary and interdependent in man [9, 113], so the soul acts with the help of the body and can't do without it in the cause of salvation, although it must deal with sinful trains body Therefore, the body is called the preacher of the brother of the soul [9, 383]. The latter tendency coincides with the gradual justification of the bodily nature of man characteristic of the patriot Christian anthropology.

The main subjects of moralistic examples in the sermons of Radivilovsky are the theme of the righteous and sinful (that is, moral and immoral) life, as well as the theme of the rewards for righteousness and punishment for sinful behavior, etc. The statements of Antony Radivilovsky are closely linked to the life of the contemporary society and are a kind of response to its challenges and problems. For the moral precepts contained in the sermons of Antony Radivilovsky characteristic detailed elaboration of the rules of Christian behavior in different life situations (human relations and the surrounding "social world"), which makes his preaching heritage an extremely important source for the study of Ukrainian moral and ethical and philosophical and anthropological thought XVII century Considering the proper life of a Christian, Anthony Radivilovsky refers to a wide range of philosophical moral and ethical categories (good, evil, justice, mercy, etc.),

which fills his intonation with deep philosophical content.

From all the above, we can conclude that it is possible to use such non-specific philosophical sources as church sermons to study the history of domestic philosophical and anthropological thought.

References:

1. Галятовський Іоаникій. Ключ розуміння; підгот. І.П. Чепіга. Київ: Наукова думка, 1985. – С. 53 – 238.
2. Довга Л.М. Свобода волі у проповідях Антонія Радивилівського // Київська Старовина. 2002. – №2. С. 56 – 60.
3. Довга Л.М. Соціальна утопія Інокентія Гізеля // Україна 17 століття: суспільство, філософія, культура. Київ: Критика, 2005. – С. 227 – 266.
4. Зема В.Є. Есхатологічні мотиви в руських проповідях на м'ясопуст (XVI – перша половина XVII ст.) // Соціум. 2004. – Вип. 4. С. 199 – 214.
5. Корзо М.А. Образ человека в проповеди 17 века. М.: ИФРАН, 1999. – 190с.
6. Крекотень В.І. Оповідання Антонія Радивилівського. Київ: Наукова Думка, 1983. – 408с.
7. Марковский М.Н. Антоний Радивилевский, южнорусский проповедник XVII века. К.: У-т св. Владимира, 1894. – 183 с.
8. Радивилівський Антоній. «Вінець Христов...». К.: К-П Лавра, 1688.
9. Радивилівський Антоній. «Огородок...». К.: К-П Лавра, 1676.
10. Kuczyńska M. Ruska homiletyka XVII wieku w Rzeczypospolitej (Ewolucja gatunku – specyfika funkcjonalna). Szczecin, 2004. – 190 s.

ВЕЛНЕС ТУРИЗМ ТА ЙОГО ОСОБЛИВАСТІ

Р.В. Матюшенко

Ключові слова: велнес-туризм, філософія, гармонія душі і тіла, економічні прогнози, фізичні навантаження, стандарти якості, міжнародний досвід, практика подорожей, життєвий тонус, духовна релаксація.

Анотація: В статті розглянуті питання організації оздоровчого туризму. Велнес туризм це філософія, прагнення до гармонії душі і тіла. В зв'язку з цим напрямок Wellness здатний надати неоціненну допомогу всім, хто хоче жити в гармонії з собою і оточуючими, завжди добре виглядати і зберігати здоров'я на довгі роки.

То що ж таке Велнес? У певному сенсі Wellness – це філософія, прагнення до гармонії душі і тіла. Термін Wellness з'явився близько 20 років тому і в широкому розумінні він означає здоровий спосіб життя.

Складові Wellness – це баланс тіла і розуму, термін, що поєднує в собі фізичне і ментальне здоров'я, правильне харчування, розумні фізичні навантаження, відмова від шкідливих звичок, комплексний догляд за собою, повноцінний відпочинок і добре ставлення до світу.

Мета Wellness – змусити людей серйозніше замислитися про своє здоров'я. Тому, що погана екологія, постійні стреси, незадовільна якість харчування, недолік в русі, скажений темп сучасності вимагають від нас величезних сил – фізичних і емоційних. Напрямок Wellness здатний надати неоціненну допомогу всім, хто хоче жити в гармонії з собою і оточуючими, завжди добре виглядати і зберігати здоров'я на роки.

На сьогоднішній день Wellness являє собою потужну і швидко зростаючу індустрію, яка допомагає уповільнити старіння, продовжити молодість і підвищити свій життєвий тонус. Одну з найважливіших ролей в популяризації Wellness зіграв Пол Зейн Пілзер із США, який у 25 років став мільйонером, трохи пізніше – професором університету і автором багатьох бестселерів який створив собі стан на індустрії Wellness. Індустрія Wellness охоплює безліч секторів світової економіки від виробництва продуктів харчування до косметології, стоматології та туризму. Одна з галузей яка найбільш динамічно розвивається в цій індустрії (наряду з виробництвом продуктів для збалансованого харчування – біологічно активних добавок до їжі), є розвиток велнес – туризму.

Хоча оздоровчий туризм є відносно новим поняттям, численні археологічні знахідки свідчать про те, що практика подорожей з метою зміцнення

здоров'я існує вже тисячі років. Стародавні греки, щоб відновити здоров'я, відправлялися в святилище бога медицини Асклепія, де знаходилися купальні і майданчики для вправ. Римляни здійснювали поїздки на мінеральні та термальні джерела, на морське узбережжя з приливними басейнами, в місця з розслаблюючими ландшафтами і корисним для здоров'я кліматом. Мертве море було популярним курортом серед римлян, євреїв і єгиптян.

Сьогодні ці традиції зберігає і розвиває індустрія велнес-туризму. Велнес – туризм – це відвідування у різних країнах місць які супутні духовній релаксації, де можна розслабитись і отримати комплекс процедур по догляду за тілом такі як: класичний масаж, вакуумний масаж, ароматерапію, гідротерапію, грязелікування, інгаляції, літотерапію (вплив на організм за допомогою каменів), магнітотерапію, кольоротерапія і стрес-контроль, різні дихальні вправи, заняття на спеціальних тренажерах, відвідування СПА-центрів, різних спеціальних косметичних салонів з більш широким спектром послуг, ніж звичайних косметологічних кабінетах.

В сучасних центрах застосовується велика кількість незвичайних методик, як то: лікування сміхом і музикою. Так, американські послідовники Wellness стверджують, що такі заняття підвищують внутрішнє здоров'я людини, підвищується рівень мелатоніну, який, в свою чергу, здатний захищати організм на всіх рівнях, а також сповільнювати його старіння. Головне в стилі Wellness

– це задоволення від процедур і занять, їх систематичність і сприятливий вплив на ваше самопочуття і душевну рівновагу.

Найбільш повне визначення велнес-туризму було запропоновано Бернським університетом, в якому говориться, що оздоровчий туризм є «сукупністю всіх відносин і явищ, пов'язаних з поїздкою і проживанням людей, основною мотивацією яких є збереження і зміцнення їх здоров'я». Оздоровчий туризм відрізняється від медичного туризму мотивами мандрівників. Медичні туристи зазвичай подорожують, щоб отримати лікування від діагностованого захворювання. Велнес туристи відвідують курорти, щоб позбутися перевтоми і стресу, відновити сили і здоров'я, знайти внутрішнє благополуччя і задоволеність життям. Під час подорожі люди відчують себе більш живими, тому що в цей час, чуттєве сприйняття – переживання – займає більше їх свідомості, ніж думання. Вони стають більш присутніми і справжніми.

То що є основними ресурсами оздоровчого туризму? Основними ресурсами оздоровлення є: морський, гірський, лісовий або пустельний клімат, мікроклімат печер, мінеральні і термальні води, лікувальні грязі і гази, морська вода і продукти моря, цілющі трави і рослини. Оздоровлення кліматом використовує такі аспекти навколишнього середовища, як чисте повітря, температура, вологість і сонячне світло. Мандрівників приваблюють «піднесені» ландшафти, які через орга-

ни почуттів роблять благотворний вплив на їх здоров'я. Це не випадково, що багато курортів розташовані в красивих місцях на березі моря або в горах. Важливим є той факт, що оздоровчий туризм спонукає до здорового способу життя. З іншого боку, велнес туристи, є послідовниками здорового способу життя та їх подорожі є його продовженням. Велнес туризм вносить свій позитивний внесок у здоров'я, працездатність, продуктивність і у відносини з сім'єю або друзями.

Географія велнес туризму різноманітна. Традиційні способи оздоровлення і місцеві природно-кліматичні ресурси визначили особливості велнес туризму в різних регіонах світу. Велнес туризм в Європі заснований на СПА і таласотерапії, тому тут популярний відпочинок на численних термальних джерелах і морських курортах. Американці фокусують увагу на зниженні зайвої ваги і боротьбі зі стресом; вони віддають перевагу активному відпочинку, фітнесу і правильному харчуванні. Традиції оздоровлення в Азії мають тисячолітню історію, і деякі практики, наприклад, аюрведа, йога, тайський масаж, цигун, акупунктура включають оздоровчі аспекти, які лежать в області велнеса. Вони приділяють більше уваги боротьбі зі старінням і досягненню довголіття, прагнуть виглядати і відчувати себе молодше.

Щорічно попит на оздоровчий туризм зростає. Так, згідно з дослідженням The Global Spa and Wellness Summit 89% респондентів відзначають, що

оздоровлення на курорті є надзвичайно важливим для їх благополуччя.

Таким чином велнес туризм стає глобальною індустрією, яка змінює життя мільйонів людей в кращу сторону.

Нещодавно різноманітність Wellness послуг поповнив ще один унікальний об'єкт – спортивно-оздоровчий центр «Україна Wellness & SPA», який знаходиться в місті Трускавці. Унікальні технології на базі світового досвіду дозволили цьому центру стати в один рівень з такими всесвітньо відомими центрами як Carillon Miami Wellness Resort, Inter Continental Hotels Group, Miraval Group. В цьому загальнооздоровчому центрі Трускавця для відновлення здоров'я закладені такі функції як: підтримка життєвих сил людини; ліквідація негативного впливу стресу на організм людини; нормалізація маси тіла; омолодження; наповнення організму силою і енергією та інші. Інфраструктура велнес центру в цьому санаторії складається більш ніж з 20 напрямлень.

Але все ж таки серед всіх ринків, пов'язаних з сегментом велнес-туризму, виділяються США, де на оздоровчі подорожі витрачається більше \$200 млрд на рік. Однак за кількістю поїздок (майже 250 млн) попереду відпочиваючі з Європи. У той же час найбільш швидкозростаючим в цьому напрямку є Азіатсько-Тихоокеанський регіон, де відбувається до 200 млн поїздок, а загальна кількість витрачених велнес-туристами коштів становить понад \$ 110 млрд – при середньорічному прирості близько 28% і 32% відповідно.

ACCESSIBILITY OF ENTERPRISES OF THE RESTAURANT BUSINESS IN KHARKOV REGION IN THE SECTOR OF INCLUSIVE TOURISM

Abramov V. V.

Associate professor of Department of Tourism and Hospitality Management
O. M. Beketov National University of Urban Economy

Kraynyuk L. M.

PhD, Professor of Department of Tourism and Hospitality Management
O. M. Beketov National University of Urban Economy

Polchaninova I. L.

PhD, Associate professor of Department of Tourism and Hospitality Management
O. M. Beketov National University of Urban Economy

Keywords: inclusive tourism, restaurant business, design, accessibility

In modern conditions, the priority is to focus on ensuring a decent standard of living for the population of the country in its regions, cities and districts. Therefore, it is important to improve the market of services and its main segment – the market of restaurant services. This market is multidimensional in nature and operates under the influence of internal and external factors.

Currently, in our country, there is an intensive development of the restaurant business [1]. This process affects almost everyone since consumers of restaurant services are all residents and guests of the city to a large extent. Modern life is unthinkable without a rest in a cosy cafe or restaurant. Employees of many enterprises and organizations use the services of restaurants, cafes, buffets during the working day. In recent years, an increasing number of people have chosen restaurants of various levels and classes as a venue for banquets on the occasion of any special events. Nowa-

days, new catering enterprises appear everywhere, varying in size and type of service.

The development of the restaurant business is also of great importance for the creation and modernization of the tourist infrastructure of the region. According to some researchers, the main factor hindering the development of inbound tourism in Ukraine is the lack of a hospitality industry that meets modern international standards [2 – 3].

Since restaurant services are an integral part of the tourist package, the presence of various enterprises that provide quality catering services makes a significant contribution to shaping the image of the city (tourist centre).

However, not all people can equally use the services of existing enterprises of the restaurant business. The reason lies in the availability for people with disabilities of insurmountable barriers in the buildings of institutions of restaurant industry and on the ways of movement [4].

The researches of V. V. Arkhipova, N. I. Beloshapki, A. Yu. Zavadinska, T. E. Litvinenko, V. I. Karsekina are devoted to the organization and planning of the restaurant industry. The works of T. T. Nikulenkova, G. M. Yastinoi, A. A. Mazaraki, and others are devoted to the problems of designing restaurant enterprises. Abroad, similar issues were addressed by J. Burnett, M. O'Neill, J. A. Knight, E. Steinfeld. However, as noted by L. Ringaert, B. Knutson, D. Rapson, in-depth research on this topic is not enough [5].

The aim of the study is to assess the accessibility of the environment of enterprises of the restaurant industry in Kharkiv for tourists with disabilities and other people with limited mobility.

Carried out in 2018 in Kharkov, the monitoring allowed fixing the accessibility level of 150 objects, which were conditionally divided into 11 categories. The accessibility level of each object was assessed on a three-point scale by 8 functional zones.

The average level of accessibility of all examined objects was $K_d = 2.28$. At the same time, the availability of parking was 2.28; adjacent areas – 2.6; information systems – 2.06. That is, in most cases, low-mobile tourists cannot independently receive services and they have to resort to outside help.

In restaurants with 23 checked objects, entrance zones in 6 objects and in 7 ways of movement inside buildings, etc., are recognized as inaccessible. In one object there may be several inaccessible zones, the presence of at least one of them indicates inaccessibility. There are 13 such

objects or 11% of all examined restaurants. The inaccessible are zones with insurmountable barriers. If there are no insurmountable barriers, the zone is considered accessible with outside help, no matter how large its volume is. For example, an entrance node without a wheelchair ramp can be overcome by using several assistants, but if the wheelchair does not pass through the door, then it is considered inaccessible.

The proportion of persons with disabilities who positively assess the level of accessibility of facilities and services in the restaurant industry averaged only 14%.

The next stage of monitoring data analysis is the determination of the scope of work on the adaptation of objects. When compiling questionnaires for each object, recommendations on its availability were provided – reconstruction, provision of rehabilitation equipment, an alternative form of service.

Each object of the restaurant industry was evaluated by 8 functional zones (Table 1). 58,2% of the zones require total reconstruction, of which 83% are on the way to the stops, 65,8 – for parking, 40,5 – in the territory, 85,5% – for the entrance groups and almost all objects have an insufficient system of information for the disabled and other low-mobile groups of the population.

Repairs are required for 58.2% of all zones, of which 10.38% is for repairing roads from the objects to public transport stops, 8.23% of all repairs are due to parking, 5.07% – on the territory of facilities, 10, 68% – on incoming knots and so on.

Table 1

Recommendations for the adaptation of objects of the restaurant industry

Functional zones	No reconstruction required	Necessary reconstruction	Technical solutions impossible – organization of an alternative form of service	Total
Movement paths to the object from stopping the transport	16,93	83,00	0,00	100
Movement paths to the object from parking	34,07	65,80	0,00	100
Territory adjacent to the building (area)	59,27	40,53	0,00	100
Entrance to the building	13,47	85,47	0,07	100
Movement paths inside the building	52,20	42,67	0,07	100
Zone of the special purpose of the building (premises for visitors)	76,87	22,73	0,00	100
Sanitary and hygienic facilities	73,00	27,00	0,00	100
Information system on the object	1,53	98,47	0,00	100
All zones and areas	40,92	58,21	0,02	100
In total,%	40,92	58,21	0,02	100

Of all the examined objects, 10.6% were found out inaccessible, with third-party helpers – 86.3%, self-sustained – 3.1%.

In conclusion, we note that only a small number of objects requires serious and expensive repairs. In most cases, an inaccessible object differs from that accessible by the presence of a high threshold, a curb, and a lack of information for persons with disabilities of various categories – tactile and visual.

Further research should be aimed at improving tools for organizing monitoring of the creation of conditions for improving the accessibility of restaurant infrastructure and restaurant services for disabled tourists and low-mobile population groups. The achievement of a high level of accessibility will affect the attend-

ance of restaurants, which will positively affect the number of foreign and domestic tourists, small and medium businesses, and replenish the budget.

REFERENCES

1. Orlova O. Restaurant business in Ukraine: This is Just the Beginning / Olga Orlova. // Destinations UA magazine. – 2019. [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: <https://destinations.com.ua/wining-dining/chefs-sommeliers/756-restaurant-business-in-ukraine-this-is-just-the-beginning>.
2. Orlova O. M. The problems of the hotel and tourism business in Ukraine / O. M. Orlova // Business Inform. – 2017. – No. 1. – Pp. 153 – 160.
3. Poltavska O. Development of enterprises of restaurant industry based on marketing principles. / O. Poltavska. // Socio-Economic Problems and the State. – 2017. – No.17 (2). – Pp. 144-153.

4. Burnett J. What services marketers need to know about the mobility disabled consumer' / J. Burnett // The Journal of Services Marketing. – 1996. – Vol. 10. – No. 3. – P. 3–20.
5. Ringaert L. Is Your Business Open to All? (Ten Point Checklist) / L. Ringaert, B. Knutson, D. Rapson // Universal Design Institute, Faculty of Architecture. – University of Manitoba. – 2001.

ECOTOURISM: ADVANTAGES AND PERSPECTIVES

Lyashok D. K., Tomyn A.S.

National Aviation University

Keywords: ecotourism, tourism, tourist, tourist services, nature, tourist market, natural resources, recreation.

Nowadays, tourism has gained greater popularity. Together with the increase of demand on tourist services, appear the new interesting types of tourism, which are able to attract attention even of the most demanding tourists. However, such rapid development can inflict considerable harm to nature and environment.

Ecotourism is a tourism, which includes travel to places with relatively untouched nature, with an aim to get the idea about the natural, cultural and ethnographic features of this territory, that create such economic conditions, when conservancy becomes advantageous for the local people» [2].

It's considered that ecological tourism embraces already over 10% of tourist market, and the rates of it's height exceed corresponding rates in all industry of tourism. The main motivating factor of such rapid development is quickly growth of demand for a recreation in the conditions of natural environment.

Ecotourism differs from mass tourism:

- advantage of natural objects of tourism;
- balanced use of natural resources;
- less resource and power capacity;
- the personal participation is in so-

cioeconomic development of territories;

- tourists ecological education [2].

Primary purposes of ecotourism are:

- an increase of connection between human and nature;
- making of ethic codes of conduct in a natural environment;
- bring up a sense of personal responsibility for nature and it's separate / elements;
- revival spiritual and physical forces of human and provide a good rest in the conditions of natural environment [3].

In Ukraine this type of tourism takes place mainly on territories of national natural parks, biosphere reserves and regional landscape parks, where ecotourism activity envisages development of next forms of ecotourism:

- excursion on marking ecological paths with short-term rest in the zones of managed and stationary recreation;
- health-oriented ecotourism;
- ski trips and walks;
- bicycle eco-touring;
- horse riding;
- water ecotourism – using inflatable rafts, boats, catamarans (rafting), a

trip by yacht, waterskiing, windsurfing, boat trips;

- speleological ecotourism;
- an amateur (sporting) hunt;
- scuba diving, excursions to the caves (diving);
- amateur and sporting fishing;
- paragliding, walks and trips on aerostat (ballooning);
- mountaineering [4].

In Ukraine ecotourism should be developed in two directions. The first one is ecotourism which balances (compensates) the urbanization and eco-recreation in the city areas. The second is related to creation in naturally economic (buffer) stripes that fit closely to nature protection territories, special ecotourist economic zones, where activity of locals such as realization of all tourist services (accommodation, home-made food) would have privileges and will be stimulated on all levels [1].

Among all factors that hinder the development of ecological tourism in Ukraine, despite its great potential, we should emphasize organizational and economic factors as the most considerable.

Economic factors include:

- the lack of the necessary initial capital to finance the creation of scientific-natural centers;
- insignificant investments in tourism infrastructure;
- lack of funds for management and marketing of ecotourism for attracting potential tourists;
- absence of purposeful scientific research and training of the necessary personnel.

Among the organizational restraining factors, we can name the following:

- limited tourist routes in places of ecological tourism and their poor arrangement;
- absence of specialized tourist organizations in the field of ecotourism;
- a limited set of tourist and recreational services for tourists;
- lack of socially oriented information management and PR ecotourism;
- shortage of qualified specialists in the field of ecotourism, capable of taking on the development, organization and conduct of ecological tours;
- absence of environmental specialists among the heads of the relevant state institutions, ministries and departments;
- absence of the necessary legislative base of ecotourism [1].

Summarizing the above-mentioned, despite the fact that ecological tourism in Ukraine has begun to develop only in the recent years, at the tourist market of Ukraine there is enough of tourist products with prefix «Eco». So, this type of tourism acquires greater popularity and has large prospects of development in Ukraine.

References:

1. Арсеньева Е.И. Экологический туризм как концепция и компонент имиджевой политики туристского региона / Е.И. Арсеньева, А.С. Кусков, Л.К. Жданова // [Электронный ресурс]. -Режим доступу: http://tourlib.net/statti_tourism/arsenjeva4.htm.
2. Бочкарева Т.В. Экотуризм: анализ существующего международного

- опыта http://tourlib.net/statti_tourism/bochkareva.htm
3. Воробйова О.А., Харічков С.К. Розвиток рекреаційно-туристичної діяльності на територіях природно-заповідного фонду України / Воробйова О.А., Харічков С.К. – О. ІПРЕЕД НАНУ, 2009. – 36 с.
4. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу: Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2004. – 192 с.

THE ROLE OF GRAPHIC ART IN PRIMARY CLASSES OF COMPREHENSIVE SCHOOLS AND ITS TRAINING METHODS

Sadatov Chori Xolmurodovich,

a master teacher of TerSU (Termez State University)

Rasulova Aziza Komilovna,

a student of TerSU

Kholmatova Sadokat Yusupovna,

a student of TerSU

Yuldosheva Sabrina Akbarjon qizi (Akbarjon's daughter),

a pupil of school no. 16, Termez District

Basic stimulation of the development of the society and its pace have always depended on people's moral excellence and the strength of their independent actions.

As the President of the Republic of Uzbekistan said, "We reckon it our main duty to improve the performance of all the branches of education in terms of today's life demands,"¹ it involves the ideas of creating an integrated lifelong education and paying more attention to huge improvement of the efficiency in education and to preparation of the youth for independent life. Also our President pointed out as follows, "It is impossible to imagine the development of our national spirituality without the pieces of visual art. It is the sign of perspective that Uzbek artists are making progress, and many young talents are coming into this field. These positive changes can also be seen in the field of monumental arts. It is already known that we first of all imagine giant

sculptures and monuments which have high impact when we think about monumental arts."²

We deeply realise the importance of arts to satisfy our esthetic needs and know that the mass should serve itself in esthetic purposes. A person understands his priority in creativity in the process of making the pieces of art and also interpreting them. Therefore, training the young generation to possess the ability to analyze and understand the work of art has crucial priority.

Graphic art is thought to be the direction which is able to influence human's intellect, induce positive feelings and enrich his spirituality. Moreover, it may serve as a trainer helping to form a personality and reach perfectness. Realising enormous role of art in our daily life, first of all, we ought to pay more attention to the methods we are using in teaching the subject in the classes of the primary schools in our Republic.

In particular, the subject of "Graphic art" may help pupils to develop in them

¹ the speech titled as "Maintaining supremacy of law and people's welfare is the guarantee of flourishing of the country and keeping the peace among the nation" which was given by the President of the Republic of Uzbekistan on the occasion of the 24th anniversary of adopting the Constitution of the Republic of Uzbekistan. 07.12.2016

² I.A. Karimov "High spirituality is invincible power" pages 147-148.

artistic and esthetic attitude in a harmonious way, and thus range of qualities necessary for individual prosperity are evolved. Consequently, it may assist the school trainees to learn and interpret our national heritage and also be aware of common humanistic values. The classes of art led at school imply following tasks to be fulfilled:

- enhance the pupils' artistic and creative skills;
- training the pupils so that they could sense the beauty in the phenomenons of life and implement in life the concepts gained by observing;
- forming artistic qualification in the pupils;
- developing the abilities in children like, visual memory, making assumption, sense of colour, compositional mind, spatial thinking, figurative imagination and combination;
- improve the children's artistic and esthetic outlook by familiarizing them with the folk art and painting;
- forming broad scale of artistic thinking by teaching them to realise the features of the subject familiarizing them with applied and decoration art and also basics architecture;
- bring the children up to have interest and love for applied and visual art;
- train them to use in life the knowledge and experience obtained in the classes of applied and visual art;
- growing esthetic and emotional perceptibility in them;

It would be preferable to fulfill following activities in the art classes for pupils studying in 1-4 grades at school.

The deduction of subject consists of two parts (practical and theoretical): Artistic performance and comprehension. Practical activities are meant to solve the educational issues related to the school grades from one to four. Compositional performance. Colours and colour paints. Forms, proportional, constructional structure.

In the process of practical teaching, the pupils of primary school gain the necessary skills like, creativity, thinking and working independently. It has also a lot of advantages to use graphical resources like pictures in the classes of primary schools.

Main duty involves training the third and fourth grade pupils to see the difference between colours depending on their brightness and darkness and to select the necessary ones as it is taught in first and second grades. Gouache paints and this kind of mixtures are available for more usage in these classes.

If a person desires to learn graphic art, he must learn how feel the existence and reality. In the groups of primary school, children obtain the skills like, observing the, animals, birds, fish, plants, imagining the seasons of a year. Holding conversations with pupils about the nature helps to give them much more information about the phenomenas of life, it also create opportunities to form in them the skill like, analyzing the shapes of the things and generalize them.

The materials helpful in interpreting the pieces of art are supplied depending on the practical works of pupils. Presenting the pictures and telling about them lets children have more interest to paint-

ing and motivates them to study the subject. While presenting the pieces, children are familiarized with means and ideas used in it.

In conclusion, we can say that the role of graphic art in our lives is incomparable. Using ultimate methods in the process of teaching art in the groups of primary schools making the subject more interesting and practically efficient. In order to achieve high result in it, all the opportunities are provided for the young genera-

tion, and the youth should use it beneficially.

Materials used:

1. Let's build a free and stable democratic state in Uzbekistan together Sh.Mirziyoyev.
2. "Organisation of didactical activities in the process of teaching graphic art", Majidov J., Tashkent-1995.
3. "Basics of painting", N.Tolipov, Tashkent-2002
4. Practical exercises of the methods of teaching graphic art, R.Hasanov, Tashkent-2006

THE IMPORTANCE OF INTERNET RESOURCES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES

Madina Bahriddinova,
researcher of SamSIFL,
Samarkand, Uzbekistan

Nafisa Kubayeva,
researcher of SamSIFL,
Samarkand, Uzbekistan

Annotation

21st century is named as an era of new technologies. Mobile phones, computers, Internet and gadgets have become indispensable part of our life. It is not a secret that technologies penetrate all aspects and fields of our life. Therefore, scholars more and more find ways how effectively use them in particular sphere. Education is one of them. In this work we want to analyze how Internet used in modern system of education and also to emphasize the challenges of using of its technologies in learning foreign languages.

Key words: automatic system, linguistic abilities, intercultural competence, background knowledge, linguistic environment, international communication, Internet connection

Nowadays it is especially important to know foreign languages. Some people learn languages because they need them for their work, others travel abroad, for the third studying foreign languages is a hobby. Everyone, who knows foreign languages can speak to make our outlook wider. Mr. Gattegno wrote: "The experience we all have in using foreign language for the expression of your thoughts, feelings, emotions, and perceptions is that words come by themselves, that we have at our disposal an extremely effective automatic system which demands almost no energy to function.

To the need to study the question of how to teach the language, what methods to use, how best to organize the learning process it is necessary to carefully examine the process of learning a foreign lan-

guage, to identify the particular social and biological factors that influence this process, and to establish similarities or differences in the study of a foreign language and mother tongue, to compare the in vivo study and intentional learning. All this is the subject of research for many years and we can highlight the following points. To successfully mastering a foreign language prerequisites are:

- linguistic abilities, socio-cultural, intercultural competence, background knowledge;
- linguistic environment, providing an opportunity to acquire and use knowledge.

New technologies offer great opportunities, provide tangible support, optimize the learning process. It is therefore necessary to turn to the experience of using

electronic resources, multimedia abroad, to summarize the experience. Purposeful and systematic process of language acquisition should be based on the communicative approach, the form of the language person capable of cross-cultural interaction, must develop language skills, i.e. ability to fluently, spontaneously and correctly express thoughts in a foreign language. Languages facilitate international communication, display them on a qualitative level, promote economic development, cultural cross-fertilization, forming a tolerant attitude.

The world of information technology is based on the English language. More than 90% of the world's information is also stored in English. This language is defined by the main language of the Internet, Radio and television broadcasting world's largest companies (CBS, NBC, ABC, BBC, CBC), covering an audience of 500 million people, is also performed in English. English produced more than 70% of scientific publications. In this language, sing songs and make movies is common in the world, but there are countries who speak the English language, in which it recognized as an official. Some of them are: Australia, Bahamas, Botswana, Gambia, India, Nigeria, Ireland, Cameroon, Canada, Kenya, Hong Kong, New Zealand, Pakistan, Guinea, Singapore, United States, Fiji, the Philippines, South Africa, Malta, etc. England (or Great Britain), English as their native country, we do not call. This is a partial list of countries that speak English.

There are states in which the language, though not recognized as an official,

but it speaks much of the population. English as a second unofficial language is in Uzbekistan, Russia, Kazakhstan, Ukraine, Belorussia, Czech Republic, Latvia, Denmark, Germany, Austria, etc. Spreading of a FL among the population of a country is very often caused by internal policy to promote a country, for example different international events are hosted by them. Uzbekistan can be an effective platform for showcasing the best of world developments and trends in the industry. The exhibition will give a powerful impetus to the system of economic diversification and technological upgrading of production facilities and the country's science base. Holding of such events would give a new impetus to the development of serious small-and medium-sized businesses.

The exhibition will attract significant private investment in the construction of exhibition venues and infrastructure of the capital. Expo is a good impetus for economic development, tourism and new perspectives. In order to realize the goals that must be for years 70% of the population took possession of foreign languages. Now the Ministry of Education organizes special courses for the service sector, such as catering and transport. In fact, foreign languages contribute not only to the worldwide fame of our country, as well as the transition to a new stage of development Sh.M. Mirziyoev mentioned that foreign-language education as a component of the overall national education system can not be considered outside the context of the

environment in which it operates and develops. The expanding integration processes, the growth of professional and scientific exchanges, deepen international cooperation and collaboration in the past decade, spurred ongoing development of foreign language education.

Methodologists all over the world under the influence of reforms try to find the ways how effectively teach FL and spread the language to the mass. And the Internet which has already entered our ordinary life facilitates here a lot. Everybody knows that the Internet is a global computer network, which embraces hundred of millions of users all over the world and helps us to communicate with each other.

Bibliography:

1. Gattegno (1972). Teaching foreign languages in schools. New York City, Educational Solutions, 212-235.
2. Starch, D (1911). "Experiments in Educational Psychology, 152-154.
3. Hernandez, T. A. (2006). Integrative motivation as a predictor of success in the foreign language classroom. Foreign language Annals, 39, 605-617.
4. Filippov (2003). "Educational problems in 21st century, 92-101.
5. Bourn, D (2003). "Towards a Theory of development Education. The development Education Journal, Trentham Book, 3-6.
6. Пассов Е.И. (1988). Урок иностранного языка – Москва: Просвещение, 113-118.
7. Savignon, Sandra (1997). communicative competence theory and classroom practice: texts and contexts in second language learning, New York: McGraw-Hill, 269-293.

THE TYPES OF EXTRACURRICULAR WORK IN APPROACH OF FOREIGN LANGUAGE

Shahlo Atakulova,

researcher of SamSU academic lyceum, Samarkand, Uzbekistan

Shahlo Berdiyeva,

researcher of SamSU academic lyceum, Samarkand, Uzbekistan

Hafiza Turdimurodova,

researcher of SamSU academic lyceum, Samarkand, Uzbekistan

Charos Hayotjonova,

researcher of SamSU academic lyceum, Samarkand, Uzbekistan

Sharof Hayriddinov,

researcher of SamSU academic lyceum, Samarkand, Uzbekistan

Annotation

Extracurricular work on a foreign language has the big general educational and developing value. This work not only depends and expands knowledge of a foreign language, but also promotes expansion of a cultural outlook of pupils, development of their creative activity, esthetic taste and, as consequence, raises motivation to study language and culture of other country of constant perfection of system and formation practice is caused by the social changes occurring in a society. Questions improvement of quality of formation and level of good breeding of the person and remain priority in a modern technique of teaching of a foreign language.

Key words: message or the report, out-of-class work, individual work, visual aids, competitive character, competition, game, the Olympic Games, a quiz, phonomaterials, filmstrips, films, slides

The methodical literature and in school practice traditionally distinguish three forms of extracurricular work: individual, group and mass. In a basis of such distribution the sign of quantitative coverage of participants is assigned. Underlining an illegibility of concept of "mass character", V.I. Shepeleva suggests distinguishing forms of out-of-class work on foreign language to organizational-structural signs. Accordingly, it carries group forms to organizational-structural forms, and individual and mass – to not struc-

tural. Extracurricular work is spent with separate pupils who prepare the message or the report on the country which language is studied, about considerable dates and events, outstanding people, study verses, songs, fragments from literary works in a foreign language, produce visual aids, make out wall newspapers, albums, stands, etc. Individual work can constantly be spent or incidentally.

Group form of out-of-class work has accurate organizational structure and rather constant structure of the partici-

pants united by the general interests. To this form various mugs belong: colloquial, vocal, drama, translators, philatelists, home reading, etc. Some methodologists recommend organizing for pupils of all classes colloquial and choral mugs, for pupils of the senior classes literary-translational and regional geographic. Have positively proved the combined mugs where different kinds of activity, for example, learning of songs and preparation of performances, home reading and viewing of filmstrips with the further discussion of the seen unite. Employment in mugs, as a rule, is spent regularly. Forms of extracurricular work have no accurate organizational structure. To them carry such actions as evenings of amateur performances, festivals, competitions, carnivals, thematic evenings. These actions are spent incidentally. Sense it is possible to allocate such forms of extracurricular work on foreign language:

-) competitive,
-) mass media,
-) cultural-mass,
-) politico-mass.

Group of the specified forms provides concrete actions. Actions of competitive character, competition, game, the Olympic Games, a quiz and other. Mass media – the wall newspaper, the announcement, the bulletin, oral magazine, the digest, an exhibition-quiz, etc. Actions of cultural-mass character, the evening-holiday devoted to national traditions of native land or the country, which language is studied; the evening-portrait devoted to life and activity of known writers, Poets, composers, actors, etc.; evening-meeting

with interesting people; evenings-chronicles in connection with significant events. Actions of politico-mass character: a forum, festival, press conference, solidarity fair, a space bridge and other. The pedagogical literature there is a concept “uniting forms of extracurricular work”.

At material selection the positive role is played by a thematic principle as he promotes lexicon ordering. But we understand this principle widely: as a basis for an establishment between thematic communications that words not «froze in a context». For example, the theme «Carrying out of vacation» is connected with themes “Tourism”, “Playing sports”, «Survey of sights», etc. Differently, our approach is defined by not so much subjects, how many a problematic. Sometimes specificity of formed ability forces and to refuse at all from thematic unity. For example, ability to give to a definition to household concepts, on the contrary, assumes recollection lexicon from the most various spheres of activity and knowledge: from kitchen utensils to exotic animals.

In conclusion, extracurricular work can express in different level of problematical character. More truly, tasks can assume different degree of independence in language registration of the statement in the presence of a problem in each variant of the task. Course, possessing concern autonomy, makes with a standard course a single whole. It is spent in parallel with a basic course and consequently the teacher doesn't have special need to outline the intermediate purposes though the account of in addition

developed abilities should be conducted as there is a possibility in a greater degree to involve interrelation of different kinds of speech activity.

BIBLIOGRAPY

1. M.Kolker, E.S. Ustinova, T.M. Enaliev – the Practical technique of training to a foreign language, M: Publishing center “Academy”, 2001,p 259
2. G.V. Rogova – Methods of teaching English, Moscow.:1997
3. Extracurricular work- Russian, the Ped. Encyclopedia,M.: 1993, p 151
4. Extracurricular training classes -Russian, the Ped. Encyclopedia,M.: 1993,p 152
5. V.I. Shepeleva- Principles of the organization of out-of-class work,M.: 1991,p 117
6. Savina S.N. – Extra-curricular activities in a foreign language in secondary school.//M.: 1991,p 207
7. L.Z. Yakushina- Connection between lessons and extracurricular work in a foreign language. – Moscow: Higher School,1990, p 132

RESEARCH-BASED PRINCIPLES OF VOCABULARY INSTRUCTION AND MULTIMEDIA LEARNING

Shahnoza Vaxobova,

researcher of Siab medical college, Samarkand, Uzbekistan

Annotation

The topicality of this research is defined by the fact that for many years, possibilities of internet resources did not receive priority in teaching English vocabulary. Vocabulary is the first and foremost important step in language acquisition. In a classroom where pupils are not finding themselves comfortable with the second language, language learning can be made interactive and interesting with the introduction of appropriate vocabulary exercises. This paper is an attempt to study and explore the various methodologies that can be incorporated in the teaching of vocabulary items in a language classroom.

Key words: reading comprehension, Internet, vocabulary learning program, The Matthew Effect, online, 3D environment, teaching words, morphology, word origins

Vocabulary is central to English language teaching because without sufficient vocabulary pupils cannot understand others or express their own ideas. Why is vocabulary learning so important? To understand a text, one must understand the words that represent the ideas or concepts. Studies confirm the high correlation between vocabulary knowledge and reading comprehension. We also know that there are degrees of word knowledge, from "I've never heard this word before," to "I know this word and can apply it in multiple contexts", as well as metacognitive knowledge about how to apply prior knowledge and strategies to vocabulary learning.

Usage of Internet resources is one of the important objectives in learning foreign language. Many studies have been conducted about the relationship between technology and language. Some of them have focused on attitudes of the partici-

pants while some have taken concrete test scores into account. Overall, the results of multiple studies seem to suggest that active leisure use of the Internet is beneficial for ones English skills. Reading online texts, both in ones own time and when assigned, are extremely good for acquiring necessary language skills.

Linguists conducted a study exploring the correlation of language acquisition and reading for pleasure online. The result was that the pupils who spent more time reading on the Web scored better on reading tests. Furthermore, scholars studied ESL business pupils approaches and attitudes towards learning vocabulary through Internet reading. In the study, he divided the participants into two groups, consisting of readers and non-readers. Interestingly enough, he also monitored the participants vocabulary knowledge throughout a 8-week period. The results showed that those who were assigned to

do online reading scored higher in the post-test. The youth themselves also feel that they learn through browsing the Web.

Scientists studied upper secondary pupils' motivation in relation to learning English in the Internet. Aim was to chart how the Internet affected young learners' motivation, skills and attitudes towards learning English. The results showed that over 80% felt motivated to learn English. In addition, well over 50% of the web pages they browsed were English-based. Finally, 10 out of 21, that is, 48% of the participants stated that the Internet has been of great help when learning English. All in all, young people view learning through the use of Internet positively. They enjoy visiting English sites for pure leisure purposes. Know that there is a wide range in pupils' word knowledge and that as early as age 5 there is a 30-million-word exposure gap between. The results of this gap are manifested in pupils' literacy learning, particularly reading comprehension.

The Matthew Effect, where strong readers get stronger and weak readers get weaker, as well as the fourth-grade reading slump, can be attributed, at least in part, to a less developed store of conceptual knowledge and vocabulary. Good news is that we can improve vocabulary learning and address the gap by actively and systematically teaching vocabulary to pupils. Teaching words, morphology, and word origins is an important component in any vocabulary learning program. It is also necessary to provide multiple exposures to the word in different contexts and

to teach word learning strategies, such as using context clues, cognate information, and deciding when a word is important to know and remember. Although teaching can make a real difference in vocabulary learning, explicit teaching of vocabulary is not enough; a dedicated teacher can teach perhaps 300-400 words per year.

Vocabulary instruction is essential, but research indicates that pupils with well-developed vocabulary learn many more words indirectly through reading than from instruction. Two strategies that encourage children to read widely and deeply are to provide an array of reading materials that capitalize on their interests and to set aside time for reading during the school day and at home. Conversations about their reading with adults and peers also strengthen pupils' word learning. Directly teaching vocabulary and word learning strategies, or increasing pupils' volume of reading, an important research-based principle that applies across the board is to promote a lively interest in words through pupil expression and participation in a learning community that enjoys playing with words, builds on individual interests as well as curriculum needs, and emphasizes self-efficacy in word learning.

Online virtual worlds are becoming important tools in foreign/second language instruction in view of the fact that they enhance learner motivation; promote autonomy and social presence in a 3D environment. Internet is a type of reality in which pupils can meet and communicate with other learners in the target language using text, voice or video as well

as share ideas related to language learning. Furthermore, internet provides learners with the opportunity to take part in virtual language courses or lessons as well as visit places connected with the target language culture.

Bibliography:

1. Jack C. Richards, Willy A. Renandya *Methodology in Language Teaching: An Anthology of Current Practice*. Cambridge University Press 2002, 422 p
2. Bush, M. D. (2008).computer-assisted language learning: From vision to reality? *CALICO Journal*, 25 (3), 443-470.
3. Chapelle, C., & Jamieson, J. (2008). *Tips for teaching with CALL: Practical approaches to computer-assisted language learning*. White Plains, NY: Pearson Education
4. Garrett, N. (2009).computer-assisted language learning trends and issues revisited: Integrating innovation. *The Modern Language Journal*, 93 Focus Issue), 719-740.
5. Godwin-Jones, R. (2009). Personal learning environments. *Language Learning & Technology*, 13 (2), 3-9. Retrieved May 18, 2011, from <http://llt.msu.edu/vol13num2/emerging.pdf>. <<http://llt.msu.edu/vol13num2/emerging.pdf>>

PSYCHOLOGICAL EFFECTS OF READING ON HUMAN CONSCIOUSNESS

Irodabonu Avalboeva,

Bachelor of Uzbekistan State University of World Languages,

Manzura Sayfiddinova,

Bachelor of Uzbekistan State University of World Languages

The article is proves that reading has impacts. The reading increases the thinking ability of the person and promotes memory effectively. Reading enhances brain connectivity and function. Stories impact the brain both psychologically and neurologically.

Keywords: self-learning, effects of reading, literate, book, literature, consciousness, impact.

It is impossible to imagine building a society without scientific knowledge. Everything depends on human knowledge, spiritual maturity, and spirituality to reading.

Reading has great impact on human beings. The book serves as a fundamental human bridge to study diverse cultures and knowledge. Reading is a source of vocabulary that can be used to enrich your vocabulary. The more a person reads, the more fluent, the more literate, the more literate he will be. Worldwide, the cultural level is growing.

As human beings read too much, their knowledge grows, they become aware of everything in the field, and as a result, they become an interesting chatterer, rightly speaking counselor.

At present, self-learning is a necessity of life, and it is quite possible that no one is left behind the caravan. Readers also need to know certain terms for use by any means of communication.

The First President of Uzbekistan Islam Karimov said:

“Our youth should be a reader. It is possible to achieve high progress only when there is a true readability”.

Goethe writes about the book readings:

a) is extremely difficult (indeed, the book's reading requires hard and persistent memory, strong memory, and high level of understanding);

b) An exceptional honor (due to the text of the book, deep understanding of the laws of life, the expansion of the sphere of knowledge, the understanding, the outlook, the spiritual rise);

c) the rest (otherwise it would not have been busy with the book study).

A study was conducted at Sussex University to investigate stress relief methods. And it has been proven that no media can help. Scientists have said that the reading process can reduce stress levels up to 68 percent. It is enough for the muscles to relax and hit the pulse rate for six minutes. The study found that music playback decreased stress by 61 percent, tea or coffee – by 54 percent, and walking – by 42 percent.

The reading increases the thinking ability of the person and promotes memory effectively. American scientists have tested that 294 people under the age of 89 tested loneliness and found that mental health was 15 percent higher than others and 32 percent higher in adolescents who spend 2-3 hours each day reading books.

Every time the book is read, brain activates. Because the brain creates new fibers to store the information they receive.

Scientists at the Ohio State University say that the more books a human being reads, the more accurate the choice of life is.

When Obafemi attends the classroom comic book on Avolau University's teachers, a mix of pictures and lyrics has revealed that children's creative abilities develop.

Psychological effects of reading:

Nerves the nerves;

Helps relieve insomnia;

- Improves brain activity;
- Stimulates morale;
- helps to understand the purpose of life and overcome difficulties;
- Increasing vocabulary;
- Developing creativity;

- Facilitates learning foreign languages;
- Developing listening skills;
- Reading books together improves the relationship between parent and child;
- helps to master the lesson;
- Makes good conduct;
- Teaches others to understand;
- It corrects mistakes.

Also, the study of readers has shown that those who are busy with more studies are physically healthy, tidy, cheerful, spiritually balanced and healthy, and have a higher position than others.

The purpose of the wide-ranging spiritual and educational reforms in our country is to raise the literacy culture, to bring up the educated and spiritually-minded youth – the comprehensively advanced generation, who have the vision and outlook, the active civic position.

REFERENCES:

1. <https://www.sacap.edu.za/blog/psychology/benefits-of-reading/>
2. "Юксак маънавият – енгилмас куч", Т. 2008.
3. <https://www.verywellmind.com/what-is-consciousness-2795922>.
4. "Китоб ва мутолла маданияти", methodical-bibliographic guide. Т.-2010.

REGIONAL SECURITY AND COOPERATION IN THE GUARANTOR OF PEACE AND THE ADVANCEMENT OF OUR HOMELAND

Sattorov Asrorjon Akramjonovich

Instructor of National Guard Military-Technical Institute
of Republic of Uzbekistan

Resume

This article addresses the role of security and stability in central Asia in ensuring peace and security Uzbekistan and Uzbekistan's initiatives.

Key words: Regional security, regional stability, Tashkent declaration, international cooperation, border security, priority directions, International experience, practical foreign policy.

Азии буквально рассматривается как зона сотрудничества и стабильности масштабные реформы и прогресс, достигнутый в нашей стране, стали одним из важнейших шагов в обеспечении стабильности и безопасности в регионе. Мирные соседи говорят что Узбекистан – это страна, которая стремиться укрепить добрососедские отношения со странами Центральной Азии стремиться к устойчивой экономике во всем регионе.

Важной предпосылкой для укрепления мира и стабильности в регионе является укрепление взаимного сотрудничества.

Сотрудничество – это позитивная партнерство между двумя или болле партнерами, когда возникают цели и выгоды. Хотя источник сотрудничества между двумя сторонами, совместную работу сторон, предотвращение конфликтов или нахождения решений конфликта и удовлетворения всех за заинтересованных сторон[1].

Президент страны Шавкат Мирзиёев на ряде престижных конгрессов подчеркнул, что сегодняшнее внешняя политика Узбекистана является приоритетом для укрепления широкомасштабных реформ и партнерства с государствами Центральной Азии. В частности, 10-11 ноября 2017 года в Самарканде состоялась конференция ООН “Центральной Азии: Общая история и общее будущее, партнерство в интересах устойчивого развития” по инициативе сильного партнерство в интересах устойчивого развития” по инициативе сильного партнерства в целях безопасности и стабильности в Центральной Азии. «Сегодня все страны региона сталкиваются с угрозами терроризма, транснациональной преступности и незаконного оборота наркотиков а также эффективного сотрудничества в барьбе с этими угрозами, механизмы в рамках совета безопасности ООН”[2].

Эти инициативы были поддержаны Центрально-азиатским регионом в короткие сроки.

В связи с этим Президент страны перечислил ряд конкретных фактов в своем обращении к Олий Мажлису 22 декабря 2017 года. Во внешней политике Узбекистана был реализован принцип «Центральной Азия – главный приоритет» в результате которого в нашем регионе была создана совершенно новая политическая обстановка, укреплены отношения на основе взаимного доверия и добрососедских отношений.

Было отмечено, что был разработан ряд важных документов о стратегическом партнерстве между Туркменистаном и Кыргызстаном, продолжалась практическая работа и дальнейшее углубление нашего стратегического партнерства в Казахстане. Президент отметил, что подписание соглашения о государственной границе с Кыргызской Республики является большим шагом к обеспечению безопасности и стабильности в Центральной Азии. Было отмечено, что достигнуты важные договоренности о взаимовыгодном сотрудничестве с соседним Афганистаном. Началась практическая работа над новыми экономическими проектами. Также отмечается, что эффективные соглашения и договоренности были достигнуты с Россией, Китаем, Южной Кореей, Турцией, США и странами Европейского союза, а также с мусульманскими странами, что является признаком устойчивого экономического роста в нашей стране в 2017 году.

Происходящие в нашей стране изменения способствуют заинтересован-

ности международного сообщества в Узбекистане и его дальнейшему укреплению на международной арене. В центрально-азиатском регионе были проведены крупные реформы для стабилизации и обеспечения безопасности нашего государства. В связи с этим обращение Президента Республики Узбекистан к Олий Мажлису от 22 декабря 2017 года «Геостратегическое положение нашей страны, а также военно-политическая обстановка в регионе подкреплены задачами и структурами Вооруженных сил. Была создана Национальная гвардия, и принимаются комплексные меры для обеспечения армии новым оружием и современной военной техникой. Государственный комитет по оборонной промышленности был создан. Академия Вооруженных Сил была реорганизована в соответствии с систематическими изменениями в военной подготовке»[3].

Мы видим, что все эти позитивные реформы служат безопасности нашей страны и благополучию нашего народа.

Refrens

1. Sirojov O.O. Interests of Uzbekistan in regional cooperation in Central Asia. // Thesis for the degree of the confectionary of political science. – T.: NUU. 2017.
2. The speech of president of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev at the international conference “Central Asia: a common history and common future, cooperation in the interests of sustainable development and development”. // public speech. – www.xs.uz/2017. 10 november.
3. Appeal of the president of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyev to the Oliy Majlis. // presidents.uz/2018/28 December.

INTERNATIONAL STUDENT MOBILITY IS AN IMPORTANT COMPONENT OF HIGHER EDUCATION

Narzullayeva Dilnoza Sanatovna

Teacher of English

at "Silk Road" International University of Tourism

Abstract

It is a well-known conception that both inbound and outbound mobility of students plays an important role in the internationalization of tertiary education. Since we are living in a globalized world, it is integral fact that many students no longer willing to continue on their higher education solely in their home country because of many opportunities offered by foreign institutions like new learning environment, cultural diversity and new horizons. In an international context, International Student Mobility can be substituted with study abroad, international students and scholars and flows of international students according to Altbach(1989). These terms evoke the idea of migration of students to another country, in order to obtain a degree or a training in a specific discipline. In other words, students seek new challenges and benefits by moving to foreign institutions to gain new perspective of life.

Key words: International Student Mobility, internalization of higher education, the Umid programme, vertical and horizontal mobility, degree mobility

Introduction

International Student Mobility is often briefly described as students in post-secondary or higher education moving to another institution inside or outside of their own country to study for a limited time. International Student Mobility or the internationalisation of higher education receive increasing attention for some time already, especially since they relate to sensitive topics of public concern including education, migration and development.

Migration for education is not a new phenomenon. However, the number of foreign students enrolled in tertiary education worldwide rose significantly during the past decades, from 0.8 million in 1975 to nearly 5 million in 2018, with the

US, the UK and Australia being the top destination countries. The share of international students remained relatively stable over time as it went hand in hand with a general increase in higher education enrolment rates. These developments are linked to globalisation, resulting in an increased demand for international students from host countries and students' desire to study abroad. Such programmes and institutions facilitating mobile students to find and pursue their aspiring destinations of study.

Factors of International Student Mobility

The factors of International Student Mobility are complex and interrelated. They can be divided into economic, cul-

tural, political, and social factors. In addition, students' personal characteristics, including socio-economic background and previous mobility, play a role in explaining International Student Mobility. Students' personal motivations are subject to external influences from family, other networks, media, policy and available infrastructure to pursue education abroad (e.g. financial support systems offered by national governments and Higher Education Institutions)

One should distinguish between different forms of International Student Mobility, namely vertical and horizontal, as well as degree and credit mobility. Vertical mobility takes place between two countries with differences in the development of higher education systems. Usually, it refers to mobility from developing to developed countries where the quality of higher education is perceived as superior or more prestigious. Horizontal mobility happens between countries with approximately equally developed higher education systems (e.g. mobility between developed countries). Degree mobility refers to movements for the completion of entire degree programmes (e.g. Bachelor or Master) and credit mobility refers to a temporary stay abroad as part of a degree course (e.g. semester abroad).

Benefits of International Student Mobility to different groups

Factors of International Student Mobility are closely linked to its potential benefits for various stakeholders, including students, Higher Education Institutions, companies, home and host countries.

International education can benefit students' personal and career development by increasing their human, social and cultural capital. By studying in another country, students gain international experience, get to know different cultures, improve their language skills, and develop a more cosmopolitan identity (i.e. cultural capital), contributing to their personal development. Studying abroad can also be a career advancement strategy. This is especially important in explaining vertical mobility. Moreover, degrees from universities with excellent reputation can improve career prospects for students. International classrooms can lead to improved learning outcomes and intercultural skills for both international and domestic students. Additionally, they foster international networks between students and hence build social capital, which can be beneficial for their future lives and careers.

For Higher Education Institutions four main benefits of the International Student Mobility can be identified, which include both financial and academic aspirations. First, since international students often pay higher tuition fees compared to domestic students, they form an additional funding opportunity for the government. Second, internationalisation can positively contribute to the reputation of Higher Education Institutions. Third, if students and graduates are satisfied with their institution's quality of education as well as other factors, they can become ambassadors and help attract more students.

International Student Mobility can be

beneficial for the economic development of host countries in the short and long term. In the short term, international students bring additional revenue to the host country through paying higher tuition fees and their general living expenses, which can add up to billions. In the long term, retaining international students contributes to expanding the domestic pool of highly-skilled workers on which the contemporary knowledge-based economy depends.

In those aspects discussed above, International Student Mobility brings endless opportunities for all stakeholders from students to the government, pooling the knowledge, fun ding and socio-cultural diversity.

International Student Mobility in Uzbekistan

Attempts to internationalize Uzbek higher education system were initially made when the independence was gained in 1991. Since that time Uzbekistan has been making astronomical amount of investments on higher education to prepare intelligent, competent and multi-skilled graduates for the economy of the country. In particular, the government is launching many programs for brilliant and prospective students to participate in many International Student Mobility programs so that they will be able to extend their horizons by spending their certain academic semesters in prestigious universities of foreign countries. Moreover, the number of independent mobile students highly outnumber those of supported by the government organizations because it is becoming 'mainstream' for new gener-

ation students to pursue further degrees in abroad. In terms of inbound student mobility, it is actively triggered by opening foreign branches of some of global universities like Westminster University Tashkent (WUIT), Management Development Institute of Singapore (MDIST), Inha University, Turin Polytechnic University and many more. These new, western-style universities are attracting both local and international students from abroad.

It is predicted that International mobility rate will successively rise in Uzbekistan with more programs and institutions being specialized in student mobility for both outbound and inbound levels to make Higher Education System ideal to pursue all degrees for all students.

Conclusion:

Various factors explain students' decisions to study abroad and the form of International Student Mobility (vertical mobility, horizontal mobility, degree mobility), which can be broadly divided into economic, cultural, political, and social factors. International Student Mobility is also shaped by the student's characteristics and external influences (e.g. family, media, networks, available support systems, mobility frameworks).

The International Student Mobility has many different benefits for different groups. For students, it is a way to develop personally and to improve their career prospects. Higher Education Institutions can increase revenue, improve their reputation and the quality of education, and expand cooperation with other universities for academic benefits. For host coun-

tries, attracting international students is also a way of increasing revenue. Nevertheless, international students are confronted with many challenges upon arrival in the host country, including issues of adjustment, integration, discrimination, financial costs, restricted access to the labour market and other administrative and legal hurdles.

Uzbekistan is certainly in the fast way of development so highly-skilled employees are highly needed for the economy which means that more and more students go on seeking degree programs

abroad to gain the best knowledge and experience possible to be positive forces for their country. In turn, we will welcome new students from abroad to exchange worldview and to work in collaboration to make contribution to the community. For this reason alone, the government risks billions for the growing youth all for the prosperity of the country!

References

1. Global Tertiary Education Statistics, UNESCO (2018)
2. Outbound student's motivations, M. Khushnazarov (2015)

МЕТОДИКА РАБОТЫ НАД ЛИРИЧЕСКИМИ ПРОИЗВЕДЕНИЯМИ

Хамидова Гулнора Юлдашбаевна

старший преподаватель кафедры «Методика преподавания языков»
Регионального Центра переподготовки и повышения квалификации
сотрудников народного образования г. Бухары 14081967gululya@gmail.com

Аннотация.

Эта статья посвящена вопросам методики работы над лирическими произведениями. Освещены методы и приемы работы с этим жанром. Также даны методические рекомендации о том как работать с лирическими произведениями на уроках литературы. Имеются выводы и предложения.

Ключевые слова. Методика, жанр, средства, методы, произведения, процесс, предмет, личность.

Все мы знаем, что главная цель школьного обучения – формирование личности ученика. Не секрет, что чтение как учебный предмет имеет в своем распоряжении такое сильное средство воздействия на личность, как художественные произведения различных жанров. Они несут в себе огромный развивающий и воспитательный потенциал: приобщают ребенка к духовному опыту человечества, развивают его ум, облагораживают чувства. Чем глубже и полнее воспринято школьником то или иное произведение, тем большее воздействие на личность оно оказывает. Поэтому в качестве одной из ведущих задач обучения чтению в средней школе образовательная программа выдвигает задачу обучения восприятию различных жанров художественного произведения.

Анализ трудов известных педагогов, психологов, методистов позволяет сформулировать противоречие между возросшими требованиями общества

к восприятию большого количества информации и необходимостью совершенствования учебно-воспитательного процесса, способного развитию образного мышления при анализе произведений на уроках литературы.

Художественные произведения различных жанров – одно из важнейших средств всестороннего гармонического развития личности. Оно необычайно расширяет жизненный опыт человека: помогает почувствовать, узнать и пережить то, что читатель, может быть, никогда не сможет испытать и пережить в действительной жизни.

По мнению Р. Брандеева – К.Д. Ушинский одну из важнейших задач школы видел в том, чтобы «приучить дитя к разумной беседе с книгой». Чтобы решить данную задачу, учителю необходимо создать благоприятные условия для работы над содержанием, разбором и усвоением прочитанного на основе разнообразных видов работы [9].

Художественная литература различных жанров способствует целенаправленному литературному развитию личности. В процессе чтения художественных произведений различных жанров у ребенка накапливается опыт разнообразных непосредственных читательских переживаний: различно окрашенных читательских эмоций – от восторга до грусти и даже страха; чувств, связанных с восприятием произведений разных жанров, стилей, авторов, исторических эпох. Ребенок обретает привязанности; реализует свои предпочтения, осуществляет читательский выбор;

Р.Бунеев писал: «Чтение художественных произведений различных жанров развивает речь детей: обогащает, уточняет и активизирует словарь учащихся на основе формирования у них конкретных представлений и понятий, развивает умение выражать мысли в устной и письменной форме» [17]. Это развитие осуществляется благодаря тому, что художественные произведения различных жанров написаны литературным языком, точным, образным, эмоциональным, согретым лиризмом, наиболее соответствующим особенностям детского восприятия.

Также Р.Бунеев акцентировал свою мысль на том, что на примерах простых, доступных рассказов дети учатся понимать содержание произведения, его основную мысль, знакомятся с действующими лицами, их представление об изобразительных средствах языка художественных произведений раз-

личных жанров характерами и поступками, оценивают данные поступки [17].

А теперь, поговорим немного о методике изучения лирической поэзии.

В школьной практике встречаются три основных пути изучения лирической поэзии.

3.Рез считал, что первый путь, получивший довольно широкое распространение, можно охарактеризовать как тематический, так как он представляет собой прослеживание определенных тем (мотивов) в ряде лирических произведений. При таком подходе к лирической поэзии представляется возможным достаточно широко познакомить с нею учащихся. Однако, как правило, при этом не рассматриваются произведения в целом, а из них извлекаются лишь определенные мотивы, характерные для поэта, и в связи с этим прочитываются соответствующие отрывки [40].

Второй путь – это усвоение лирических произведений попутно с биографией поэта. В этом случае предусмотренные для изучения лирические произведения читаются и разбираются в момент знакомства учащихся с тем периодом жизни поэта, в который они были созданы.

Важно отметить, что при такой системе изучения лирической поэзии учащиеся воспринимают произведение в его живой связи с личностью поэта, с теми фактическими условиями, в которых оно создавалось. Но при этом их внимание в основном сосредоточивается на личности поэта, а лири-

ка воспринимается лишь как иллюстрация к этапам его биографии, и ее типический смысл совершенно утрачивается [Рез 1985: 41].

Третий путь предполагает восприятие и рассмотрение лирики после знакомства учащихся с жизнью и деятельностью поэта. В этом случае после общей характеристики лирического творчества поэта разбираются в единстве формы содержания отдельные произведения, наиболее значительные, обычно предусмотренные программой [42].

Путь индивидуального подхода к каждому лирическому произведению позволяет разнообразить и активизировать методы изучения лирической поэзии и поэтому получает все большее признание у учителей.

По мнению В. Маранцмана, «Изучение лирической поэзии проходит через следующие этапы: 1) ориентировочное занятие–ознакомление учащихся с важнейшими, характерными особенностями лирического творчества поэта; 2) изучение отдельных (предусмотренных программой) стихотворений; 3) заключительный урок–выяснение значения лирического творчества поэта в истории развития литературы и общественной мысли, подведение итогов [16].

Ориентировочное занятие заключается в том, чтобы выяснить, в какой степени учащиеся уже знакомы с лирикой поэта, к изучению которого они должны приступить, и в том, чтобы, не повторяя уже известного учащимся, открыть им новые стороны в характе-

ре лирического творчества поэта и наметить перспективу изучения и оценки его произведений.

Первая часть ориентировочного занятия обычно проходит в форме беседы учителя с учащимися. Выясняется, что читали ученики из лирики Пушкина, Лермонтова или других поэтов, какие произведения они знают наизусть, что им понравились. Затем нужно поставить вопрос о темах лирических произведения и об их идейной направленности. Этот вопрос учащиеся смогут раскрыть лишь частично, и беседа, естественно, перейдет в лекцию–рассказ преподавателя об исторических условиях и литературной среде, в которых протекало творчество поэта, об его мировоззрении, об его месте в общественной жизни и борьбе, о литературных связях и влияниях, которые поэт испытывал. Далее следует вступительное слово учителя. Содержание вступительного слова должно определяться художественной спецификой тех произведений, которые мы будем передавать «уму и сердцу» наших учащихся [Медведев 1985: 23].

Первичное чтение произведения является самым ответственным этапом в методике школьного преподавания литературы, и его нужно организовать и провести так, чтобы вызвать у учащихся наибольший интерес к читаемому. Самым эффективным в школьных условиях является чтение вслух.

В. Медведев очень правильно и грамотно приметил то, что первый раз лирическое произведение в классе надо читать учителю. Педагог должен

говорить громко (но не крикливо), ясно и четко (но живо), эмоционально. Нельзя прерывать первичное чтение замечаниями и комментариями. Все необходимые для понимания содержания объяснения непонятных слов надо дать перед чтением, а более глубокий разбор произведения допустим только после того, как оно полностью станет известно учащимся [24].

Анализ лирического произведения в классе рекомендуется проводить в форме беседы. Она ведется по заранее подготовленным, продуманным вопросам, цель которых помочь учащимся понять произведение в единстве его художественной формы и содержания. Также можно использовать стратегию «Толстых и тонких вопросов», методику « Ромашка Блума».

В.Медведев рекомендует: « после изучения отдельных лирических произведений целесообразно провести заключительный урок. Заключительное занятие по лирической поэзии обобщает все наблюдения, сделанные в процессе уроков, посвященных лирике [57].

В настоящее время опыт школьного изучения литературы обогащается все новыми и новыми формами проведения заключительных уроков по лирической поэзии. Мы можем встретить уроки-концерты, подготовленные самими учащимися, и уроки-викторины и уроки-конкурсы на лучшего чтеца. Наряду с этими новыми видами уроков мы не отказываемся и от испытанных и верных приемов передачи нашего юношеству знаний по лирической

поэзии. Таким приемом может служить лекция учителя. Для активизации внимания и эмоций учащихся лекцию можно включить чтение лучших образцов лирики мастерами художественного слова, исполнение романсов на слова лирических произведений. Избирая ту или иную форму заключительного урока, мы обязаны помнить, что и этот урок должен быть обучающим и воспитывающим.

Таким образом, можно подвести итоги:

1. Художественные произведения различных жанров несут в себе большой развивающий и воспитательный потенциал.

2. Чтение и адекватное восприятие художественных произведений различных жанров способствует всестороннему гармоническому развитию личности ребенка;

3. На различных этапах обучения уровень восприятия произведений различных жанров учащимися изменяется.

4. Чтение и адекватное восприятие художественных произведений различных жанров, во-первых, расширяет и углубляет кругозор учащихся и обогащает их знания и эмоции; во-вторых, служит средством воспитательного воздействия на учащихся; в-третьих, способствует обогащению и развитию языка учащихся.

Список использованной литературы

1. Богданова О.Ю. Теория и методика обучения литературе [Текст] / О.Ю. Богданова, С.А. Леонов, В.Ф. Чертов // Теория и методика обучения литературе: учебник для студ. высш. пед. учеб. за-

- ведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 350 с.
2. Брандеев Р.Ф. Методика преподавания литературы [Текст] / Р.Ф. Брандеев, Т.В. Зверс // Методика преподавания литературы: учебник для пединститутов. – М.: Просвещение, 1985. – 280 с.
 3. Бунеев Р.Н. Литературное чтение. В одном счастливом детстве [Текст] / Р.Н. Бунеев, Е.В. Бунеева // Литературное чтение. В одном счастливом детстве. – М.: Баласс, 2001. – 198 с.
 4. Бунеев Р.Н. Литературное чтение. В океане света [Текст] / Р.Н. Бунеев, Е.В. Бунеева // Литературное чтение. В океане света. – М.: Баласс, 2001. – 180 с.
 5. Маранцман В.Г. Методика преподавания литературы [Текст] / В.Г. Маранцман, О.Ю. Богданова // Методика преподавания литературы: Учебник для пед. вузов. Ч. 1. – М.: Просвещение, ВЛАДОС, 1994. – 270 с.
 6. Маранцман В.Г. Методика преподавания литературы [Текст] / В.Г. Маранцман, О.Ю. Богданова // Методика преподавания литературы: Учебник для пед. вузов. Ч. 2. – М.: Просвещение, ВЛАДОС, 1994. – 271 с.
 7. Маранцман В.Г. Проблемное изучение литературного произведения в школе [Текст] / В.Г. Маранцман, Т.В. Чирковская // Проблемное изучение литературного произведения в школе. – М.: Просвещение, 1977. – 303 с.

**СТРЕМЛЕНИЕ К НАТУРАЛИСТИЧЕСКОМУ АНАЛИЗУ
ДЕТАЛЕЙ БЫТА В ЛИТЕРАТУРЕ XIX – XX ВЕКОВ**

Тоирова Д.Ф.д.ф.н (PchD)

АННОТАЦИЯ

В конце XIX века борется за свою свободу Куба, в 1910 году начинается революция в Мексике, в 1911 году – в Китае. Литературная борьба обостряется. Жизнь выдвигает перед писателем все новые задачи. Литературная борьба обостряется. Пожалуй, ни в одну эпоху не развивалось одновременно столько различных направлений в литературе, как в конце XIX и в XX в. Теория натурализма была изложена в работах Золя. Эмиль Золя придавал большое значение описанию среды, обстановки, профессионального труда, вещей, окружающих человека. С почти научной, профессиональной достоверностью воссоздаёт он в своих романах. Закономерным итогом «эпохи безумия и позора» явилось поражение Франции, позорная капитуляция во время франко-прусской войны. Роман «Разгром» посвящён не столько поражению армии, сколько поражению режима. Беспомощности и растерянности правительства, бездарности командования, трусости и продажности буржуазии Золя противопоставляет патриотизм народа, мужество солдат и офицеров.

Ключевые слова: революция, мировой, литература, развитие, власть, коммуна, свобода, эпоха, поэма, романтизм, натурализм, общества и.т.д.

ABSTRACT

At the end of the XIX century Cuba was fighting for its freedom, in 1910 the revolution began in Mexico, in 1911 – in China. Literary struggle escalates. Life puts forward new challenges for the writer. Literary struggle escalates. Perhaps, in any era did not develop at the same time as many different directions in the literature, as in the end of XIX and in the XX century the Theory of naturalism was given in works of Zola. Emil Zola attached great importance to the description of the environment, environment, professional work, things surrounding people. With almost scientific, professional accuracy he recreates in his novels. The logical result of the « era of madness and shame » was the defeat of France, the shameful capitulation during the Franco-Prussian war. The novel «Defeat» is dedicated not so much to the defeat of the army as to the defeat of the regime. The helplessness and confusion of the government, the mediocrity of command, cowardice and venality of the bourgeoisie Zola contrasts the patriotism of the people, the courage of soldiers and officers.

Keywords: revolution, world, literature, development, power, commune, freedom, epoch, poem, romanticism, naturalism, societies, etc.

Полувековой период от парижской коммуны 1871 г. до Великой Октябрьской социалистической революции отмечен существенными сдвигами в общественной жизни народов, сказавшимися и на развитии мировой литературы.

Капитализм вступает в новую фазу своего развития. Всесильные монополии подчиняют себе весь мир. Но растёт и сопротивление их власти. Все активнее и решительнее в странах Европы выступает рабочий класс. Парижская коммуна явилась первым опытом завоевания власти пролетариатом. Широкий отклик в международном рабочем движении вызывает русская революция 1905 г. в странах Латинской Америки и Азии ширится национально-освободительное движение. В конце XIX века борется за свою свободу Куба, в 1910 году начинается революция в Мексике, в 1911 году – в Китае.

Жизнь выдвигает перед писателем все новые задачи. Литературная борьба обостряется. Пожалуй, ни в одну эпоху не развивалось одновременно столько различных направлений в литературе, как в конце XIX и в XX в. Но главным направлением в литературе новейшего времени остаётся реализм. Новое понимание задач искусства характерно прежде всего для живописцев, вступивших в 60-х годах в полемику с академическим искусством. Художники-импрессионисты (по-французски «impression» означает «впечатление») – Эдуард Мане, Клод Моне, Огюст Ренуар, Поль Сезанн, Эдгар Дега, Камиль Писарро, Альфред

Сислей, продолжая национальные традиции, стремились с наибольшей непосредственностью и искренностью воссоздать гармонию природы и сцены повседневной жизни. Они смело пользовались колористическими возможностями живописи, создавая поэмы на полотне, полные света, ликующие и как бы восполняющие недостатки поэзии в самой действительности.

В отличие от них натуралисты, выступавшие в 70-х годах преимущественно в литературе их возглавил Эмиль Золя, стремились к документальному, научно-объективному отображению буржуазных отношений.

Теория натурализма была изложена в работах Золя: «Экспериментальный роман» (*le Roman expérimental*, 1880), «Натурализм в театре» (*le Naturalisme au theater*, 1881), «Романисты-натуралисты» (*les Romanciers naturalistes*, 1881) и др.

Прежде всего Золя ставил перед собой задачу приближения искусства к жизни. Отвергая субъективизм и произвол фантазии, он требовал объективного изучения фактов. В этом смысле Золя причислял себя к преемникам Стендаля, и в особенности Бальзака.

Однако при всем уважении к этим замечательным писателям, Золя критиковал их за то, что он называл романтизмом, то есть за те элементы вымысла и преувеличения, которые были связаны у них с их стремлением дать большие обобщения, представить своих героев в наиболее наглядных и выразительных обстоятельствах.

Споря с Бальзаком, Золя сознательно отказывается от всяких обобщений и выводов. «Для меня, – пишет он в «Экспериментальном романе», – более всего важно быть чистым натуралистом, чистым физиологом. Вместе принципов («королевская власть, католицизм») у меня будут законы (наследственность, врожденность). «Я не хочу, как Бальзак, решать – каков должен быть строй человеческой жизни, быть политиком, философом, моралистом. Я удовольствуюсь ролью учёного, буду изображать действительность, ища при этом её внутренние скрытые основания. К тому же выводов у нас не будет».

Золя придавал большое значение описанию среды, обстановки, профессионального труда, вещей, окружающих человека. С почти научной, профессиональной достоверностью воссоздаёт он в своих романах и шахту («Жерминаль»), и железную дорогу («Человек-зверь»), и универсальный магазин («Дамское счастье»), и биржу («Деньги»), и парижский рынок («Чрево Парижа»). Это увлечение фактами, документами, вещами нередко вытесняет или заслоняет человека, подчиняя его фатальной власти среды.

Вместе с тем самое обращение писателя ко многим сторонам человеческой жизни, которые ранее было не принято изображать, несомненно, расширяло рамки реализма. Ведь натуралисты оправдывали свою откровенность именно стремлением передать неприкрытую правду жизни. В частности, в упомянутом романе

«Земля» натуралистическая обнажённость и даже известная грубоватость изображаемых сцен являются для писателя способом показать дикость, невежество, грубость, которые царят во французской деревне, где жители обречены на поистине животное существование.

Стремление к натуралистическому анализу деталей быта, интерес к физиологии сочетались у Золя с тенденцией к созданию циклов романов, охватывающих большие группы людей разных классов, связанных между собой и родственными отношениями, и социальными судьбами. Основной цикл Золя – «Ругон-Маккары». Золя называл 20-томную серию романов, выходивших с 1871 по 1893 г., «естественной и социальной историей одной семьи в эпоху Второй империи», т.е. в период правления Наполеона III, продолжавшийся с 1851 по 1871 г. так определены две задачи: во первых, изобразить историю разных представителей семьи Ругон-Маккаров в нескольких поколениях на основании теории наследственности; во-вторых, показать социальную обстановку, в которой живут и действуют Ругон-Маккары.

Первая задача явилась отражением натуралистической теории Золя и определила композиционное построение всей серии: во всех 20-ти томах фигурируют представители семьи Ругон-Маккаров, выходцы из города Пласана, стоящие на разных ступенях общественной лестницы, люди разных профессий. Золя прослеживает судьбу детей и внуков Ругон-Мак-

каров. Ругоны оказываются более цепкими в жизни, унаследовав энергию и расчётливость своего предка-крестьянина Ругона. Потомки бродяги, пьяницы Маккара отягощены дурной наследственностью как со стороны матери, так и со стороны отца: лень, неврастения, алкоголизм проявляются у всех представителей этой семьи, принимая у некоторых из них патологические формы.

Тщательно изучив жизнь современного общества, Золя с объективностью учёного показал «хозяев» Франции – наполеоновскую аристократию и финансовую буржуазию. Все эти министры и банкиры, чувствуя недолговечность режима Наполеона III, стараются использовать своё положение для обогащения, не задумываясь о судьбе Франции, которая стала их «добычей». Один за другим создаются банки, осуществляют спекуляции, разоряющие тысячи мелких собственников, но выгодные для сотен дельцов. Безумная роскошь, разврат, всеобщая продажность – таковы нравы правящей верхушки Второй империи. Не менее неприглядную картину представляет средняя и мелкая буржуазия, поддерживающая наполеоновский режим. Особенно ярко эта среда изображена в романе «Чрево Парижа». «Чрево Парижа» – центральный парижский рынок, символ сытости, господства «жирных» над «тощими».

Вся жизнь лавочников подчинена заботам о собственном благополучии, о сытости; они считают себя «порядочными людьми», с недоверием и непри-

язнью относясь к людям, живущим другими интересами, к «тощим»; они поддерживают политику правительства, позволяющую им спокойно торговать и наживаться.

Опорой режима является и реакционное духовенство, ненавидящее свободу и республику. Пользуясь своим влиянием на верующих, представители духовенства помогают в борьбе с оппозицией наполеоновскому режиму. Таким политиком в рясе является аббат Фожа («Покорение Плассана»).

Закономерным итогом «эпохи безумия и позора» явилось поражение Франции, позорная капитуляция во время франко-прусской войны. Роман «Разгром» посвящён не столько поражению армии, сколько поражению режима.

Беспомощности и растерянности правительства, бездарности командования, трусости и продажности буржуазии Золя противопоставляет патриотизм народа, мужество солдат и офицеров. Роман заканчивается словами веры в народ и будущее Франции: «Опустошенное поле ждало пахаря, сожжённый дом лежал в развалинах, и Жан, которому больше всего пришлось пережить унижений и мук, пошёл навстречу будущему – ему предстояла великая и трудная задача – пересоздать всю Францию».

Список научной литературы

1. Жирмунский В.М. Проблемы сравнительно-исторического изучения литератур // Жирмунский В.М. Сравнительное литературоведение: Восток и Запад. – Л.: Наука, 1979. – 119 с.

2. Зенкин С.Н. Французский романтизм и идея культуры: Автореф. дисс. ...док. филол.наук – М., 2001..
3. Зенкин С.Н. Французский романтизм и идея культуры. Еприродность, множественность и относительность в литературе. – М.: изд-во РГГУ, 2002.
4. Зыкова Е.П. Восток в творчестве поэтов «Озерной школы». //Восток и Запад. – М., 1987.
5. Ивбулис В.Я. Романтизм и традиционная индийская мысль //Сб. Восток и Запад. Взаимодействие культур. – М., 1987. – 171 с.
6. История зарубежной литературы XIX века. Часть первая. – М.: МГУ, 1979.
7. Историческая поэтика. Итоги и перспективы изучения. – М.: Наука, 1986.
8. Ф.С. Наркирьер Французский роман наших дней. – М.: Наука, 1980.